



26 Ağustos - 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanmasında ve hedeflere ulaşmada yaşanan zorluklara çözüm getirmeyi amaçlamıştır. 104 devlet ve hükümet başkanının yanı sıra, resmi heyetler ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan 20.000'den fazla katılımcı tarafından izlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nden iki tip sonuç ortaya çıkmıştır. Hükümetlerin taahhütlerde bulunacağı ve eylem planı olarak uygulamaya koyacağı konular birinci tip çıktılar olarak değerlendirilirken, tüm paydaşların içinde yer alacağı ortaklık girişimleri ikinci tip çıktılar olarak tanımlanmıştır.

Bu kitapçıkta, birinci tip çıktılar kapsamında ele alınan *"Johannesburg Uygulama Planı"*na ek olarak, *"Siyasi Bildirge"* ve *"Johannesburg Yenilenebilir Enerji Bildirgesi"*nin Türkçe çevirileri yer almaktadır. Ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 2004-2017 yılları arasındaki çalışma programı ile sürdürülebilir kalkınma alanında internet üzerinden ulaşabilecek çeşitli kaynaklar okuyucuların bilgisine sunulmaktadır.



T.C.  
Çevre ve Orman Bakanlığı

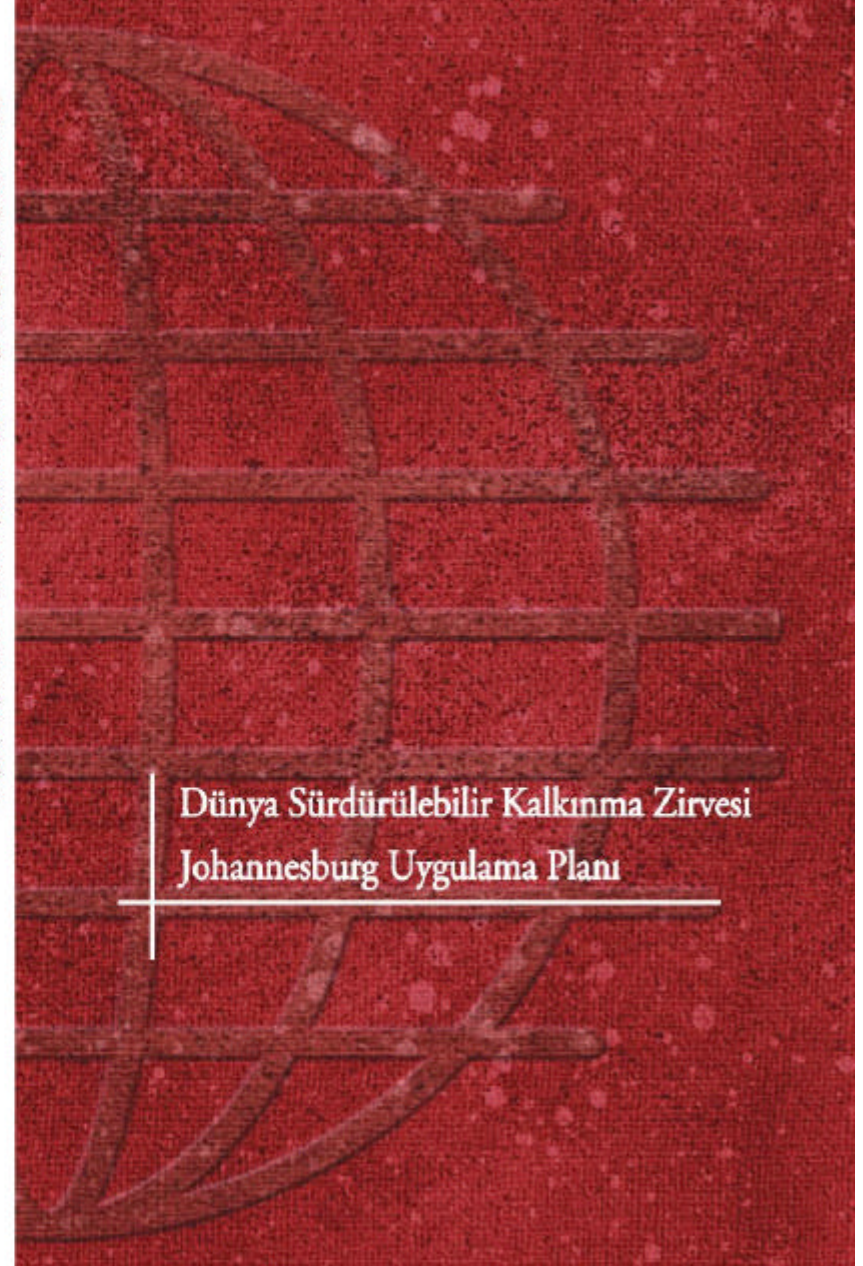
Eskişehir Yolu 8. Km.  
Ankara TÜRKİYE  
Telefon: 0 312 285 16 07  
Faks: 0 312 285 37 39  
<http://www.cevreorman.gov.tr>



United Nations  
Development Programme

Birlik Mahallesi 2. Cadde No: 11  
06610 Çankaya Ankara TÜRKİYE  
Telefon: 0 312 454 11 00  
Faks: 0 312 496 14 63 - 496 14 65  
<http://www.undp.org.tr>  
e-posta: [registry.tr@undp.org](mailto:registry.tr@undp.org)

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı



Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi  
Johannesburg Uygulama Planı



**Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi  
Johannesburg Uygulama Planı**

**Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi  
Johannesburg Uygulama Planı**

**Basıma Hazırlayan**

Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı

**Daha Fazla Bilgi için:**

**T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı**

Eskişehir Yolu 8. Km ANKARA

Tel: 312 285 16 07

Faks: 312 285 37 39

<http://www.cevreorman.gov.tr>

**Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)**

Birlik Mah. 2. Cad. No:11 06610 Çankaya ANKARA

Tel: 312 454 11 00

Faks: 312 496 14 63 – 496 14 65

<http://www.undp.org.tr>

e-posta: [registry.tr@undp.org](mailto:registry.tr@undp.org)

**Tasarım ve Baskı:**

Kardelen Ofset

İncesu Caddesi 96'lar Apt. No:6/Y Kolej ANKARA

Tel/Faks: 312 435 57 90 – 432 23 78

e-posta: [kardelen@kardelenofset.com.tr](mailto:kardelen@kardelenofset.com.tr)

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

### İçindekiler

- Önsöz
- Johannesburg Uygulama Planı 1
- EK-I: Sürdürülebilir Kalkınma için  
Johannesburg Bildirgesi 109
- EK-II: Johannesburg Uygulama Planı-  
Sürdürülebilir Kalkınma için Yıllar İtibarı ile  
Seçilmiş Hedefler 114
- EK-III: Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu  
2004-2017 Çalışma Planı 116
- EK-IV: Johannesburg Yenilenebilir Enerji Bildirgesi 118
- EK-V: Sürdürülebilir Kalkınma Konusunda  
Yararlı İnternet Adresleri 120

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı

### ÖNSÖZ

26 Ağustos - 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde düzenlenen **Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi**, 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanmasında ve hedeflere ulaşmada yaşanan zorluklara çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Bu kitapçıkta Türkçe çevirisi sunulan *Johannesburg Uygulama Planı*, yukarıda anılan amaçlarla iki yıl boyunca uluslararası platformda yürütülen müzakereler sonucu oluşturulmuştur.

1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen **Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı**, Birleşmiş Milletler Konferansları arasında önemli bir yer tutmaktadır. 1992 Rio Konferansı, insan hakları, nüfus, sosyal gelişme, kadınlar ve yerleşimlerle ilgili olarak daha sonra yapılan tüm Birleşmiş Milletler toplantılarını etkilemiştir.

Rio Konferansı'nda hükümetler, geleneksel kalkınma anlayışını değiştirmeyi amaçlayan *Gündem 21*, Rio Bildirisi ve Orman Prensipleri Raporu'nu kabul etmişlerdir. Bunlara ek olarak, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi 1992'de*, *Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi* de 1994'te imzaya açılmıştır. Tüm bu politika dokümanları ve uluslararası anlaşmalara rağmen, sürdürülebilir kalkınma konusunda istenilen hedeflere ulaşılamamıştır.

Rio Konferansı'nda alınan kararların uygulamasının izlenmesi için, Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği toplantılara ek olarak, 1997 yılında New York'ta Rio Konferansı sonrası gelişmelerin değerlendirildiği Rio+5 Konferansı toplanmıştır. Johannesburg'da düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ise, Rio Konferansı'ndan sonraki on yılı, sürdürülebilir kalkınma bakış açısıyla değerlendirmeye almayı ve uygulamaya yönelik somut hedefler belirlemeyi amaçlamıştır.

Johannesburg Zirvesi hazırlıkları, hükümetlerin ve diğer temel grupların sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarına karşı güçlerini birleştirebilmelerini sağlamak amacıyla, ulusal, alt-bölgesel ve bölgesel ölçekte küresel doğru yapılmıştır. Johannesburg'da her düzeyde tartışılacak başlıklar da hükümetler ve temel grupları içeren katılımcı bir süreçle belirlenmiştir. Bölgesel Toplantılar 2001 yılının sonunda, küresel hazırlık toplantıları ise 2002 yılının Haziran ayında tamamlanmıştır.

104 devlet ve hükümet başkanının yanı sıra, resmi heyetler ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan 20.000'den fazla katılımcı tarafından izlenen Johannesburg

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nden iki tip sonuç çıkmıştır. Hükümetlerin taahhütlerde bulunacağı ve eylem planı olarak uygulamaya koyacağı konular birinci tip çıktılar olarak değerlendirilirken, tüm paydaşların içinde yer alacağı ortaklık girişimleri ikinci tip çıktılar olarak tanımlanmıştır. İkinci tip çıktılar, sorumlulukların sadece hükümetlerce değil, tüm paydaşlar tarafından sahiplenilmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Birinci tip çıktılar kapsamında, "*Siyasi Bildirge*" ve "*Johannesburg Uygulama Planı*" resmi belge olarak kabul edilmiştir. İkinci tip çıktılar kapsamında ise, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları ve özel sektörün dahil olduğu 200'den fazla ortaklık kurulmuştur. Bunlara ek olarak, yenilenebilir enerji konusunun *Johannesburg Uygulama Planı*'na istenildiği şekilde yansıtılmadığına inanan Avrupa Birliği ile aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 16 ülke tarafından oluşturulan Johannesburg Yenilenebilir Enerji Koalisyonu "*Johannesburg Yenilenebilir Enerji Bildirgesi*"ni yayınlamıştır. 2003 yılı Ekim ayı itibarı ile 80'den fazla ülke Johannesburg Yenilenebilir Enerji Koalisyonu ve Bildirgesi'ne katılmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, yeni felsefik ve politik tartışmalar yerine somut eylemler ve sonuçlar elde edilmesi beklentisi doğrultusunda düzenlenen Johannesburg Zirvesi kapsamında, yeni bir uluslararası sözleşme veya farklı bir oluşum ortaya konulmamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, Zirve'nin kapanış oturumundan sonra yaptığı basın açıklamasında, bu tip konferanslarda, mucizevi sonuçlar yerine, ortak hedeflere ulaşılmasında gerekli politik iradenin, kaynakların ve duyarlılığın oluşturulmasının çok daha önemli ve gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede; *Johannesburg Uygulama Planı*'nda temel olarak; yoksullar öncelikli olmak üzere su, sanitasyon ve enerjiye erişimin artırılması, tarımsal verimliliğin geliştirilmesi, tehlikeli atıkların yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekosistem yönetiminin geliştirilmesi konularına yoğunlaşmıştır.

*Johannesburg Uygulama Planı*'nda belirlenen somut hedeflere ulaşılmasında sağlanacak başarı, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin yerel, ulusal, alt-bölgesel, bölgesel ve küresel düzeyde hayata geçirilmesinde kritik öneme sahiptir. Bu başarı ise, ancak ve ancak tüm paydaşların üstlerine düşen sorumluluklarını yerine getirmesi ve "ortaklık" yaklaşımının her düzeyde uygulanması ile mümkün olabilecektir.

*Osman PEPE*

*Çevre ve Orman Bakanı*

*Ocak 2004*

# Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı

---

Bölüm	Paragraf No.	Sayfa No.
I. Giriş	1 - 6	3
II. Yoksullukla mücadele	7 - 13	7
III. Sürdürülemez nitelikteki tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi	14 - 23	15
IV. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temelini korunması ve yönetilmesi	24 - 46	27
V. Sürdürülebilir kalkınma ve küreselleşen dünya	47 - 52	51
VI. Sağlık ve sürdürülebilir kalkınma	53 - 57	55
VII. Gelişmekte olan küçük ada devletlerinde sürdürülebilir kalkınma	58 - 61	61
VIII. Afrika için sürdürülebilir kalkınma	62 - 71	65
IX. Diğer bölgesel girişimler	72 - 80	73
X. Uygulama araçları	81 - 136	77
XI. Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal çerçeve	137 - 170	97

**I.**

**Giriş**



## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı

1. 1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı<sup>1</sup>, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada temel ilkeleri ve eylem programını ortaya koymuştu. Burada, Rio İlkeleri'ne<sup>2</sup>, Gündem 21'in<sup>3</sup> eksiksiz biçimde uygulanmasına ve Gündem 21'in Daha İleri Düzeylerde Yaşama Geçirilmesine İlişkin Programa sahip çıktığımızı bir kez daha teyit ediyoruz. Yine belirtiyoruz ki, kalkınmayla ilgili olup üzerinde uluslararası planda mutabakata varılmış hedefler geçerliliğini bugün de korumaktadır. Söz konusu hedefler arasında, BM Binyıl Bildirgesi<sup>4</sup> ile 1992 yılından bu yana gerçekleştirilen belli başlı BM konferansları ve uluslararası anlaşmalarda yer alanlar da bulunmaktadır.

2. Halihazırdaki uygulama planı Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan bu yana gerçekleştirilenleri temel alarak daha ileriye yönelecek ve hala geçerli olan hedeflere ulaşılmasını hızlandıracaktır. Bu amaçla, her düzeyde somut adımlar atmayı ve önlemler almayı; uluslararası işbirliğini, diğerlerinin yanısıra Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nin 7. ilkesinde<sup>5</sup> belirtilen ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi dahil olmak üzere Rio ilkelerini de gözeterek güçlendirmeyi taahhüt ediyoruz. Bu yöndeki çabalar, sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeninin, yani ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevre koruma bileşenlerinin birbirine bağımlı ve birbirini karşılıklı olarak pekiştiren temel dayanaklar olarak entegrasyonunu da güvenceye alacaktır.

3. Zirve sonuçlarının yaşama geçirilmesinin, başta kadınlar, çocuklar ve güçsüz kesimler olmak üzere herkese yarar sağlaması gerektiğinin bilincindeyiz. Bunun yanısıra, uygulamada ilgili bütün tarafların ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu ortaklıkların, bir yanda Kuzey ve Güney Hükümetleri, diğer yanda da hükümetlerle temel gruplar arasında gerçekleşmesi, sürdürülebilir kalkınmanın herkesçe paylaşılan hedeflerine bu yoldan ulaşılması gerekmektedir. Monterrey Mutabakatı'na<sup>6</sup> da yansdığı gibi, küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada bu tür ortaklıklar kilit önem taşımaktadır.

<sup>1</sup> *Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Raporu*, Rio de Janeiro, 3-14 Haziran 1992 (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.93.I.8 ve düzeltmeler).

<sup>2</sup> *age.*, I. Cilt: *Konferansta Kabul Edilen Kararlar*, Karar no:1, I ve II. ekler.

<sup>3</sup> Genel Kurul kararı S-19/2, ek.

<sup>4</sup> Genel Kurul kararı 55/2.

<sup>5</sup> *Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Raporu*, Rio de Janeiro, 3-14 Haziran 1992 (Birleşmiş Milletler yayını, satış No. E.93.I.8 ve düzeltmeler), I. Cilt: *Konferansta Kabul Edilen Kararlar*, Karar no:1

<sup>6</sup> *Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı Raporu*, Monterrey, Meksika, 18-22 Mart 2002 (Birleşmiş Milletler yayını, satış No. E.02.II.A.7), I. Bölüm, Karar No:1, ek.

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

4. Tek tek her ülkede ve uluslararası düzeyde iyi yönetim, sürdürülebilir kalkınma açısından vazgeçilmez önemdedir. Konu ülke ölçeğinde ele alındığında, tutarlı çevresel, sosyal ve ekonomik politikalar; insanların gereksinimlerine duyarlı demokratik kurumlar, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk ve rüşvet gibi olaylara karşı alınan önlemler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yatırımlar için elverişli ortamların yaratılması sürdürülebilir kalkınmanın maddi zeminini oluşturur. Küreselleşme sonucunda dış etmenler, gelişmekte olan ülkelerin ulusal çabalarının başarısını belirlemede daha önemli hale gelmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum, uluslararası işbirliğini destekleyen dinamik ve güçlendirici bir uluslararası ekonomik ortam gereksiniminin sürdüğüne işaret etmektedir. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik küresel ilerlemenin korunması ve güçlendirilmesi bakımından, bu işbirliğinin özellikle finans, teknoloji transferi, dış borç ve ticaret, gelişmekte olan ülkelerin küresel karar süreçlerine tam ve etkili katılımı gibi alanlarda sağlanması gerekmektedir.

5. Barış, güvenlik, istikrar, insan haklarına saygı ve kalkınma hakkı dahil temel insan hak ve özgürlükleri, bu arada kültürel çeşitliliğe saygı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve herkese yarar sağlaması açısından vazgeçilmez önemdedir.

6. Sürdürülebilir kalkınma açısından etğın önem taşıdığını kabul ediyoruz ve Gündem 21'in uygulanmasında etğın de gözetilmesi gerektiğini vurguluyoruz.

## II.

### Yoksullukla Mücadele

7. Yoksullukla mücadele, bugün dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük görev, özellikle gelişmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda sürdürülebilir kalkınmanın olmazsa olmazıdır. Bu yöndeki ulusal politikalar ve kalkınma stratejilerinin taşıdığı büyük önemle beraber, en başta her ülkenin kendi üzerine düşen bir sorumluluk olan sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri için her düzeyde birbiriyle uyumlu ve somut önlemler alınması gerekmektedir. Ancak bu sayededir ki söz konusu ülkeler yoksullukla ilgili olarak uluslararası mutabakat sağlanmış hedeflere, bunlar arasında yer alan Gündem 21 hedeflerine, diğer BM konferansları ile BM Binyıl Bildirgesi'nde öngörülen sonuçlara ulaşabilirler. Bu bağlamda, her düzeyde olmak üzere gerçekleştirilmesi gerekenler şunlardır:

a. Dünyada günlük geliri 1 dolardan daha az olan ve açlık çeken insan sayısının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması; temiz içme suyu imkanlarından mahrum insan sayısının da yine aynı tarihe kadar yarı yarıya azaltılması;

b. Yoksulluğa son vermek ve gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal ve insani kalkınmayı Genel Kurul tarafından belirtilen biçimlerde sağlamak üzere bir dünya dayanışma fonu oluşturulması; bu yönde çaba gösterilirken yapılacak katkıların gönüllü niteliğinin vurgulanması, mevcut BM fonlarına mükerrer nitelikte ekler yapılmasından kaçınılması ve çeşitli girişimlerin finansmanında Hükümetlerin yanısıra özel sektörle tek tek kişilerin daha fazla rol üstlenmelerinin sağlanması;

c. Ülke ölçeğindeki yoksullukla mücadele stratejilerinin elverdiği ölçüde sürdürülebilir kalkınmanın yanısıra yerel kalkınma ve topluluk kalkınması için ulusal programlar geliştirilmesi; yoksulluk içinde yaşayanlarla bu kesimlerin kuruluşlarının güçlendirilmesi. Bu programlar, söz konusu kesimlerin önceliklerini yansıtmalı, aynı kesimlerin üretken kaynaklara, kamu hizmetlerine ve kurumlarına, bu arada özellikle tarım arazisine, suya, istihdam fırsatlarına, kredi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini güçlendirmelidir;

d. Kadınların, erkeklerle eşit konumda, her düzeydeki karar süreçlerine tam katılımlarının sağlanması; toplumsal cinsiyet perspektifinin bütün politika ve stratejilere içselleştirilmesi; kadınları hedef alan her tür ayrımcılık ve şiddetin önlenmesi; kadınların ve genç kızların statüsünün, sağlığının ve ekonomik esenliğinin ekonomik fırsatlara, toprağa, kredi, eğitim ve sağlık hizmetlerine tam ve eşit imkanlar sağlanması yoluyla iyileştirilmesi;

e. Yerli halkların ve toplulukların ekonomik etkinliklerde yer almalarını sağlayacak araçların ve yolların devreye sokulması; bu kesimlerin istihdamdaki

## Yoksullukla Mücadele

paylarının gerektiğinde eğitim, teknik yardım ve kredi imkanları gibi yollardan artırılması. Bu arada, sürdürülebilir ürün alma dahil, yenilenebilir kaynaklara ve eko-sistemlere geleneksel biçimde ve doğrudan bağımlılığın yerli halklar ve topluluklarının kültürel, ekonomik ve fiziksel esenlikleri açısından temel önem taşıdığı kabul edilmesi;

f. Herkese temel sağlık hizmetleri sağlanması ve çevre sağlığıyla ilgili tehlikelerin azaltılması; bu arada çocukların özel gereksinimlerinin, yoksulluk, sağlık ve çevre arasındaki ilişkilerin dikkate alınması; gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere mali kaynak, teknik yardım ve bilgi transferi sağlanması;

g. Kız-erkek bütün çocukların her yerde ilkokul eğitimini tam olarak tamamlamalarının ve her düzey eğitime eşit katılma şansına sahip olmalarının sağlanması;

h. Başta kadınlar ve yerli halklar olmak üzere yoksulluk içinde yaşayanların tarımsal kaynaklara erişimlerinin sağlanması; bu arada, uygun durumlarda yerele özgü ve ortaklaşmacı kaynak yönetim sistemlerini kabul edip koruyacak toprak kullanımını düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi;

i. Temel kırsal altyapının oluşturulması, ekonominin çeşitlendirilmesi, sürdürülebilir tarımı ve kırsal kalkınmayı sağlamak üzere kırsal kesimdeki yoksullara piyasaya, piyasa bilgilerine ve krediye erişim olanakları sağlanması;

j. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, doğal kaynak yönetimi de dahil olmak üzere, temel nitelikteki sürdürülebilir tarım tekniklerinin ve bilgisinin küçük ve orta çiftçilere, balıkçılara ve kırsal kesim yoksullarına ulaştırılması; bu bağlamda tarımsal üretimi ve gıda güvenliğini artıracak çok paydaşlı yaklaşımlarla kamu-özel kesim ortaklıklarına önem verilmesi;

k. Hasat yöntemleriyle gıda teknolojisi ve yönetimi dahil olmak üzere besin maddelerinin bulunabilirliğinin ve satın alınabilirliğinin çeşitli yollardan artırılması; bu arada, örneğin kırsal ve kentsel kesimlerde yaşayanlarda bu kesimlerdeki işletmeleri birbirine bağlayan topluluk temelli ortaklıkları teşvik ederek eşitlikçi ve etkin dağıtım sistemlerinin yerleştirilmesi;

l. İklim ve hava tahminlerinin daha iyi kullanımı, erken uyarı sistemleri, toprak ve doğal kaynak yönetimi, tarımsal uygulama ve ekosistem koruma çalışmaları aracılığıyla çölleşmeye karşı mücadele edilmesi ve kuraklığın etkilerinin azaltılması; bu çabalar sayesinde halihazırdaki eğilimlerin tersine çevrilmesi, toprak ve su kaynaklarındaki bozulmanın asgariye indirilmesi; bu

arada yoksullukla mücadelenin araçlarından biri olarak, Özellikle Afrika'da, Ciddi Kuraklık veya Çölleşme Tehdidine Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin BM Sözleşmesi'nin<sup>7</sup> uygulanması için yeterli ve güvenilir finans kaynaklarının sağlanması;

m. İnsan sağlığını iyileştirmek, bebek ve çocuk ölümlerini azaltmak amacıyla sanitasyon imkanlarının yaygınlaştırılması; ulusal ölçekli sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele stratejilerinin uygulandığı yerlerde su ve sanitasyon konularına öncelik tanınması;

**8.** Temiz içme suyu ve yeterli sanitasyonun sağlanması, insan ve çevre sağlığının korunması açısından önemlidir. Bu bağlamda, temiz içme suyu imkanlarına ulaşamayan ya da buna maddi gücü yetmeyen insanlarla yeterli sanitasyon imkanlarından mahrum insanların oranını 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltma kararını (Binyıl Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi) vermiş bulunuyoruz. Bu amaçla, her düzeyde olmak üzere aşağıdaki girişimlerde bulunulacaktır:

- a. Etkin hanehalkı sanitasyon sistemlerinin geliştirilip uygulanması;
- b. Başta okullar olmak üzere kamu kurumlarındaki sanitasyonun iyileştirilmesi;
- c. Güvenli hijyen uygulamalarının yaygınlaştırılması;
- d. Eğitim ve yayımın davranışsal değişimin ajanları olarak çocuklar üzerinde odaklanması;
- e. Gerek maddi açıdan makul, gerek sosyal ve kültürel açılardan kabul edilebilir teknoloji ve uygulamaların yaygınlaştırılması;
- f. Yenilikçi finansman ve ortaklık mekanizmalarının geliştirilmesi;
- g. Sanitasyonun su kaynakları yönetimine ilişkin stratejilerle bütünleştirilmesi.

**9.** Sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda, Binyıl Hedefleri'nin gerçekleştirilmesi açısından yeterli, güvenilir ve makul maliyette enerji hizmetlerinin sağlanması amacıyla her düzeyde ortak girişimlerde bulunulması; bu çabalarda yoksulluk içindeki insan sayısının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması hedefinin de gözetilmesi; bu arada enerji hizmetlerine erişimin yoksulluğa son verilmesini kolaylaştırıcı bir etki yarattığı da gözetilerek yoksullukla mücadele çerçevesindeki diğer önemli hizmetlerin de sağlanması. Bu amaca yönelik girişimler şunlardır:

<sup>7</sup> Birleşmiş Milletler, *Anlaşmalar Dizisi*, Cilt. 1954, No. 33480.

## Yoksullukla Mücadele

a. Güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetlerine ve kaynaklarına erişimin, ulusal özellikler ve koşullar da dikkate alınarak, kırsal kesime elektrik götürülmesi, enerji sistemlerinin desantralizasyonu, yenilenebilir kaynakların daha fazla kullanılması, sıvı ve gaz yakıtların daha temiz olanlarının tercih edilmesi, ulusal çabaları destekleyici bölgesel ve uluslararası girişimlerin devreye sokulması, kapasite geliştirme, finansal ve teknolojik yardım, mikro ve orta ölçeklerde yenilikçi finans mekanizmalarının oluşturulması gibi çeşitli yollardan artırılması ve bu sırada yoksulların erişimini sağlayacak özel etmenlerin dikkate alınması;

b. Modern biyo-kütle teknolojilerine, yakacak kaynak ve stoklarına erişimin iyileştirilmesi; kırsal kesimde ve bu tür uygulamaların sürdürülebilir olduğu yerlerde tarımsal artıkların kullanımı dahil biyo-kütle işlemlerinin ticarileştirilmesi;

c. Biyo-kütlenin sürdürülebilir kullanımının ve uygun olduğu durumlarda yenilenebilir diğer enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması ve bu amaçla halihazırdaki kullanım biçimlerinin kaynak yönetimi, yakıtların daha etkin kullanımı, yeni ve geliştirilmiş ürün ve teknolojilere yönelim gibi yollardan geliştirilmesi;

d. Çevre-duyarlı, sosyal açıdan kabul edilebilir ve maliyet etkin olduğu durumlarda likit ve gaz fosil yakıtların daha temiz biçimde kullanımına geçişin desteklenmesi;

e. Enerji sektöründe ekonomik, sosyal ve kurumsal açıdan gerekli koşulların sağlanmasına yardımcı olacak ulusal enerji politikalarının ve düzenleyici çerçevelerin geliştirilmesi; böylece kırsal kesimde, kent varoşlarında ve kentsel alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya ve yoksullukla mücadeleye katkıda bulunacak güvenilir, mali açıdan makul, ekonomik açıdan gerçekçi, toplumsal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetlerine erişimin sağlanması;

f. Güvenilir, mali açıdan makul, ekonomik açıdan gerçekçi, toplumsal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetlerine erişimin yoksullukla mücadele programlarının ayrılmaz bir parçası olarak iyileştirilmesi, bu çerçevede gerektiğinde ücre ve yalıtılmış yörelere özel dikkat gösterilerek elverişli ortamların yaratılması ve kapasite geliştirme gereksinimlerinin karşılanması;

g. Gelişmiş ülkelerin mali katkılarını da alarak, bu arada kamu-özel sektör ortaklıklarını devreye sokarak, yoksulların güvenilir, mali açıdan makul, ekonomik açıdan gerçekçi, toplumsal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı

enerji hizmetlerine erişimlerine yardımcı olunması ve bu erişimin giderek artan bir hızla yaygınlaştırılması; bu çabalar sırasında, gelişmekte olan ülkelerde nüfusun yaşam düzeyini yükseltme açısından enerji hizmetlerinde büyük sıçramalara gerek olduğu ve enerji hizmetlerine erişimin yoksullukla mücadele hedefine de katkıda bulunacağı gibi gerçeklerin dikkate alınması;

**10.** Endüstriyel kalkınmanın yoksullukla mücadele çabalarıyla doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik katkısının güçlendirilmesi. Bu amaçla çeşitli düzeylerde atılacak adımlar aşağıdadır:

a. Gelişmekte olan ülkelerde bir yanda endüstriyel üretkenliği ve rekabet gücünü, diğer yanda ise endüstriyel kalkınmayı güçlendirmek üzere, karşılıklı anlaşma ve tercihler temelinde çevre-duyarlı teknolojilerin transferi gibi yollar dahil olacak şekilde gerekli yardımların yapılması ve kaynakların harekete geçirilmesi;

b. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO)<sup>8</sup> Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi de dikkate alınarak, gelir getirici istihdam fırsatlarının artırılmasına yardımcı olunması;

c. Eğitim, beceri geliştirme, kırsal kesimlere geçim sağlayacak bir araç olarak tarımsal sanayilere özel önem verilmesi gibi yollar dahil olmak üzere mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişiminin teşvik edilmesi;

d. Küçük ölçekli madencilik faaliyetlerinden güvenli ve sürdürülebilir geçim imkanları sağlayabilmeleri için gelişmekte olan ülkelerin kırsal topluluklarına finansal ve teknolojik destek sağlanması;

e. Gelişmekte olan ülkelere, yemek pişirme ve su ısıtmada kullanılabilecek güvenli ve maliyeti düşük teknolojiler geliştirebilmeleri için gerekli desteğin sağlanması;

f. Yoksul kesimin sürdürülebilir geçim kaynaklarına kavuşmalarına katkıda bulunacak doğal kaynak yönetimi uygulamalarına destek sağlanması.

**11.** "Gecekonduş kentler" girişimi çerçevesinde de önerildiği gibi, 2020 yılına kadar en az 100 milyon gecekondulunun yaşamlarında önemli iyileşmeler sağlanması. Bunun için her düzeyde yapılması gerekenler şunlardır:

<sup>8</sup> Bakınız Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 86. Oturumu'nda onaylanan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi ve tamamlayıcı belgeleri, Cenevre, 16 Haziran 1998 (Cenevre, Uluslararası Çalışma Ofisi, 1998).



## Yoksullukla Mücadele .....

a. Hanenin kadın reisine özel önem verilerek, kırsal ve kentsel yerleşimlerdeki yoksulların toprağa ve mülke, yeterli barınma imkanlarına ve temel hizmetlere erişimlerinin iyileştirilmesi;

b. Gelişmekte olan ülkelere finansal ve teknolojik yardımlarla, yoksullara yönelik yeterli ve güvenli konutların inşasını sağlayacak düşük maliyetli ve sürdürülebilir malzemelerle uygun teknolojilerin temini; bu sırada söz konusu nüfus kesimlerinin kültürel özelliklerinin, yaşanılan yerin ikliminin, özel toplumsal koşulların ve doğal felaket gibi tehditlerin göz önüne alınması;

c. Uygun ulusal politikalar, kadınlara ve erkeklere tanınacak eşit fırsatlar aracılığıyla kentsel yoksulların yararlanabildikleri istihdam, kredi ve gelir imkanlarının artırılması;

d. Mikro girişimler ve enformel sektöre ilişkin gereksiz formalitelerin ve diğer engellerin ortadan kaldırılması;

e. Gecekondu-varoş islah programlarını kentsel imar planları çerçevesinde geliştirmeleri ve başta yoksullar olmak üzere geniş kesimlerin konut mevzuatı konusundaki bilgilere ulaşmalarını sağlayabilmeleri için yerel yönetimlerin desteklenmesi;

**12.** 182 sayılı ILO Sözleşmesi'nde tarif edildiği içeriğiyle çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesi için ivedi ve etkili önlemler alınması ve kabul gören uluslararası standartlara aykırı çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için stratejiler geliştirilip hazırlanması.

**13.** Gelişmekte olan ülkelere, çocuk işçiliği ve bu olgunun kökündeki nedenleri yoksulluğu hedef alan sosyal ve ekonomik politikalar çerçevesinde ele alabilmeleri için kendi talepleri üzerine uluslararası işbirliği kapsamında yardım edilmesi; bu arada çalışma standartlarının korumacı dış ticaret uygulamaları amacına yönelik olarak kullanılmamasına özen gösterilmesi.

### III.

## Sürdürülemez Nitelikteki Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi

14. Sürdürülebilir kalkınmanın küresel ölçekte sağlanabilmesi için, toplumların üretim ve tüketim kalıplarında temel değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bütün ülkeler, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını yaygınlaştırmalıdır; gelişmiş ülkelerin başını çekmesi, ancak bütün ülkelerin yararlanması gereken bu süreçte, diğerlerinin yanısıra Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı belgesinin 7. başlığında belirtilen "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi özellikle dikkate alınmalıdır. Hükümetler, ilgili uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve toplumun önde gelen bütün kesimleri, sürdürülemez nitelikteki tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesinde aktif rol oynamalıdır. Bu amaçla yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

15. Sürdürülebilir nitelikteki tüketim ve üretime geçişin gerçekleşmesini hedefleyen bölgesel ve ulusal girişimlerin desteklenmesi amacıyla 10 yıllık bir program çerçevesinin özendirilmesi ve yaygınlaştırılması. Bu tür programların, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı eko-sistemlerin taşıma kapasitesine uygun olarak sağlaması, bu çerçevede ekonomik büyüme ile çevresel bozulma arasındaki ilişkileri ele alıp gerektiği yerlerde araya bir ayırım koyması gerekmektedir. Bunun için gerekli olansa, kaynak kullanımı ve üretim süreçlerinde etkinliğin ve sürdürülebilirliğin artırılması, kaynaklardaki bozulmanın, kirliliğin ve israfın önlenmesidir. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bütün ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma gereksinimlerini ve yapabilirliklerini de gözetenek, her tür mali ve teknik yardım kaynaklarını seferber etmeli, böylece gelişmekte olan ülkelerde bu yönde kapasite gelişimine katkıda bulunmalıdırlar. Bu amaçla her düzeyde yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

a. İlgili somut etkinliklerin, araçların, politikaların, önlemlerin, izleme ve değerlendirme mekanizmalarının belirlenmesi. Bu çerçevede olmak üzere, gerektiği durumlarda, ilerlemenin ölçümüne yönelik yaşam döngüsü analizlerinin ve ulusal göstergelerin tespit edilmesi. Bu çabalar sırasında göz önüne alınması gereken nokta, bazı ülkeler tarafından uygulanan standartların, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere başka ülkeler için uygun olmayabileceği, bu ülkeler için gereksiz ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açabileceğidir;

b. Sürdürülebilir nitelikteki üretim ve tüketim kalıplarının yerleştirilmesine yönelik politika ve önlemlerin benimsenip yaşama geçirilmesi; bu çerçevede, başka politika ve önlemlerin yanısıra Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nde yer alan 16. ilke de tarif edilen "kirlüten öder" ilkesinin uygulanması.

## Sürdürülemez Nitelikteki

### Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi .....

c. Sağlanan ürün ve hizmetlerin daha iyi olabilmesi için gerekli üretim ve tüketim politikalarının geliştirilmesi; bu arada, uygun olan yerlerde örneğin yaşam döngüsü analizi gibi bilime dayalı yaklaşımlara başvurarak üretim ve tüketimin çevre ve sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması;

d. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkelerde, özellikle gençler ve diğer nüfus kesimleri arasında sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının önemi konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirilmesi; bu amaçla eğitime, halka ve tüketicilere yönelik enformasyona, ilan ve reklamlara, diğer medyaya başvurulması; ancak bütün bu çabalar sırasında yerel, ulusal ve bölgesel ölçeklerdeki kültürel değerlerin de dikkate alınması;

e. Uygun olduğu yerlerde, gönüllülük temelinde olmak üzere, sürdürülebilir nitelikteki tüketim ve üretim konusunda bilgi sağlayacak, insan sağlığı ve güvenliği gibi konuları da kapsayan, etkili, saydam, doğrulanabilir, yanıtıcı ve ayrımcı olmayan araçların devreye sokulması. Ancak, bu araçlar dış ticareti engelleyici amaçlar için kullanılmamalıdır.

f. İlgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde, kapasite geliştirmeye, teknoloji transferine, gelişmekte olan ülkeler ve geçiş sürecindeki ülkelerle teknoloji değişimine yönelik mali destek aracılığıyla ekolojik etkinliğin artırılması.

**16.** Daha temiz üretime ve eko-verimliliğe yönelik yatırımların bütün ülkelerde artırılması; bunun için başka araçların yanısıra çeşitli teşviklere, destek düzenlemelerine ve politikalarına başvurulması ve bunlar aracılığıyla yönetsel, mali ve hukuki çerçevelerin oluşturulması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Başka araçların yanısıra, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmelere üretkenliği artırmalarında ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarında yardımcı olacak teşvikler ve kapasite geliştirme yardımları aracılığıyla, bu ülkelerde daha temiz ve etkin üretim programlarının ve merkezlerinin yerleşmesinin sağlanması ve bu tür program ve merkezlerin desteklenmesi;

b. Bütün ülkelerde, daha temiz ve ekolojik açıdan verimli üretim biçimlerine yönelik yatırımlar için teşvikler sağlanması; küçük ve orta ölçekli şirketlere yönelik devlet kredilerinin, yenilikler için sermaye yardımlarının, teknik yardım ve eğitim programlarının bu amaçla devreye sokulması; ancak bu sırada DTÖ kurallarına aykırı ve ticareti çarpıtıcı önlemlerden kaçınılması;

c. Daha temiz üretim sağlayan, eko-verimlilik ve çevre yönetimi açısından elverişli maliyet etkin örneklerle ilgili bilgilerin toplanması ve yaygınlaştırılması; çevre-duyarlı teknolojiler konusundaki örnek uygulamaların ve bilgi altyapısının kamu işletmeleriyle özel kuruluşlar arasında karşılıklı paylaşımının teşvik edilmesi;

d. Küçük ve orta ölçekli işletmelere enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanımı konusunda eğitim programları sağlanması.

**17.** Üretim ve tüketim kalıplarıyla ilgili konuların sürdürülebilir kalkınma politikalarına, programlarına ve stratejilerine, bu arada uygun olduğu durumlarda yoksullukla mücadele stratejilerine içselleştirilmesi.

**18.** Ticari kuruluşların çevresel ve sosyal sorumluluklarının ve denetlenebilirliklerinin artırılması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Sanayi kesiminin, çevresel yönetim sistemleri, davranış kuralları, çevresel ve sosyal konularda belgelendirme ve halkı bilgilendirme boyutları dahil olmak üzere sosyal ve çevresel performansını geliştirecek yönelimlere teşvik edilmesi; bu bağlamda, Rio Bildirgesi'nin 11. ilkesi çerçevesinde Uluslararası Standartlar Örgütü standartları ve sürdürülebilirlik raporlarını öngören Küresel Bildirim Girişimi gibi (Global Reporting Initiative) girişimlerin dikkate alınması;

b. İşletmelerle, bu işletmelerin içinde faaliyet gösterdikleri topluluklar ve diğer paydaşlar arasındaki diyalogun geliştirilmesi;

c. Finans kuruluşlarının kendi karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili unsurları da gözetmeye teşvik edilmeleri;

d. Eğitim programları dahil olmak üzere işyeri bazında ortaklıklar ve programlar geliştirilmesi.

**19.** Her düzeydeki yetkililerin, ulusal ve yerel ölçekli kalkınma planları, ticari faaliyetlerin teşviki ve kamu ihaleleri dahil olmak üzere her konudaki karar süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili unsurlara da yer vermelerinin sağlanması. Bu çerçevede yapılması gerekenler:

a. Altyapı ve diğer yatırımlar dahil çeşitli konularda karar verilirken sürdürülebilir nitelikteki kalkınma stratejilerinin ve programlarının desteklenmesi;

b. Çevreyle ilgili maliyetlerin içselleştirilmesi ve bu konuda ekonomik araçların kullanılması yönündeki uygulamaların yaygınlaştırılması; bu bağlamda kirleticinin ilkesel olarak kirlenmenin maliyetini de üstlenmesi gerektiğini öne

## Sürdürülemez Nitelikteki Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi .....

süren yaklaşımın gözetilmesi; ancak bu arada kamu çıkarının da gerektiği biçimde gözetilmesi ve uluslararası ticaret ve yatırım faaliyetlerine engel olmaktan kaçınılması;

c. Çevre-duyarlı mal ve hizmetlerin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını özendirilen kamu ihale usullerinin yerleştirilmesi;

d. Bu paragrafta yer alan girişimlerin yaşama geçirilmesi konusunda ilgili yetkililere kapasite geliştirme ve eğitim yardımlarının sağlanması;

e. Çevresel etki değerlendirme uygulamalarının yerleştirilmesi.

**20.** Hükümetlere, ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşlara, ayrıca diğer ilgili taraflara çağrıda bulunarak, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda 9. oturumunda vardığı sonuçları ve tavsiye kararlarını uygulamaları talebinde bulunuyoruz. Uygulamada, ülkesel ve bölgesel özel durumlar ve koşullar kuşkusuz dikkate alınmalıdır. Bu çağrı, aşağıda belirtilen konuları ve seçenekleri de kapsamaktadır. Burada unutulmaması gereken nokta, ülkelerin küresel çevresel bozulmadaki paylarının farklı olduğu, bu nedenle Devletlerin ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar taşıdıklarıdır. Uygulama için her düzeyde atılması gereken adımlar şunlardır:

a. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun sürdürülebilir kalkınma için enerji gündemli oturumunun 9/1<sup>o</sup> sayılı sonuç belgesinde Bölüm A, paragraf 3 ve Bölüm D paragraf 30'da yer alan sonuçlar ve tavsiyeler ışığında gerekli mali kaynakların harekete geçirilmesi, teknoloji transferi, kapasite geliştirme ve çevre-duyarlı teknolojilerin yaygınlaştırılması amacıyla daha ileri adımların atılması;

b. Enerjinin etkinliği, maliyeti ve erişilebilirliği gibi hususlar da dahil olmak üzere enerjiyle ilgili unsurların, başta enerji tüketimi açısından önde gelen sektörlerle ilişkin programlar olmak üzere sosyo-ekonomik programlara; bu arada kamu sektörü, ulaşım, sanayi, tarım, kentsel gelişme, turizm ve inşaat gibi sektörlerde enerji tüketen uzun ömürlü altyapılara ilişkin planlama, işletme ve bakım işlerine içselleştirilmesi;

c. Karma enerji kullanımında yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması, enerji kullanımında etkinliğin sağlanması, daha temiz fosil yakıt teknolojileri dahil olmak üzere ileri enerji teknolojilerine daha fazla yer verilmesi gibi amaçlara yönelik olarak alternatif enerji teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması;

<sup>9</sup> Ekonomik ve Sosyal Konsey Resmi Kayıtları, 2001, Ek No. 9 (E/2001/29), Bölüm I.B.

d. Mümkün olduğu durumlarda, yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması, enerjinin daha etkin kullanımı, ileri ve daha temiz fosil yakıt kullanımı dahil olmak üzere ileri enerji teknolojilerine daha fazla dayanan ve geleneksel enerji kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı gibi farklı uygulamaların birbiriyle kaynaştırılması, sürdürülebilir kalkınmanın uzun vadede gerektirdiği enerjinin bu karma yaklaşımla karşılanması;

e. İleri, daha etkin, maliyet açısından makul ve maliyet etkin teknolojilerin geliştirilmesi, bu arada hidrolik enerji dahil fosil yakıt ve yenilenebilir enerji teknolojilerinin devreye sokulması yoluyla enerji arzının çeşitlendirilmesi ve bu tür teknolojilerin karşılıklı anlaşmalar temelinde gelişmekte olan ülkelere aktarılması. Konunun ivediliği gözetilerek, yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam küresel enerji kaynakları içindeki payının artırılması ve bu tür enerji kaynaklarının toplam enerji arzına katkısının çoğaltılması; bu çabalar sırasında gerektiğinde ulusal hedeflerle gönüllülük temelindeki bölgesel hedeflerin rolünün gözetilmesi; enerji alanında uygulanan politikaların gelişmekte olan ülkelerin yoksullukla mücadele için sergiledikleri çabaları destekleyici içerikte olmasının sağlanması ve bu yöndeki ilerlemenin mevcut verilerden hareketle düzenli biçimde değerlendirilmesi;

f. Ham petrol üretimi sırasında ortaya çıkan alev ve gaz kaçağı gibi durumların önlenmesine yönelik çabaların, özel sektörün de katılımıyla, gelişmekte olan ülkelere mali ve teknik yardım dahil çeşitli yollardan desteklenmesi;

g. Yerel ölçekli enerji kullanımı söz konusu olduğunda yerel enerji kaynaklarının ve ilgili altyapıların geliştirilmesi ve devreye sokulması; Yerel Gündem 21 grupları dahil olmak üzere kırsal toplulukların bu çalışmalara katılımlarının sağlanması; yerel toplulukların gündelik enerji gereksinimlerinin karşılanmasında basit ve yerel çözümler geliştirilmesine, bu çerçevede yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilip kullanılmasına uluslararası topluluğun desteğinin sağlanması;

h. Gerektiğinde enerji kullanımında etkinlik sağlamaya yönelik teknolojilerin devreye sokulmasının hızlandırılması dahil enerjide etkinliği sağlayacak yerel programlar geliştirilmesi, bu çabalara uluslararası topluluğun desteğinin sağlanması;

i. Maliyet açısından katlanılabilir ve daha temiz enerji verimliliği ve tasarrufu teknolojilerinin daha hızlı biçimde geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve devreye sokulması; ayrıca, bu tür teknolojilerin karşılıklı anlaşmalar temelinde tercih ve imtiyaz haklarını da içerecek biçimde özellikle gelişmekte olan ülkelere transferi;

## Sürdürülemez Nitelikteki Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi .....

j. Uluslararası finans kuruluşları ve diğer kuruluşlar tarafından izlenen politikaların, gerek gelişmekte olan gerek geçiş sürecindeki ülkelerin politika ve yasal çerçeve oluşturma yönündeki çabalarını destekleyici içerikte olması; bu çabaların aşağıda belirtilenler arasında bir denge gözetmesi: yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, ileri ve daha temiz fosil yakıt teknolojileri dahil olmak üzere daha ileri enerji teknolojileri, enerji sistemlerinde merkeziyetçilik, yetki dağılımı ve ademi merkeziyetçilik;

k. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, ileri ve temiz fosil yakıt teknolojileri dahil daha ileri enerji teknolojileri gibi alanlarda gerek ulusal ölçekte gerek uluslararası işbirliğine dayalı olarak yapılan çalışma ve araştırmaların geliştirilmesi; bölgesel ve ulusal araştırma ve geliştirme kurumlarının/merkezlerinin sürdürülebilir kalkınma için güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynakları bulunmasına yönelik çalışmalarının güçlendirilmesi;

l. Bölgesel ağlar dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda uzman konumundaki merkezler arasındaki iletişimin güçlendirilmesi; sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda yetkin durumda olan merkezlerin özellikle gelişmekte olan ülkeler için kapasite geliştirme ve teknoloji transferi çabalarını desteklemeleri ve bu alanda bilgi alışveriş merkezleri olarak işlev görmeleri;

m. Erkek kadın herkese mevcut enerji kaynakları ve teknolojileri konusunda bilgi sağlamak üzere geliştirilen eğitim programlarının yaygınlaştırılması;

n. Finansal araç ve mekanizmaların, bu arada özellikle Küresel Çevre İmkanları (Global Environmental Facilities - GEF) kapsamındaki imkanların gelişmekte olan ülkelere, özellikle de en az gelişmiş olanlarla ada devletlerine finansal kaynak sağlamak üzere seferber edilmesi; söz konusu ülkelerin bu yardımlarla eğitim kapasitelerini geliştirmeleri, teknik bilgilerini artırmaları, ulusal kurumlarının güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynaklarına yönelik çalışma ve araştırmalarını güçlendirmeleri; bu bağlamda enerji kullanımında verimlilik ve tasarruf, yenilenebilir ve ileri enerji teknolojileri, daha temiz fosil yakıt teknolojileri gibi konulara özel ağırlık verilmesi;

o. Daha fazla istikrar ve önceden kestirilebilirlik sağlamak, tüketicilerin güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynaklarına erişimlerini güvence altına



almak amacıyla, enerji piyasalarında gerek arz gerek talep yönünden işlevselliği, saydamlığı ve bilgilenmeyi sağlamaya yönelik çabaların desteklenmesi;

p. Piyasadaki çarpıklıkları azaltmaya yönelik politikalar, piyasaların daha belirgin sinyaller vermesi ve bu çarpıklıkların giderilmesi sonucunda enerji sistemlerini sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile daha uyumlu hale getirecektir. Bu bağlamda yapılması gerekenler arasında vergilerin yeniden düzenlenmesi, zararlı sonuçlar veren sübvansiyonların kaldırılması ve böylece çeşitli etkinliklerin çevresel etkilerinin daha iyi yansıtılması yer almaktadır. Ancak, bu yöndeki girişimler gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimlerini ve koşullarını dikkate almalı, söz konusu uygulamaların kalkınma üzerindeki olası olumsuz sonuçlarını asgari düzeye indirmelidir;

q. Gerektiği yerlerde ve durumlarda, bu alanda var olup sürdürülebilir kalkınmayı engelleyen sübvansiyonların devreden çıkartılması için gerekli girişimlerde bulunulması; ancak bu sırada tek tek ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinin ve özel koşullarının tam olarak dikkate alınması ve söz konusu uygulamaların özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerinin gözetilmesi;

r. Hükümetlerin, ulusal enerji piyasalarının işleyişini iyileştirecek önlemleri almaya özendirilmesi. Enerji piyasalarının işleyişine ilişkin önlemler, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek ve piyasa engellerini kaldırıp erişilebilirliği artıracak içerikte olmalıdır. Ancak, bu tür politikalara, kendi özelliklerini ve yapabilirliklerini, kalkınmışlık düzeylerini ve olduğu yerlerde kendi ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejilerini dikkate alarak ülkeler kendi başlarına karar vermelidirler;

s. Sürdürülebilir kalkınma için enerji konusundaki bölgesel ve uluslararası işbirliğini güçlendirmeye yönelik ulusal ve bölgesel enerji kurumlarıyla düzenlemelerinin güçlendirilmesi; bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülkelerin nüfusun bütün kesimlerine güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetleri sunma yönündeki ulusal çabalarına destek olunması;

t. Ükelere, bu alandaki girişim ve müdahalelerini, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 9. oturumunda belirlenen çerçeve dahilinde planlayıp uygulamaları çağrısında bulunmaktadır. Söz konusu çerçeve, enerji alanında kamu-özel sektör ortaklıklarını; ülkelerin farklı koşullarının dikkate alınmasını; Hükümetler, uluslararası kuruluşlar, paydaşlar, iş ve sanayi çevrelerinin enerjiye

## Sürdürülemez Nitelikteki Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi .....

erişim, enerji kullanımında verimlilik, yenilenebilir enerji ile ileri ve daha temiz fosil yakıt kullanımı dahil ileri enerji teknolojileri gibi alanlarda yaşanan deneyimlerden dersler çıkarılmasını öngörmektedir;

u. Kendi görev alanları dahilinde sürdürülebilir kalkınma için enerji kullanımının farklı yönleriyle ilgilenen uluslararası ve bölgesel kurumlarla organlar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi; bu bağlamda Gündem 21'in Daha İleri Düzeyde Uygulanmasına Yönelik Eylem Programı'nın 46 (h) paragrafı dikkate alınarak, sürdürülebilir kalkınma için enerji bağlantılı kapasite geliştirme ve eğitime yönelik bölgesel ve ulusal etkinliklerin güçlendirilmesi;

v. Trafolarla petrol ve doğal gaz hatlarının birbirine bağlanması dahil sınır ötesi enerji nakline yönelik bölgesel işbirliği düzenlemelerinin güçlendirilmesi ve bu tür düzenlemelerin kolaylaştırılması;

w. Bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde faal enerji üreticileriyle tüketicileri arasında diyalog sağlayacak forumların güçlendirilmesi ve gerektiği yerlerde bu tür forumların oluşturulması.

**21.** Ulaştırma hizmetlerinin ve sistemlerinin, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde entegre yaklaşımlara dayanan politikalarla ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak biçimde düzenlenmesi; arazi kullanımı, altyapı, toplu taşımacılık, mal teslim şebekeleri vb. alanlardaki politika ve planların, güvenilir, maliyet açısından katlanılabilir ve etkin ulaşım hizmetleri sağlayacak, enerji kullanımında etkinliği artıracak, kirliliği azaltacak, yığılmaları önleyecek, olumsuz sağlık etkilerini sınırlandıracak, kentlerin bozulmasını önleyecek biçimde oluşturulması ve bu arada ulusal önceliklerin ve koşulların da dikkate alınması. Bunun için her düzeyde gerçekleştirilmesi gereken girişimler şunlardır:

a. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ulaşım stratejilerinin özel bölgesel, ulusal ve yerel koşulları dikkate alması; böylece ulaşımın maliyet açısından katlanılabilirliğinin, etkinliğinin ve rahatlığının sağlanması; bu arada kentsel hava kalitesi ve sağlık gibi hususların gözetilerek sera gazı salımlarının azaltılması, yine aynı çerçevede olmak üzere çevre-duyarlı, maliyet açısından makul ve sosyal açıdan kabul edilebilir daha ileri motorlu taşıt teknolojilerinin geliştirilmesi;

b. Toplu taşımacılığın ve kırsal alanlardaki ulaşım sistemlerinin iyileştirilmesi dahil olmak üzere, sürdürülebilir, enerji etkin ve çok modlu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesine yönelik yatırım ve ortaklıkların özendirilmesi; bu çerçevede gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere gerekli teknik ve mali yardımların yapılması;

22. Çevre üzerindeki olumsuz etkilerin asgari düzeye indirilmesi ve kaynak etkinliğinin artırılması için, gelişmekte olan ülkelere mali, teknik ve diğer yardımlar da yapılarak, atıkların önlenmesi ya da asgari düzeyde tutulması, buna karşılık yeniden kullanım, geri dönüşüm ve çevre-duyarlı alternatif malzemelerin daha fazla kullanılmasının en üst düzeye çıkarılması ve bu yöndeki çalışmalara hükümet yetkilileriyle birlikte bütün paydaşların katılımının sağlanması. Bu amaçla her düzeyde atılması gereken adımlar:

a. Atıkların önlenmesi ya da asgariye indirilmesi, yeniden kullanım ve geri dönüşüm gibi konular öncelik taşımak üzere uygun atık yönetim ve çevre-duyarlı depolama sistemlerinin geliştirilmesi; bu çerçevede atıklarda bulunan enerjinin yeniden kullanımını sağlayacak teknolojilere önem verilmesi, kırsal ve kentsel atık yönetimini destekleyecek küçük ölçekli atık dönüşümü girişimlerinin desteklenmesi; bu arada gelişmekte olan ülkelere yönelik uluslararası destek aracılığıyla bu alanda gelir getirici fırsatların yaratılması;

b. Atık önleme-asgari düzeyde tutma çabalarının, yeniden kullanılabilir tüketim mallarıyla biyolojik olarak çözülebilir ürünlerin üretimi ve gerekli altyapının geliştirilmesiyle desteklenmesi.

23. Gündem 21'de de belirtildiği gibi, tehlikeli atıkların ve kimyasal maddelerin, sürdürülebilir kalkınma, insan ve çevre sağlığı amaçları açısından yaşam döngüleri boyunca sağlıklı biçimde yönetilmesinin sağlanması; bu arada, başka hedeflerin yanısıra kimyasal maddelerin üretiminin ve kullanımının insan ve çevre sağlığı açısından en az olumsuz etki yaratacak biçimde gerçekleştirilmesi hedefine 2020 yılına kadar ulaşılması; bu yöndeki çabalarda saydam, bilime dayalı risk ölçüm usullerinin, yine bilime dayalı risk yönetim uygulamalarının kullanılması; Rio Bildirgesi'nin 15. ilkesinde belirtilen "ihtiyati tedbir yaklaşımı"nın bu çabalarda dikkate alınması; gelişmekte olan ülkelerin kimyasal maddelerle tehlikeli atıkları gerektiği gibi yönetme kapasitelerini geliştirici teknik ve mali yardımla desteğin sağlanması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Belirli Tehlikeli Kimyasal Maddeler ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Uygulanacak Ön Bildirimli Kabul Sistemine ilişkin Rotterdam Sözleşmesi<sup>10</sup> dahil olmak üzere kimyasal maddeler ve tehlikeli atıklarla ilgili uluslararası sözleşmelerin onay ve uygulanmasına hız verilmesi, böylece sözü edilen sözleşmenin 2003 yılına kadar yürürlüğe girmesinin sağlanması; aynı çabuklaştırmanın Kalıcı Organik Kirleticilerle ilgili Stockholm Sözleşmesi<sup>11</sup> için de gerçekleştirilerek bu sözleşmenin de 2004 yılına kadar yürürlüğe girmesinin

## Sürdürülemez Nitelikteki Tüketim ve Üretim Kalıplarının Değiştirilmesi.....

sağlanması; ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin bu sözleşmeleri uygulamalarını sağlayacak desteğin verilmesi ve uluslararası eşgüdümün sağlanması;

b. Hükümetlerarası Kimyasal Güvenlik Forumu (IFCS)<sup>12</sup> kapsamında hazırlanan 2000 Yılı Ötesindeki Önceliklerle ilgili Bahia Bildirgesi temel alınarak kimyasal maddelerin uluslararası yönetimi konusunda 2005 yılına kadar daha ileri düzeyde bir stratejik yaklaşım geliştirilmesi; kimyasal maddelerin yönetimiyle ilgilenen BM Çevre Programı (UNEP), IFCS ve ilgili diğer kuruluşların ve aktörlerin bu alanda yakın işbirliği içine girmelerinin sağlanması;

c. Ülkelerin, kimyasal maddelerin sınıflandırılması ve etiketlenmesine ilişkin küresel olarak uyumlulaştırılmış yeni sistemi en kısa sürede kullanmaya başlamalarının teşvik edilmesi ve 2008 yılı itibarıyla sistemin tam olarak işletilmesi;

d. Kimyasal maddelerle tehlikeli atıkların çevre-duyarlı yönetimi, çok taraflı çevre anlaşmalarının uygulanması, tehlikeli atıklar ve kimyasal maddelerle ilgili bilinç ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi, bu konularda ek bilimsel verilerin derlenmesi ve kullanılması gibi alanlarda ortaklık ve işbirliği girişimlerinin özendirilmesi;

e. Zararlı kimyasal maddelerle tehlikeli atıkların uluslararası planda kaçak olarak bir yerden diğerine taşınmasını ve bu tür madde ve atıkların sınır ötesi taşınması ve depolanması sonucu ortaya çıkacak zarar ve tehlikelerin önlenmesi yönündeki çabaların, örneğin Tehlikeli Atıkların Sınırötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne ilişkin Basel Sözleşmesi<sup>13</sup> gibi uluslararası belgelerde yer alan yükümlülükler doğrultusunda güçlendirilmesi;

f. Ülke ölçeğinde kirletici emisyonu ve transferi kayıtları gibi yöntemler aracılığıyla kimyasallara ilişkin bütünlüklü ve tutarlı bilgi toplanmasının teşviki;

g. İnsan sağlığı ve çevre açısından zararlı ağır metallerin oluşturduğu risklerin azaltılması için daha fazla çaba gösterilmesi ve bu arada örneğin UNEP'in cıva ve cıva bileşenlerine ilişkin küresel ölçüm ve değerlendirmesi gibi konuyla ilgili çalışmaların incelenmesi.

<sup>10</sup> UNEP/FAO/PIC/CONF.5, Ek III.

<sup>11</sup> www.chem.unep.ch/sc.

<sup>12</sup> Hükümetlerarası Kimyasal Güvenlik Forumu, 3. Oturum, Forum III Sonuç Raporu (IFCS/Forum III/23w), Ek 6.

<sup>13</sup> Birleşmiş Milletler, *Anlaşma Dizisi*, Cilt 1673, No. 28911.

## IV.

### Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi

**24.** İnsan etkinlikleri, insanların esenliği ve ekonomik etkinlikler için temel kaynakları sağlayan ekosistemlerin bütünlüğü üzerinde giderek daha fazla etki yaratmaktadır. Doğal kaynak temelinin sürdürülebilir ve bütünlüklü biçimde yönetilmesi sürdürülebilir kalkınma açısından vazgeçilmezdir. Bu bakımdan, doğal kaynakların bozulması yönündeki bugünkü eğilimin mümkün olan en kısa sürede tersine çevrilmesi için, ekosistemleri koruyacak, toprak, su ve yaşam ortamlarını entegre biçimde yönetecek stratejilerin ulusal ve gerektiğinde bölgesel ölçekte uygulanması, bu arada bölgesel, ulusal ve yerel kapasitelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bütün düzeylerde yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

**25.** Gerekli mali ve teknik yardımla birlikte, içme suyuyla ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi'nin gerçekleşebilmesi için eylem programları başlatılması. Bu konuda, Binyıl Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi, temiz içme suyu ve uygun sanitasyon imkanlarından yoksun insan oranının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması hedefini benimsiyoruz. Bu amaçla yapılması gerekenler şunlardır:

a. Sanitasyon altyapısını ve hizmetlerini sağlamak üzere uluslararası ve yerli kaynakların harekete geçirilmesi, teknoloji transferi, örnek uygulamaların yaygınlaştırılması ve kapasite geliştirmenin desteklenmesi. Bu altyapı ve hizmetlerin yoksulların gereksinimlerini karşılayıcı ve toplumsal cinsiyet konusuna duyarlı olmasının sağlanması;

b. Halkın bilgilendirilmesinin ve katılımının sağlanması. Kadınları da kapsayacak her düzeydeki bu bilgilendirme ve katılımı, su kaynakları yönetimi ve proje uygulamalarına ilişkin politika ve karar alma süreçlerinin desteklenmesi;

c. Su yönetimi ve kapasite geliştirmeyi, ulusal düzeyde ve gerektiğinde bölgesel düzeyde gerçekleştirmeye yönelik öncelikli hükümet girişimlerinin, bütün paydaşların desteğiyle yaygınlaştırılması; bu arada Gündem 21'in 18. bölümünün yaşama geçirilmesi için yeni ve ek mali kaynaklarla yenilikçi teknolojilerin devreye sokulması;

d. Sağlıkla ilgili tehlikeleri azaltmak ve ekosistemleri korumak üzere su kirliliğini önleyici girişimlerin yoğunlaştırılması; bu amaçla, sanitasyon, evsel ve endüstriyel atıkların arıtımı gibi alanlarda uygun teknolojilerin geliştirilmesi, yer altı sularının kirlenmesinin yol açtığı sonuçların hafifletilmesi ve ulusal ölçekte izleme sistemleri ile etkili yasal çerçevelerin oluşturulması;

e. Sürdürülebilir su kullanımını yaygınlaştırmak ve su kıtlığı gibi sorunları ele almak üzere gerekli önleme ve koruma tedbirlerinin alınması;

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

26. Gelişmekte olan ülkelere gerekli desteği sağlayarak 2005 yılına kadar entegre su kaynakları yönetimi ve su kullanım verimliliği planları hazırlanması ve bu amaçla aşağıdaki adımların atılması:

a. Nehir havzası, mikro havza ve yer altı su kaynaklarının entegre yönetimi için bölgesel/ulusal stratejiler, planlar ve programlar hazırlanarak bunların uygulanması; kaçakları azaltmak ve suyun yeniden kullanımını sağlamak üzere su altyapısının etkinliğini artıracak önlemlerin alınması;

b. Yönetmelikler, izleme, gönüllü önlemler, piyasa ve enformasyon temeline dayalı araçlar, toprak kullanım planlaması ve su hizmetlerinden maliyet geri dönüşü dahil olmak üzere çeşitli politika araçlarının devreye sokulması, ancak bu arada maliyetin karşılanmasıyla ilgili hedeflerin yoksul insanların suya erişimlerini engelleyici bir sonuç vermesinin önlenmesi; su havzalarına ilişkin entegre yönetimin benimsenmesi;

c. Su kaynaklarının daha etkin biçimde kullanımının sağlanması ve bu kaynakların çeşitli kesimler arasında temel insani gereksinimleri karşılayacak, ekosistemlerin korunması ya da yeniden tesisi arasındaki dengeyi gözeterek tahsis edilmesi; bu hususların özellikle hassas ortamlarda titizlikle gözetilerek, evsel, endüstriyel ve tarımsal su gereksinimleri arasında uygun denge kurulması ve içme suyu kalitesinin korunması;

d. Suyla ilgili olağanüstü koşulların etkilerini hafifletecek programlar geliştirilmesi;

e. Su kıtlığı çeken ya da kuraklık ve çölleşme gibi sorunlarla karşılaşan gelişmekte olan ülkeler için geleneksel olmayan su kaynaklarına ve su tasarrufu teknolojilerine yönelik teknolojilerin ve kapasite geliştirilmenin teknik ve mali yardımlar yoluyla desteklenmesi ve yaygınlaştırılması;

f. Gerektiğinde, teknolojik ve teknik yardımla birlikte başka yollardan olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde deniz suyunun artırılması, suyun yeniden kullanılması ve kıyı sislerinden su hasatı gibi enerji-maliyet etkin ve sürdürülebilir nitelikteki çabaların ve programların desteklenmesi;

g. Hükümetler tarafından oluşturulacak saydam ve istikrarlı düzenlemeler çerçevesinde yoksulların gereksinimlerine yanıt verecek nitelikteki kamu-özel sektör ortaklıklarının ya da başka tür ortaklıkların teşvik edilmesi; bu çabalar sırasında yerel koşullara özen gösterilmesi, ilgili bütün tarafların sürece katılması, gerek kamusal gerek özel kuruluşların bu alandaki faaliyetlerinin denetlenmesi;

**27.** Gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelerin su kaynaklarının kalitesini ve miktarını izleyip değerlendirmeye yönelik çabalarının desteklenmesi; bu amaçla ulusal izleme şebekelerinin kurulması/geliştirilmesi, su kaynaklarına ilişkin veri tabanlarının hazırlanması ve ilgili ulusal göstergelerin belirlenmesi;

**28.** Ortak gözlem ve araştırmalarda işbirliği yoluyla su kaynakları yönetiminin ve su çevrimine ilişkin bilimsel anlayışın geliştirilmesi; bu amaçla, özellikle gelişmekte olan ülkelerle geçiş dönemindeki ülkeler söz konusu olduğunda ilgili alanlardaki bilgi paylaşımının karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde teşvik edilmesi, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi

**29.** Gerek Birleşmiş Milletler sistemi içindekiler arasında, gerek Birleşmiş Milletler ile uluslararası finans kuruluşları arasında olmak üzere; suyla ilgili konularda faaliyet sürdüren uluslararası ve hükümetler arası çeşitli kuruluşlar arasında etkili bir eşgüdüm sağlanması; yine aynı çerçevede diğer uluslararası kuruluşlarla sivil toplumun hükümetler arası karar süreçlerini bilgilendirici katkılarının sağlanması. Daha yakın eşgüdüm, ayrıca, 2003 Uluslararası Tatlı Su Yılı ve ötesindeki önerilerin değerlendirilip desteklenmesi ve bu yönde çeşitli etkinliklerin gerçekleştirilmesi açısından da gereklidir.

**30.** Okyanuslar, denizler, adalar ve kıyı bölgeleri dünyadaki eko-sistemin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu sayılan bölgeler, küresel gıda güvenliği açısından olsun, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere birçok ulusal ekonominin ekonomik refahı ve esenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Okyanusların sürdürülebilir biçimde kullanılması, küresel ve bölgesel ölçeklerde olmak üzere, ilgili organlar arasında etkili bir eşgüdümü ve işbirliğini gerektirmektedir. Bu amaçla yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

a. Devletlerin, denizlerdeki etkinliklerle ilgili Genel bir hukuki çerçeve sağlayan 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi<sup>14</sup> kabul ve onaya ve bunun gereklerini yapmaya davet edilmeleri;

b. Gündem 21'in 17. bölümünün daha geniş alanlarda uygulanması. Bu bölüm, okyanusların, denizlerin ve kıyı bölgelerinin sürdürülebilir gelişmesi ve entegre yönetimine ilişkin bir eylem programı sunmaktadır. Bu eylem programının kapsamına, münhasır ekonomik bölge de dahil olmak üzere, kıyı alanlarının, deniz ortamlarının korunması, denizlerdeki yaşam kaynaklarının sürdürülebilir

<sup>14</sup> Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı Resmi Kayıtları, Cilt XVII (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.84.V.3), belge A/CONF.62/122.



## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

biçimde kullanılması ve korunması girmektedir. Deniz ortamlarının ve iklim değişikliklerinin yönetimine ilişkin kritik belirsizliklerin ele alınması; bölgesel ölçekliler dahil olmak üzere uluslararası işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi ve küçük adaların sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi;

c. Okyanuslar ve kıyılarla ilgili konuların Birleşmiş Milletler sistemi içinde ele alınabilmesine yönelik olarak etkili, saydam ve düzenli bir kuruluşlar arası eşgüdüm mekanizmasının oluşturulması;

d. Deniz Ekosistemlerinde Sorumlu Balıkçılıkla ilgili Reykjavik Bildirgesi<sup>15</sup> ile Biyolojik Çeşitlilik Konferansına katılan tarafların 5/6<sup>16</sup> sayılı kararı gözetilerek ekosistem yaklaşımının 2010 yılına kadar hayata geçirilmesi;

e. Entegre, farklı disiplinleri kapsayan (multi-disipliner) ve çok-sektörlü (multi-sektörel) kıyı ve okyanus yönetiminin ulusal düzeyde geliştirilmesi ve okyanuslara kıyısı bulunan devletlere buna ilişkin politikalar geliştirmelerinde ve entegre kıyı yönetimini yerleştirmelerinde yardım edilmesi;

f. İlgili bölgesel kuruluşlar ve programlar, UNEP bölgesel deniz programları, bölgesel balıkçılık alanlarıyla ilgili kuruluşlar ve diğer bölgesel bilim, sağlık ve kalkınma kuruluşları arasındaki bölgesel işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi;

g. Gelişmekte olan ülkelere, balıkçılık kaynaklarının korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını amaçlayan politika ve programların eşgüdümünü sağlamalarında yardımcı olunması; kıyısız ve küçük ölçekli balıkçılık etkinliklerinin yaygınlaştırılması ve gerektiği yerlerde ilgili altyapıların geliştirilmesi de dahil olmak üzere entegre nitelikteki kıyısız alan yönetim planlarının uygulanması;

h. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, Genel Kurul'un okyanuslarla ilgili gelişmeleri yıllık değerlendirmeye tabi tutması ve yapılacak olan 57. oturumda bu alandaki uygulamaların etkisini ve yararını yeniden gözden geçirmesi amacıyla ve 54/33 sayılı karar uyarınca oluşturulan açık uçlu gayri resmi danışma süreci sırasında ortaya çıkan sonuçların bu çalışmalarda dikkate alınması.

**31.** Sürdürülebilir nitelikte balıkçılık alanları için aşağıdaki önlemlerin her düzeyde alınması gerekmektedir:

<sup>15</sup> Bakınız Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü belge C200/INF/25, Ek I.

<sup>16</sup> Bakınız UNEP/CBD/COP/5/23, ek III.

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı

a. Tükenmiş olan stoklar açısından bu hedeflerin en ivedi biçimde, mümkünse en geç 2015 yılında gerçekleşmesi amacıyla, mevcut stokların, sürdürülebilir azami hasılayı sağlayacak biçimde korunması ya da yenilenmesi;

b. Birleşmiş Milletler'in ve ilgili hallerde bölgesel balıkçılık kuruluşlarının getirdikleri düzenlemelerin ya da bu çerçevelerde alınan kararların kabulü, onaylanması ve gereklerinin etkili biçimde yerine getirilmesi; bu çerçevede Birleşmiş Milletler'in 10 Aralık 1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmesinin Göçmen Balık Sürülerinin Korunması ve Yönetimi<sup>17</sup> ile ilgili hükümleriyle 1993 tarihli Açık Denizlerdeki Balıkçı Teknelerini Kapsayan Uluslararası Koruma ve Yönetim Önlemlerine Uyulmasını Sağlamaya Yönelik Anlaşmanın<sup>18</sup> özellikle dikkate alınması;

c. 1995 tarihli Sorumlu Balıkçılıkta Davranış Kuralları'nın<sup>19</sup> uygulanması; uygulama sırasında bu belgenin 5. maddesinde yer alan gelişmekte olan ülkelerle ilgili özel gerekliliklerin ve BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) ilgili uluslararası eylem planlarıyla teknik kılavuzlarının dikkate alınması;

d. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün uluslararası eylem planlarını, özellikle Balıkçılık Kapasitesinin Yönetimi Uluslararası Eylem Planı'nı<sup>20</sup> 2005 yılına kadar; Yasa Dışı, Kaçak ve Düzenleme Dışı Balıkçılığın Önlenmesi, Menedilmesi ve Bertaraf Edilmesine ilişkin Uluslararası Eylem Planı'nı<sup>21</sup> 2004 yılına kadar yürürlüğe koymak üzere gerekli ulusal, ilgili hallerde bölgesel eylem planlarının ivedilikle geliştirilip uygulanması. Yasa Dışı, Kaçak ve Düzenleme Dışı Balıkçılığın Önlenmesi, Menedilmesi ve Bertaraf Edilmesine ilişkin Uluslararası Eylem Planının gerçekleştirilmesi için balıkçı teknelerinin denetimine yönelik etkili bir izleme, bildirim ve rapor sisteminin oluşturulması;

e. Gerek yerleşik, gerek göçmen balıklarla ilgili balıkçılık alanlarının tahsisi söz konusu olduğunda, kıyı devletlerinin haklarının, görevlerinin ve çıkarlarının, bu arada gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimlerinin gerektiği biçimde gözetilmesi, balıkçılık alanlarının yönetimi ve düzenlenmesi ile ilgili girişimlerin teşvik edilmesi; bu tür girişimlerde Birleşmiş Milletlerin 10 Aralık 1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmesinin açık denizlerde ve münhasır ekonomik bölgelerde

<sup>17</sup> Bakanız Uluslararası Balıkçılık Araçları (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.98.V.11), Böl. I; ayrıca A/CONF.164/37.

<sup>18</sup> a.g.e.

<sup>19</sup> a.g.e. Böl. III

<sup>20</sup> Roma, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, 1999.

<sup>21</sup> Bakanız Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Duyarlı Balıkçılık için Teknik Kılavuz, No. 9, Ek I.

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

Yerleşik ve Göçmen Balık Sürülerinin Korunması ve Yönetimi ile ilgili hükümlerinin özellikle dikkate alınması;

f. Yasa dışı, bildirimsiz, düzensiz ve aşırı avlanmayla sonuçlanan sübvansiyonların kaldırılması; bu çerçevede, söz konusu sektörün gelişmekte olan ülkeler için taşıdığı önemi de gözetererek, DTÖ'nün balıkçılık sektöründeki sübvansiyonları netleştirme ve disiplin altına alma çabalarının tamamlanması;

g. Uluslararası finans kuruluşları, ikili işbirliği ajansları ve ilgili diğer taraflar arasındaki bağış eşgüdümünü ve ortaklıkları güçlendirerek, gelişmekte olan ülkelere, bu arada özellikle en az gelişmiş ülkelere, küçük adalarda kurulu ülkelere ve geçiş sürecindekilere balıkçılık alanlarının entegre yönetimini, sürdürülebilir kullanımını ve gerekli altyapıları sağlayacak ulusal, bölgesel ve yöresel çalışmalarında yardımcı olunması;

h. Gıda güvenliğini sağlama ve ekonomik kalkınmaya katkı özellikleri gözetilerek, küçük ölçekli su kültürü dahil su kültürünün sürdürülebilir gelişiminin desteklenmesi.

**32.** Gündem 21'in 17. bölümü uyarınca, her düzeydeki girişim ve önlemler aracılığıyla okyanusların korunmasının ve kullanılmasının geliştirilmesi; bu çerçevede, aşağıdaki hedeflere yönelik uluslararası anlaşmalara gerekli özenin gösterilmesi:

a. Belirli bir ülkenin hükümler alanının ötesinde kalanlar dahil olmak üzere önemli ve hassas durumdaki denizlerin ve kıyıların üretkenliğinin ve biyolojik çeşitliliğinin korunması;

b. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi çerçevesindeki Deniz ve Kıyılardaki Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımıyla ilgili Jakarta Belgesi'nden<sup>22</sup> kaynaklanan çalışma programının uygulanması; bu amaçla gerekli mali kaynakların ve teknik yardımların ivedilikle devreye sokulması, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ilgili insani ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi;

c. Bu alanlarda, değişik yaklaşımların ve araçların kullanımının sağlanması; sözü edilen yaklaşım ve araçlar arasında ekosistem yaklaşımı, balık neslini tüketici avlanma uygulamalarının ortadan kaldırılması, bilimsel veriler temelinde ve uluslararası hukuka uygun biçimde korunan alanlar belirlenmesi; bu anlamda 2012'ye kadar temsili ağlar oluşturulması; balıkların üreme dönemlerinde ve bölgelerinde zamana ve yere göre yasaklamalar getirilmesi; kıyı şartlarının uygun

<sup>22</sup> Bakanız A/51/312, Ek II, karar II/10.

biçimlerde kullanılması, havza planlaması ve denizlerdeki ve kıyılardaki alanların yönetiminin temel sektörlerin yönetimine içselleştirilmesi yer almaktadır;

d. Mercan kayalıkları ve sulakalanlar dahil olmak üzere denizlerdeki biyolojik çeşitliliğin kaybı sürecini durduracak ulusal, bölgesel ve uluslararası programlar geliştirilmesi;

e. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi<sup>23</sup> ile ortak çalışma programı dahil olmak üzere Ramsar Sözleşmesi'nin<sup>24</sup> uygulanması; Uluslararası Mercan Kayalıkları Girişimi'nin mercan kayalıkları, mangrov örtüsü, deniz yosunu yatakları ve gel-git sonucu oluşan çamur yüzeyler dahil olmak üzere kıyı bölgelerindeki sulak alanların ortak yönetimi için çağrıda bulunduğu eylem programının yaşama geçirilmesi.

**33.** Deniz Ortamlarının Kara Kökenli Kirleticilerden Korunmasına Yönelik Küresel Eylem Programı<sup>25</sup> ile yine aynı amaca yönelik Montreal Bildirgesi<sup>26</sup>'nin uygulanmasında daha ileri adımlar atılması; bu arada 2002-2006 döneminde kentsel atık su, habitatlarla birlikte besin kaynaklarının fiziksel değişimi ve tahribi konularına özel önem verilerek aşağıdaki yöndeki girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. İşbirliklerinin, bilimsel araştırmaların ve teknik bilgilerin yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi; yerel, bölgesel ve uluslararası kaynakların seferber edilmesi; gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerine özel dikkat gösterilerek insani ve kurumsal kapasite geliştirmeye önem verilmesi;

b. Gelişmekte olan ülkelerin kapasitelerinin geliştirilerek Küresel Eylem Programı doğrultusunda kendi ulusal ve bölgesel programlarını hazırlamalarına yardımcı olunması, okyanuslardaki kirlenmenin risk ve etkilerine karşı gerekli önlemlerin alınması;

c. Bölgesel eylem planları geliştirilmesi ve kıyı ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir biçimde geliştirilmesine yönelik stratejik planlarla bunların arasındaki bağlantıların kurulması; bu arada hızlı çevresel değişimler geçiren ve kalkınma baskılarına maruz kalan alanlara özel dikkat gösterilmesi;

<sup>23</sup> Bakınız Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Çevre Hukuku ve Kurumu Programı Etkinlik Merkezi), Haziran 1992.

<sup>24</sup> Birleşmiş Milletler Anlaşma Dizisi, Cilt 996, No.14583.

<sup>25</sup> A/51/116, Ek II.

<sup>26</sup> Bakınız E/CN.17/2002/PC.2/15.

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

d. Deniz ortamlarını kara kökenli kirleticilerin olumsuz etkilerinden korumak amacıyla 2006 yılında yapılacak bir sonraki Küresel Eylem Programı Konferansı'na dek önemli ilerlemeler sağlanması için gerekli bütün çabaların gösterilmesi.

**34.** Deniz ortamlarının kirlenmeden korunması için alınan önlemlerin geliştirilmesi ve bu amaçla aşağıdaki işlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Bütün Devletlere çağrıda bulunularak, Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) denizlerde güvenlik ve koruma sağlanması, denizlerin toksik ve diğer maddelerle gemiler ve başka araçlar tarafından kirlenmesinin önlenmesine ilişkin sözleşme, protokol ve diğer belgelerini kabul etmelerinin, onaylamalarının ve uygulamalarının sağlanması; bu arada önde gelen Devletlerin IMO belgelerini uygulamaları için daha güçlü mekanizmalar geliştirmesi için IMO'ya çağrıda bulunulması;

b. Sintine sularından yayılcı yabancı türlerin denize karışmasını önleyecek önlemlerin bir an önce geliştirilmesi; Gemilerin Sintine Suları ve Diğer Atıklarının Kontrolüyle ilgili Uluslararası IMO Sözleşmesi'nin bir an önce son haline getirilmesi için IMO'ya çağrıda bulunulması.

**35.** Hükümetler, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) Genel Kurulu'nda alınan GC (44)/RES/17 sayılı kararın 8. paragrafı ışığında ve radyoaktif atıkların çevre ve insan sağlığı üzerinde çok ciddi etkiler yaratabileceği gerçeğini de gözetenek, radyo aktif maddelerin, radyoaktif atıkların ve kullanılmış yakıtların deniz yoluyla olsun başka yollarla olsun sınır ötesi taşınmasıyla ilgili güvenlik mekanizmalarını ve bu alandaki sorumlulukları daha da netleştirip güçlendirmelidirler. Bu amaç doğrultusunda yapılacak işler arasında, diğerlerinin yanı sıra, ilgili uluslararası belgeler uyarınca gerçekleştirilecek ön bildirimler ve tavsiye başvuruları da bulunmaktadır.

**36.** Bu konularda sağlıklı kararlar verilebilmesi için deniz ve kıyı ekosistemleri konusundaki bilimsel anlayışın geliştirilmesi ve bu amaçla aşağıdakilerin gerçekleştirilmesi:

a. Bilimsel ve teknik işbirliğinin geliştirilmesi; bu kapsamda olmak üzere, küresel ve bölgesel ölçekte entegre değerlendirmeler yapılması; canlı ve canlı olmayan deniz kaynaklarının korunması ve yönetilmesine ilişkin bilim ve teknolojilerin ülkeler arasında aktarımı ve paylaşımı; deniz ortamlarının durumunun zamanında belirlenebilmesi için okyanus gözlem kapasitelerinin geliştirilmesi;

b. 2004 yılına dek, Birleşmiş Milletler gözetiminde deniz ortamlarının durumuna ilişkin bildirim ve değerlendirmeleri sağlayacak düzenli bir sürecin geliştirilmesi; bu çerçevede halen mevcut bölgesel değerlendirmelerden hareketle gerek bugünkü gerek gelecekteki olası gelişmelerin sosyo/ekonomik nitelikte olanlar dahil değerlendirilmesi;

c. Başka yolların yanısıra, kıyı ve deniz ortamlarıyla buralarda bulunan canlı ve canlı olmayan kaynaklar açısından zararlı olma potansiyeli taşıyan projelere ya da etkinliklere ilişkin çevresel etki değerlendirmelerini ve raporlarını yaygınlaştırarak deniz bilimleri konusunda kapasite geliştirilmesi;

d. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu'nun Hükümetler-arası Oşinografi Komisyonu, FAO ve ilgili diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşların deniz bilimleri, okyanusların ve barındırdıkları kaynakların sürdürülebilir yönetimi gibi alanlarda ulusal ve yerel kapasite inşa yeterliliklerinin geliştirilmesi.

**37.** Çeşitli felaketlerin ortaya koyduğu risklerin ve bu durumlarda yapılacak işlerin entegre, çok yönlü ve kapsayıcı biçimde değerlendirilmesi. Önleyici ve etkileri hafifletici müdahaleleri, önceden hazırlık yapılmasını, gerekli girişimleri ve telafileri de içerecek böyle bir yaklaşım 21. yüzyılda daha güvenli bir dünya için mutlak zorunluluktur. Bu yönde her düzeyde gerçekleştirilmesi gerekenler ise şunlardır:

a. Felaketlerin Azaltılmasına Yönelik Uluslararası Strateji'nin rolünün güçlendirilmesi ve uluslararası topluluğun bu amaçla oluşturulan fona katkıda bulunmasının sağlanması;

b. Felaket durumlarında sağlanacak destekle ilgili etkili bölgesel, yöresel ve ulusal stratejilerin ve bilimsel-teknik kurumların oluşturulması;

c. Ülkelerin bu alandaki ulusal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve daha gelişkin sabit gözlem ve araştırmaların yanısıra uydu verilerinin uluslararası planda kullanılması; bu alandaki bilimsel ve teknik verilerin paylaşılması; riskli konumda bulunan ülkelere gerekli yardımların sağlanması;

d. Etkilenen ülkelerde sel ve kuraklık risklerini azaltacak önlemlere başvurulması; bu amaçla, sulak alanların ve su havzalarının korunması ve restorasyonu; toprak kullanımı planlamasının geliştirilmesi; iklim değişikliklerinin sulak alanlar üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerinin değerlendirilmesine yönelik yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ve daha geniş biçimde uygulanması; bu tür sonuçlardan özel olarak ağır etkilenen ülkelere gerekli yardımların yapılması;

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

e. İklim değişikliklerinin yol açtığı sonuçları değerlendirmeye yönelik teknik ve yöntemlerin geliştirilmesi; bu tür olumsuz etkilerin Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından sürekli biçimde izlenmesi;

f. Felaketlerin etkilerinin hafifletilmesinde başvurulan geleneksel ve özel bilgilerin yaygınlaştırılıp kullanılmasının teşvik edilmesi; eğitim ve kamuoyu bilinçlendirme gibi yöntemler dahil yerel yetkililerin topluluk temelinde felaketlerle baş etme kapasitelerinin geliştirilmesi;

g. Hükümet dışı kuruluşların, bilim çevrelerinin ve diğer tarafların doğal felakete karşı üzerinde mutabakata varılmış yollardan mücadele için halen yapmakta oldukları katkıların desteklenmesi;

h. Felaketler ve sonuçlarıyla mücadelede bu alandaki Uluslararası Strateji ile uyumlu erken uyarı sistemleri ve bilgi ağlarının daha da geliştirilip güçlendirilmesi;

i. Bu alandaki bilimsel ve teknik bilgilerin derlenip yaygınlaştırılmasına ilişkin kapasitenin her düzeyde oluşturulup geliştirilmesi; bu arada özellikle El Niño /La Niña gibi aşırı hava koşullarının önceden kestirilmesine yönelik erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi; bu amaçla, Uluslararası El Niño Araştırma Merkezi gibi bu konularla ilgilenen kurumlara gerekli yardımların yapılması;

j. Etkilenen ülkelerin bu tür durumlarla baş etme kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla, çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratan belli başlı teknolojik ve diğer felaketler karşısında, bunların önlenmesi, etkilerinin hafifletilmesi, gerekli hazırlıkların yapılması, gerekli karşı önlemlerin alınması ve zararların giderilmesi için işbirliğine gidilmesi.

**38.** Dünyanın iklimindeki değişiklikler ve bunun olumsuz sonuçları insanlığın ortak endişe kaynaklarından biridir. Bütün ülkelerin, bu arada özellikle gelişmekte olan ülkelerle en az gelişmiş ülkelerin ve küçük ada devletlerinin iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla ilgili risklerle daha fazla karşı karşıya gelmeleri derin bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, yoksulluk, toprağın bozulması, su ve besin kaynaklarına erişim ve insan sağlığı gibi alanlarda yaşanan sorunlar bugün de dünya gündeminin merkezinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi<sup>27</sup>, küresel bir endişe kaynağı olarak iklim değişikliği sorununun ele alınmasında başlıca araç durumundadır. Burada, söz konusu belgenin belirtilen şu hedeflerine bugün de

<sup>27</sup> A/AC.237/18 (Part II)/Add.1 ve Corr.1, Ek I.

sahip çıktığımızı bir kez daha teyit ediyoruz: Atmosferdeki sera gazı konsantrasyonlarının iklim sistemleri için tehlike oluşturmayacak bir düzeye çekilmesi ve burada tutulması; bunun, ekosistemlerin iklim değişimine doğal uyum sağlayabilmelerine yetecek bir zaman süresi içinde gerçekleştirilmesi; besin maddeleri üretiminin bu durumdan olumsuz etkilenmemesinin sağlanması; ekonomik kalkınmanın, "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklarımız" ve yeterliliklerimiz çerçevesinde sürdürülebilir biçimde gerçekleştirilmesi. Bilindiği gibi Devlet ve Hükümet Başkanları Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi'nde yer alan kararlarında, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne ek mahiyetinde olan Kyoto Protokolü'nün<sup>28</sup> yürürlüğe girmesi için her türlü çabayı göstereceklerini belirtmişlerdi. Yürürlük için tercih edilen tarih de, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın 10. yıldönümüne denk gelen 2002 yılıdır. Kyoto Protokolü'nü onaylamış bulunan ülkeler, henüz onaylamamış bulunan ülkelere en kısa sürede onay çağrısında bulunarak sera gazı salımlarında gerekli azaltmaları sağlamalarını istemektedir. Bu doğrultuda yapılması gereken somut işler ise şunlardır:

- a. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi çerçevesindeki bütün taahhüt ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi;
- b. Sözleşme hedeflerinin gerçekleştirilmesi için işbirliği yapılması;
- c. Marakeş Mutabakatı<sup>29</sup> da dahil olmak üzere Sözleşme taahhütleri çerçevesinde gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere bu alanda teknik ve mali yardım sağlanması;
- d. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bilimsel veri ve bilgi değişiminde Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin sürekli desteklenmesi dahil olmak üzere bilimsel ve teknolojik kapasitelerin oluşturulup geliştirilmesi;
- e. Teknolojik çözümler geliştirilip bunların aktarılması;
- f. Başta enerji sektörü olmak üzere kalkınmanın kilit sektörlerinde yenilikçi teknolojilerin geliştirilip yaygınlaştırılması; bu amaçla özel sektör katılımından, piyasa yönelimli yaklaşımlardan, ayrıca destekleyici mahiyetteki kamu politikalarıyla uluslararası işbirliğinden yararlanılması;
- g. Yeryüzü atmosferinin, karaların ve okyanusların, izleme istasyonlarının daha yetkin hale getirilmesi ve uydu görüntülerinden daha fazla yararlanılması

<sup>28</sup> FCCC/CP/1997/7/Add.1, karar 1/CP.3, ek.

<sup>29</sup> FCCC/CP/2001/13 ve Add.1-4.



## **Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....**

yoluyla sistematik biçimde gözlenmesi; bu gözlemlerin, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere bütün ülkelerin kullanabilecekleri kaliteli verilerin yaygınlaştırılması amacıyla entegrasyonu;

h. Yeryüzü atmosferinin, karaların ve okyanusların izlenmesine yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası stratejilerin yaşama geçirilmesi; bunun için gerektiği yerlerde entegre küresel gözlemlere başvurulması; ayrıca, ilgili uluslararası kuruluşların bu alanda işbirliği yapmaları; bu çerçevede BM'nin uzman kuruluşları ile Sözleşme arasındaki işbirliğine özel önem verilmesi;

i. İklim değişikliğinin yol açtığı sonuçların izlenmesine yönelik, örneğin Kutup Konseyi Girişimi gibi çalışmaların desteklenmesi ve bu çerçevede iklim değişikliğinin çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri ile yerel ve yerli topluluklar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi.

**39.** Sınır ötesi nitelikte olanı dahil hava kirliliğinin, asit birikiminin ve ozon tabakasındaki incelmeyi azaltılmasına yönelik uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerdeki işbirliğinin güçlendirilmesi; bu çerçevede, küresel çevre bozulmasına ülkelerin farklı ölçülerde katkıda buldukları gerçeğinden hareketle geliştirilen "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi dahil olmak üzere Rio İlkeleri'nin gözetilmesi ve bu amaçla her düzeyde olmak üzere aşağıda belirtilen girişimlerde bulunulması:

a. Gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelerin, sağlıkla ilgili etkiler dahil olmak üzere hava kirliliğinin etkilerini ölçme, değerlendirme ve azaltma kapasitelerinin güçlendirilmesi ve bu doğrultudaki çalışmalara mali ve teknik destek sağlanması;

b. 2003/2005 dönemi itibarıyla, mevcut fonların yenilenmesini sağlayarak, Ozon Tabakasını İncelten Maddelerle ilgili Montreal Protokolü'nün uygulanmasının sağlanması;

c. Ozon tabakasının korunmasına yönelik olarak Viyana Sözleşmesi ile Montreal Protokolü'nde belirlenen uygulamaların, bunlarla ilgili uyum mekanizmaları dahil olmak üzere etkili biçimde yerine getirilmesi;

d. Gelişmekte olan ülkelerin 2010 yılına dek ozon tabakasını incelten maddeler yerine maliyet açısından uygun, güvenli ve çevre-duyarlı alternatiflere yönelmelerinin sağlanması; Montreal Protokolü'nün öngördüğü (ozon tabakasını incelten) devreden çıkarılma takvimine uyum sağlamaları için bu ülkelere gerekli yardımın sağlanması; bu çalışmalar sırasında ozon tabakasındaki incelmeye iklim

değişikliği olgusunun bilimsel ve teknik açılardan birbiriyle bağlantılı olduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulması;

e. Ozon tabakasını incelten maddelerin yasa dışı yollardan alınıp satılmasının önlenmesi.

**40.** Tarım, giderek artan küresel nüfusun gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir role sahiptir ve özellikle gelişmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda yoksullukla mücadele başlığına doğrudan doğruya bağlıdır. Kadınların, kırsal kalkınma, tarım, beslenme ve gıda güvenliği gibi alanlardaki rolünün her bakımdan ve her düzeyde güçlendirilmesi zorunludur. Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma, besin maddeleri üretiminin ve gıda güvenliğinin sürdürülebilir biçimde artırılmasına yönelik entegre yaklaşımların yaşama geçirilmesi açısından vazgeçilmez önemdedir. Bu bağlamda her düzeyde yapılması gerekenler ise şunlardır:

a. Dünyada açlık çeken nüfus oranının 2015 yılına dek yarı yarıya azaltılması yönündeki Binyıl Bildirgesi hedefinin gerçekleştirilmesi; insanların kendilerinin ve ailelerinin sağlığı ve esenliği açısından gerekli yaşam standartlarına ulaşma haklarının yaşama geçirilmesi; bu çerçevede gıda güvenliğinin artırılması ve açlıkla mücadele çabalarının Dünya Gıda Zirvesi sonuçları doğrultusunda yoksulluğa karşı alınan önlemlerle birlikte yürütülmesi; Taraf Devletlerin, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin<sup>30</sup> 11. Maddesinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeleri;

b. Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımını, sosyo-ekonomik ve çevresel potansiyellere ilişkin entegre değerlendirmeleri temel alan entegre toprak ve su kullanım planlarının hazırlanıp uygulanması; Hükümetlerin, yerel yönetimlerin ve toplulukların toprak ve su kaynaklarının niceliğini ve niteliğini izleme ve yönlendirme kapasitelerinin güçlendirilmesi;

c. Tatlı su kaynakları ile kıyı ve deniz ortamlarının uzun dönemdeki sürdürülebilirliğini sağlayacak koruma, kullanma ve yönetim yaklaşımlarının benimsenmesi;

d. Tarım, ormancılık, sulakalanlar, balıkçılık alanları ve su kültürü yapılan yerlerde özellikle yöreye özgü ve yerel topluluk temeline dayalı programlar aracılığıyla toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması;

<sup>30</sup> Bakanız Genel Kurul kararı 2200 A (XXI), Ek.

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

e. Gelişmekte olan ülkelerin, vahaları millenme, toprak bozulması ve tuzlanma gibi tehlikelere karşı korumak amacıyla giriştikleri çabalara teknik ve maddi yardım sağlanması;

f. Sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliğiyle ilgili çalışmalara kadınların katılımının her yönüyle ve her düzeyde güçlendirilmesi;

g. Toprak kullanımı uygulamalarına ilişkin mevcut enformasyon sistemlerinin ulusal araştırma ve yayım hizmetlerinin ve çiftçi kuruluşlarının güçlendirilmesi yoluyla entegrasyonu; böylece, çevre-duyarlı ve düşük maliyetli teknolojileri öngören örnek uygulamaların ilgili uluslararası kuruluşların da yardımlarıyla çiftçiden çiftçiye aktarılmasının sağlanması;

h. Gerektiği yerlerde yöreye özgü kaynak yönetim sistemlerinin korunmasına yönelik önlemlerin alınması ve ilgili bütün tarafların, kadınlar ve erkekler birlikte, kırsal planlama ve kalkınmaya katkıda bulunmalarının sağlanması;

i. Toprak ve su kaynaklarının kullanımında geçerli hakları güvence altına alacak net ve uygulanabilir politikaların ve yasal düzenlemelerin benimsenmesi; toprak kullanımı alanında ülkelerin farklı yasalara/sistemlere sahip olabilecekleri gerçeğini de gözetererek bu alandaki yasal güvencelerin sağlanması; sürdürülebilir geçim yolları arayışı içinde toprak kullanımında reform çabalarını sürdüren gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecini yaşayan ülkelere teknik ve mali yardım sağlanması;

j. Sürdürülebilir tarıma yönelik kamu finansmanında gerileme eğiliminin tersine çevrilmesi; bu yönde gerekli teknik ve mali yardımların sağlanması; gelişmekte olan ve geçiş sürecinde bulunan ülkelere tarımsal araştırma ve ulusal kaynak yönetimi çalışmalarında kapasitenin artırılması; araştırmalardan elde edilen sonuçların diğer üretici kesimlere aktarılması;

k. Tarımsal işletmelerin ve üreticilerin su kalitesini ve kullanımını izleyip düzenlemelerinde piyasa temelli teşviklere başvurulması; bu çerçevede, başkalarının yanısıra küçük ölçekli sulama ve atık suların yeniden kullanımı gibi yöntemlerin devreye sokulması;

l. Katma değerli tarım ürünlerinin mevcut pazarlara girişinin desteklenmesi ve bu tür ürünler için yeni pazarlar yaratılması;

m. Gelişmekte olan ve geçiş süreci yaşayan ülkelere kirlenmenin ciddi bir sorun oluşturduğu yerlerde tarıma elverişli topraklar kazanılması;

n. Uyuşturucu elde edilmesinde kullanılan bitkilerin yasa dışı yollardan

yetiştirilmesinin önlenmesi için uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve bu tür uygulamaların olumsuz sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerinin göz önüne alınması;

o. Toprağın verimliliğini artırmaya ve zararlılarla mücadeleye yönelik çevre-duyarlı, etkili ve verimli programların geliştirilip uygulanması;

p. Sürdürülebilir tarımsal üretimi ve gıda güvenliğini sağlamaya yönelik mevcut girişimler arasında eşgüdüm kurulması ve bu eşgüdümün güçlendirilmesi;

q. Henüz bu işlemi yerine getirmemiş ülkelerin Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları hakkında Uluslararası Antlaşma'yı<sup>31</sup> onaylamaya çağrılmaları;

r. Geleneksel ve yöreye özgü tarım sistemlerinin korunması, bu sistemlerin sürdürülebilir biçimde kullanılması ve korunması; tarımsal üretimin yöreye özgü modellerinin güçlendirilmesi.

**41.** Özellikle Afrika'da, Ciddi Kuraklık veya Çölleşme Tehdidine Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin BM Sözleşmesi'nin daha etkili biçimde uygulanması ve toprağın muhafaza edilmesi ve eski haline döndürülmesi için, toprağın bozulmasından ileri gelen yoksullukla mücadelede çölleşme ve toprak bozulmasının nedenlerinin ele alınması gerekmektedir. Bu amaçla her düzeyde yapılması gereken işler şunlardır:

a. Yeterli ve güvenilir mali kaynakların, teknoloji transferinin ve kapasite geliştirme çalışmalarının her düzeyde harekete geçirilmesi;

b. Gerek sözleşmenin, gerek sözleşme ile ilgili projelerin zamanında ve etkili biçimde uygulanmasını sağlayacak ulusal eylem programlarının, yerel düzeydeki projeler dahil olmak üzere uluslararası topluluğun da yardımlarıyla hazırlanması;

c. Her birinin kendine ait görev alanlarını gözetmek koşuluyla, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi gibi uluslararası belgeler kapsamındaki stratejilerin ve planların aradaki ortaklık ve sinerjileri de gözetecek biçimde geliştirilip uygulanması;

d. Çölleşmenin önlenmesini ve bu sürece karşı mücadeleyi amaçlayan önlemlerle kuraklığın etkilerinin hafifletilmesine yönelik önlemlerin ilgili politika ve

<sup>31</sup> Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Konferansı Raporu, 31. Oturum, Roma, 2-13 Kasım 2001 (C2001/REP), Ek D.

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

programlar çerçevesinde bir bütün olarak ele alınması; bu çerçevede olmak üzere toprak, su ve orman yönetimi; tarım, kırsal kalkınma, çevre, enerji, doğal kaynaklar, erken uyarı sistemleri, sağlık, eğitim, yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma alanlarındaki girişimlerin bu bütünlük içinde tasarlanması;

e. Çölleşme ve kuraklıkla ilgili izleme ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve bunun için gerekli bilgilere makul bir maliyetle erişim sağlanması;

f. GEF İkinci Genel Kurul Toplantısı'na çağrıda bulunularak, toprak bozulmasının (çölleşme ve ormansızlaşma) bu alandaki Sözleşme'nin başarılı biçimde uygulanabilmesi açısından gereksinim duyulan GEF desteğini hak eden önemli bir alan sayılması gerektiği yolundaki GEF Konsey tavsiyesinin gereklerini yerine getirmesinin istenmesi; ardından, GEF'in söz konusu Sözleşme'nin finansal mekanizması haline getirilmesi fikrinin değerlendirilmesi; bu süreçte, Sözleşme'ye Taraf Devletler Konferansı'nda belirlenen hakların ve kararların dikkate alınması ve bu arada GEF'in ve Sözleşme Küresel Mekanizması'nın, ilgili eylem programlarının hazırlanıp uygulanması için kaynakları harekete geçiren tamamlayıcı rollerinin kabul edilmesi;

g. Yönetimde ve yasaların uygulanmasında gelişme sağlanmasının yanı sıra uluslararası topluluğun gelişmekte olan ülkelere sağlayacakları mali ve teknik yardımlar aracılığıyla mera kaynaklarının sürdürülebilirliğinin güvence altına alınması.

**42.** Dağ ekosistemleri özel yaşam ve geçim tarzlarını desteklemekte, bu arada su havzası kaynakları, biyolojik çeşitlilik, özgün flora ve fauna açısından zenginlikler içermektedir. Dağ ekosistemlerinin çoğu, iklim değişikliklerinin olumsuz etkilerine maruzdur ve bu bakımdan özel korumaya gereksinim duymaktadır. Bu doğrultuda her düzeyde yapılması gerekenler şunlardır:

a. Dağların sürdürülebilir varlığı ve kullanımı için çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenleri bütünleştiren programlar, politikalar ve yaklaşımlar geliştirilmesi ve bunların yaygınlaştırılması; bu yöndeki girişimlerin özellikle gelişmekte olan ülkelere yoksullukla mücadele programlarına katkı sağlayabilmesi için uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi;

b. Gerektiği yerlerde ormansızlaşma, erozyon, toprak kalitesinin bozulması, biyolojik çeşitliliğin kaybı, su akışlarının bozulması ve buzulların erimesi gibi sorunları ele alacak programların uygulanması;

c. Gerektiği yerlerde, dağlarda yaşayan toplulukların karşılaştıkları eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunacaklar dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete duyarlı politika ve programların geliştirilip uygulanması;

d. Ekonomik etkinliklerin çeşitlendirilmesinin yanısıra geleneksel dağ ekonomilerinin, sürdürülebilir geçim etkinliklerinin ve küçük ölçekli üretim sistemlerinin desteklenmesi; bu çerçevede özel eğitim sağlanması, ulusal ve uluslararası piyasalara, iletişim ve taşımacılık kanallarına erişim imkanlarının geliştirilmesi; bütün bu çalışmalarda dağ ekosistemlerinin hassas niteliğinin gözetilmesi;

e. Dağlarda yaşayan toplulukların kendilerini etkileyen kararlara tam olarak katılımlarının sağlanması ve bu kesimlerin özgün bilgilerinin, mirasının ve değerlerinin kalkınma girişimlerine içselleştirilmesi;

f. Uygulamalı araştırmalara ve kapasite geliştirme çalışmalarına yönelik olarak ulusal ve uluslararası yardımların harekete geçirilmesi; gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelerde dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi amacıyla gerekli mali ve teknik yardımların sağlanması; dağlarda yaşayan topluluklarda görülen yoksulluğun, ilgili bütün tarafların katkılarını alarak ve 2002 Uluslararası Dağlar Yılı ruhunu da gözeterek somut planlar, projeler ve programlarla giderilmesi.

**43.** Tüketici mahiyette olmayan ve eko-turizm biçimindeki etkinlikler dahil olmak üzere turizmin sürdürülebilir biçimde gelişiminin sağlanması; turizmden sağlanan gelirlerin ziyaret edilen yerlerdeki topluluklara yarar sağlaması, bu arada söz konusu toplulukların kültürel ve çevresel varlıklarının da gözetilmesi, ekolojik açıdan hassas yörelerle doğal miras unsurlarına gerekli özenin gösterilmesi amacıyla Dünya Turizm Örgütü tarafından benimsenen şu belgelerin özünün sahiplenilmesi: 2002 Uluslararası Eko-Turizm Yılı, BM 2002 Kültürel Miras Yılı, 2002 Dünya Eko-Turizm Zirvesi ve bu Zirve sonucu yayınlanan Quebec Bildirgesi ve Dünya Turizmde Küresel Etik Kurallar. Kırsal ve yerel toplulukların güçlendirilmesine katkı amacıyla sürdürülebilir turizm ve kapasite inşaa çabalarının geliştirilip yaygınlaştırılması. Bu amaçla her düzeyde yapılması gereken işler:

a. Gerek özel gerek kamu sektörlerinde uluslararası işbirliğinin, doğrudan yabancı yatırımların ve ortaklıkların her düzeyde geliştirilmesi;

b. Eğitimle ilgili olanlar dahil, insanları eko-turizme katılmaya özendiren, yöresel ve yerel toplulukların eko-turizm faaliyetlerini geliştirip bunlardan

## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

yararlanmasını sağlayan, tarafların turizmi geliştirme ve miras koruma çabalarında işbirliğine yönelmelerini teşvik eden programlar geliştirilerek çevrenin, doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması;

c. Gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere, sürdürülebilir turizmi geliştirmeleri, gerekli yatırımları yapmaları, turizme ilişkin bilinç ve duyarlılık geliştirme programları uygulamaları, iç turizmi geliştirmeleri ve bu alandaki girişimcileri teşvik etmeleri için gerekli teknik yardımın sağlanması;

d. Ziyaretçi alan topluluklara turizm etkinliklerinden azami yararı sağlayabilmeleri için yardım edilmesi; bu etkinliklerin kendi gelenek, kültür ve çevreleri açısından en az zarar ve risk düzeyinde tutulmasını sağlayacak önlemlerin Dünya Turizm Örgütü ve ilgili diğer kuruluşların da yardımlarıyla alınması;

e. Ekonomik etkinliklerin daha fazla çeşitlendirilmesi; be çerçevede piyasalara ve ticari bilgilere erişim sağlanması; başta küçük ve orta ölçekliler olmak üzere yeni oluşan yerel işletmelerin bu sürece katılmaları.

**44.** Genel olarak sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadelede belirleyici önem taşıyan biyolojik çeşitlilik, gezegenimiz, insanların esenliği ve halkların geçimi ve kültürel varlığı açısından vazgeçilmezdir. Ancak, insan etkinlikleri sonucunda bugün biyolojik çeşitlilikte misli görülmemiş kayıplar yaşanmaktadır. Bu eğilim, ancak, özellikle genetik kaynakların kökeni konumundaki yörelerde yaşayan insanların, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin 15. maddesi doğrultusunda biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı yönündeki girişimlerden yarar görmeleri halinde tersine çevrilebilir. Sözleşmenin üç amacının daha etkili ve bütünlüklü biçimde gerçekleştirilmesi ve biyolojik çeşitliliğin yok olma hızında 2010 yılına dek önemli bir azalma sağlanması, gelişmekte olan ülkelere yeni ve ek mali-teknik kaynaklar sağlanmasını ve aşağıdaki görevlerin her düzeyde yerine getirilmesini gerektirmektedir:

a. Sözleşme'de yer alan hedeflerin, küresel, bölgesel, ulusal, sektörel ve sektörler-arası program ve politikalara içselleştirilmesi; bu çabada, ülkelerdeki ekonomik sektörlerle uluslararası finans kurumlarının program ve politikalarına özellikle dikkat edilmesi;

b. Sürdürülebilir turizm dahil olmak üzere, biyolojik çeşitlilikten sürdürülebilir biçimde yararlanılmasını konu alan ve halen sürmekte olan

Sözleşme çalışmalarında konunun, farklı ekosistemleri, sektörleri ve konu alanlarını ilgilendiren bütünlüklü biçimde ele alınması;

c. Sözleşme ile çok taraflı diğer çevre sözleşmeleri arasında yararlı sinerjiler oluşturulması; bu bağlamda ayrı görev alanlarının varlığı da gözetilerek, ortak sorumlulukları ve duyarlılıkları gündeme getiren ortak plan ve programlar geliştirilmesi;

d. Sözleşme'nin ve hükümlerinin yaşama geçirilmesi; bu arada çalışma programlarının ve alınan kararların, özellikle ulusal ölçekli biyolojik çeşitlilik stratejilerine ve eylem planlarına önem verilerek ulusal, bölgesel ve küresel eylem programlarıyla takip edilmesi; sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla ilgili olanlarla biyolojik çeşitliliğin topluluk temelinde sürdürülebilir kullanımına yönelik girişimler de dahil olmak üzere bunların ilgili sektörler arası stratejilere, programlara ve politikalara daha iyi biçimde içselleştirilmesi;

e. Ekosistem yaklaşımının, halen sürmekte olan Sözleşme çalışması çerçevesinde ayrıntılandırıldığı biçimde geniş kapsamda uygulanmasının ve geliştirilmesinin sağlanması;

f. Ekosistemler dahil biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir biçimde kullanılması için somut uluslararası destek ve ortaklıklar sağlanması; bu çerçevede Dünya Mirası Listesi'nde yer alan mekanlarla tehlikede olan türlerin korunmasına özel önem verilmesi; yine aynı çerçevede gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere gerekli finans kaynaklarının ve teknolojilerin aktarılması;

g. Biyolojik çeşitliliğin etkili biçimde korunması ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasının sağlanması; sıcak noktalara ve biyolojik çeşitlilik açısından büyük önem taşıyan diğer yerlere yönelik girişimlerin özendirilmesi ve desteklenmesi; bu alanda ulusal ve bölgesel ölçekli ekolojik ağların ve geçiş koridorlarının oluşturulması;

h. Yörelere özgü ve topluluk temelli biyolojik çeşitlilik koruma çalışmalarının geliştirilmesi amacıyla gelişmekte olan ülkelere, kapasite geliştirme dahil, finansal ve teknik destek sağlanması;

i. Biyolojik çeşitlilik kaybının önemli nedenlerinden biri olan yayılmacı yabancı türlerin kontrol altına alınmasına yönelik bölgesel, ulusal ve uluslararası



## Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....

çabaların güçlendirilmesi; ve bu türlere karşı etkili çalışma programlarının geliştirilmesinin her düzeyde teşvik edilmesi;

j. Ulusal mevzuata uygun olma koşuluyla, geleneksel bilgilere, yaratıcı uygulamalara sahip olan yerel ve yöresel toplulukların haklarının tanınması; bu tür bilgilerin sahibi olanların da onayı ve katılımı ile söz konusu bilgi ve uygulamaların çeşitli kesimlerin ortak yararına sunulmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması;

k. Bütün tarafların Sözleşme'de yer alan amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmalarının sağlanması; bu arada, gençlerin, kadınların, yerel ve yöresel toplulukların biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir tarzda kullanımı ve korunması konusundaki özel rolünün dikkate alınması;

l. Yerli ve yöresel toplulukların kendi geleneksel bilgilerinin kullanılmasına ilişkin karar ve politikalara etkili biçimde dahil edilmeleri;

m. Gelişmekte olan ve geçiş sürecindeki ülkelere, kendi ulusal öncelikleri ve yasal düzenlemeleri çerçevesinde kendilerine özgü ve geleneksel sistemler geliştirme çabalarında biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve kullanımına da özen gösterecek biçimde gerekli mali ve teknik yardımların sağlanması;

n. Sözleşme çerçevesindeki "Genetik Kaynaklara Erişim ve Bu Kaynakların Kullanımından Doğan Yararların Adil ve Hakkaniyetle Paylaşımı Hakkındaki Bonn Rehberi" başlıklı belgenin bir girdi olarak kullanılarak Tarafların erişim ve paylaşım konusundaki yasal, idari ve politika düzenlemelerine yardımcı olunması; sözü edilen belge ve çalışmaların yaygınlaştırılıp genişletilerek; tarafların erişim ve yarar paylaşımına dair karşılıklı anlaşma ve sözleşmeler gibi düzenlemelerine yardımcı olunması;

o. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi çerçevesinde, Bonn Rehberini de gözeterek, genetik kaynakların kullanımından doğan yararların adil ve hakkaniyetle paylaşımını sağlayacak uluslararası bir rejimin yerleştirilmesi için gerekli görüşmelere başlanması;

p. Dünya Fikri Haklar Örgütü Hükümetlerarası Komitesi'nin Fikri Mülkiyet ve genetik Kaynaklar, Geleneksel Bilgiler ve Folklor üzerinde halen sürmekte olan çalışmalarıyla Sözleşmenin 8 (j) maddesi ve ilgili hükümler üzerinde geniş katılımlı çalışma grubu tarafından yürütülen çalışmaların başarılı biçimde sonuçlandırılması;

---

<sup>32</sup> Bakınız A/C.2/56/7, ek.

q. Sözleşme'nin 15. ve 19. maddeleri uyarınca genetik kaynaklara dayalı biyoteknolojilerden sağlanan yararlarla ve sonuçlara erişimin güvence altına alınması için uygulanabilir önlemler geliştirilmesi; bu amaçla biyoteknoloji ve biyogüvenlikle ilgili bilimsel ve teknik işbirliğinin geliştirilmesi; yine aynı amaca yönelik olmak üzere uzman mübadelesi, araştırma yönelimli kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi;

r. İlgili anlaşmalarda varılan mutabakatlarla birlikte sinerji ve karşılıklı desteğin güçlendirilmesi gerekleri de gözetilerek, sonuçları önceden yargılamaksızın, Sözleşme ile Doha Bakanlar Bildirgesi'nde<sup>32</sup> belirtilen uluslararası ticaret ve fikri mülkiyet hakları arasındaki ilişkilerin daha geniş biçimde tartışılması;

s. Küresel Taksonomi Girişimi çalışma programının yaşama geçirilmesi;

t. Sözleşmeyi, Biyolojik Güvenlikle ilgili Cartagena Protokolü'nü<sup>33</sup> ve biyolojik çeşitlilikle ilgili diğer belgeleri henüz onaylamamış bulunan ülkelere, adı geçen belgelerin onaylanması; ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde etkili biçimde yaşama geçirilmesi ve gerek geliştirmekte olan gerek geçiş sürecindeki ülkelere bu alanda teknik ve mali yardım sağlanması için çağrıda bulunulması.

**45.** Ormanlar ve ağaçlar yeryüzünün hemen hemen üçte birini kaplamaktadır. Gerek doğal ormanlarda, gerek ağaçlandırılmış alanlarda ormanların sürdürülebilir biçimde yönetilmesi, ağaç ve diğer orman ürünlerinin de yine aynı biçimde sağlanması, sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşıdığı gibi yoksullukla mücadele, ormansızlaşma sürecinin durdurulması, ormanlardaki biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, temiz su ve enerji kaynaklarına ulaşılması açısından da önemli araçlardır. Bu anlamda ormanların sürdürülebilir yönetimi gerek ormanların gerek ağaçlandırılmış alanların yararını artıracak, gezegenimizin ve insanlığın esenliğine katkıda bulunacaktır. Sürdürülebilir orman yönetiminin, ilgilenen hükümetler ile özel sektör, yerli ve yerel topluluklar ve hükümet dışı kuruluşlar arasındaki ortaklıklar yoluyla ulusal ve küresel ölçekte gerçekleştirilmesi, Genel olarak sürdürülebilir kalkınmanın temel amaçlarından biridir. Bu amaçla her düzeyde gerçekleştirilmesi gereken işler şunlardır:

a. Sürdürülebilir orman yönetiminin uluslararası politik gündemin öncelikli bir maddesi sayılması ve bu konudaki siyasal kararlılığın pekiştirilmesi; bu

<sup>33</sup> <http://www.biodiv.org/biosafety/protocol.asp>.

## **Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetilmesi .....**

bağlamda ormancılık sektörü ile diğer sektörler arasındaki bağlantıların bütüncül yaklaşımlarla tam olarak gözetilmesi;

b. Ormanlarla İlgili İşbirliği ve Ortaklıklar girişiminin de yardımlarıyla, Birleşmiş Milletler Orman Forumu'nun, sürdürülebilir orman yönetiminin ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde yaşama geçirilmesini, böylelikle de ormanlardaki biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olunmasını sağlayacak temel hükümetler arası mekanizmalar olarak benimsenmesi;

c. Uluslararası topluluğun da desteğiyle, ülkelerdeki orman yasalarının gerektiği gibi uygulanmasının sağlanması, böylece ormanlardaki biyolojik kaynaklar da dahil olmak üzere orman ürünlerinin yasa dışı yollardan uluslararası ticaretinin önlenmesi; bu alanlardaki ulusal yasaların uygulanması için gerekli kapasite geliştirme çalışmalarının insani ve kurumsal düzlemlerde gerçekleştirilmesi;

d. Kereste üretiminin sürdürülebilirliğini sağlayacak müdahalelerin ulusal ve uluslararası planlarda gerçekleştirilebilmesi için acilen harekete geçilmesi; gerekli mali kaynakların seferber edilmesi ve çevre-duyarlı teknolojilerin devreye sokulmasıyla, sürdürülebilir nitelik taşımayan kereste üretimi sorununun ele alınması;

e. Dünyanın halen yoksulluğun acısını çeken, ormansızlaşmanın en ileri boyutlar aldığı ve uluslararası yardım ve işbirliğinin çok acil olduğu yörelerinin gereksinimlerine yanıt verecek girişimlerin belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi;

f. Gereksinim duyanlara daha fazla maddi kaynak sağlanması, çevre-duyarlı teknolojilerin transferi, ticaret, kapasite geliştirme, orman yasalarının uygulanması ve her düzeyde yönetim amacıyla ortaklıkların ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi; sürdürülebilir orman yönetimi için toprak ve kaynakların entegre biçimde ele alınması; bu çalışmalarda Hükümetlerarası Ormanlar Paneli (IPF) ile Hükümetlerarası Ormanlar Forumu (IFF) önerilerinin dikkate alınması;

g. Ülkelerin ve Orman Ortak Girişimlerinin, Hükümetler arası Orman Paneli/Hükümetler arası Orman Forumu önerilerini yaşama geçirme çalışmalarının hızlandırılması ve sağlanan gelişmelerin 2005 yılında değerlendirilebilmesi için gerekli bilgi ve verilerin BM Orman Forumu'na bildirilmesi için gerekli çabaların gösterilmesi;

h. Yörelere özgü ve topluluk temelli orman yönetim sistemlerinin benimsenip desteklenmesi ve bu sistemlerin sürdürülebilir orman yönetimi çalışmalarına tam ve eksiksiz biçimde katılması;

i. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin genişletilmiş eylem yönelimli programının ormanlarla ilgili her tür biyolojik çeşitliliğe uygulanması; bu uygulamada Forum, diğer ortaklar ve ormanlarla ilgili diğer süreçler ve sözleşmeler doğrultusunda hareket edilmesi ve ilgili bütün tarafların bu çalışmalara katılması.

46. Madencilik, madenler ve metaller birçok ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınması açısından önem taşımaktadır. Mineraller, çağdaş yaşam için vazgeçilmezdir. Madencilik, madenlerin ve metallerin sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla katkıda bulunması için her düzeyde yapılması gerekenler şunlardır:

a. Madencilik, madenlerin ve metallerin çevresel, ekonomik, sağlıkla ilgili ve sosyal etkilerini, çalışanların sağlık ve güvenliği dahil olmak üzere süreç içinde değerlendirmeye yönelik çabaların geliştirilmesi; bu amaçla ilgili hükümetler, hükümetler arası kuruluşlar, madencilik şirketleri, çalışanlar ve ilgili diğer taraflar arasındaki ulusal ve uluslararası ölçekli ortaklıkları ve etkinlikleri geliştirerek madencilikte sürdürülebilir gelişme açısından gerekli olan saydamlık ve sorumluluğun sağlanması;

b. Yerel ve yerli topluluklarla kadınlar dahil olmak üzere ilgili grupların katılımını artırarak bu grupların, ocakların kapatılmasını izleyen rehabilitasyon çalışmaları dahil madencilikle ilgili işlerde daha aktif rol almalarının sağlanması; bu çalışmalarda uluslararası düzenlemelerin gözetilmesi ve sınır aşan önemli etkilerin dikkate alınması;

c. Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere madencilik ve madenlerin işlenmesi alanında mali ve teknik yardımlar yapılması, bu alandaki kapasitenin geliştirilmesi; bu çalışmalar kapsamına küçük ölçekli madenlerin de alınması; bu arada mümkün ve gerekli olduğu durumlarda maden işlenmesinde daha fazla katma değer yaratacak, bilimsel ve teknolojik bilgileri geliştirecek, madencilik çalışmaları yüzünden bozulan alanları rehabilite edecek girişimlerin gerçekleştirilmesi.

V.

Sürdürülebilir Kalkınma ve  
Küreselleşen Dünya

47. Küreselleşme, sürdürülebilir kalkınma açısından hem birtakım fırsatlar sunmakta, hem de belirli görevleri dayatmaktadır. Küreselleşmenin ve karşılıklı bağımlılığın ticaret, yatırımlar, sermaye akışları, bilgi teknolojisi dahil olmak üzere teknolojik ilerleme, dünya ekonomisinin büyümesi, kalkınma ve tüm dünyada yaşam standartlarının iyileştirilmesi alanlarında yeni fırsatlar ortaya çıkardığını kabul ediyoruz. Ancak bu fırsatlarla aynı anda, ciddi mali krizler, güvensizlik, yoksulluk, dışlanma ve gerek toplumlar içi gerek toplumlar arası eşitsizliklerin artması gibi ciddi sorunlar da gündeme gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olanlar, bu fırsatların değerlendirilmesi ve engellerin aşılmasında özel güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Küreselleşmenin tam anlamda kapsayıcı ve eşitlikçi olması gerekir. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki politikaların ve önlemlerin geliştirmekte olan ve geçiş sürecindeki ülkelerin tam ve etkili katılımlarıyla belirlenmesi, bu ülkelere ortadaki fırsatlardan yararlanma ve güçlükleri aşma çabalarında yardımcı olunması gerekir. Bu amaçla acilen ve her düzeyde atılması gereken adımlar şunlardır:

a. Sürdürülebilir kalkınma arayışı içindeki bütün ülkelere yarar sağlayacak açık, eşitlikçi, kurallara dayalı, öngörülebilir ve ayrımcı olmayan çok taraflı ticaret ve finans sistemlerinin yerleştirilmesi. Doha Bakanlar Bildirgesi'nde yer alan çalışma programının ve Monterrey Mutabakatı'nın başarılı biçimde yaşama geçirilmesi. Bu çerçevede Doha Bildirgesi'nde yer alan ve geliştirmekte olan ülkeler ürünlerine pazarlara daha fazla giriş sağlanması dahil geliştirmekte olan ülkelerin gereksinimlerinin ve çıkarlarının programın merkezine yerleştirilmesini öngören karar memnuniyetle karşılanmıştır;

b. Uluslararası finans ve ticaret kuruluşlarının karar alma süreçlerini ve kurumsal yapıları açık ve saydam hale getirme çabalarının desteklenmesi;

c. En az gelişmiş olanlar dahil geliştirmekte olan ülkelerin, denize bağlantısı olmayan ülkelerin ve geliştirmekte olan küçük ada devletlerinin serbestleştirilmiş ticaret fırsatlarından daha fazla yararlanabilmeleri için kapasitelerinin geliştirilmesi; bu amaçla üretkenliği artıracak, ürün çeşitlenmesini sağlayacak ve rekabet gücünü artıracak, topluluk temelli girişimciliği özendirilecek, taşımacılık ve iletişim alanlarındaki altyapıları inşa edecek uluslararası işbirliği ve önlemlerin uygulanması;

d. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün desteklenmesi ve bu kuruluşun Monterrey Mutabakatı'nın 64. paragrafında belirtilen doğrultuda yürüttüğü "küreselleşmenin sosyal boyutu" ile ilgili çalışmalarının teşvik edilmesi;

## Sürdürülebilir Kalkınma ve Küreselleşen Dünya .....

e. Halihazırdaki ve gelecekteki piyasalara erişim fırsatları da dahil olmak üzere, ticaret alanında eşgüdümlü, etkili ve hedef yönelimli teknik yardım ve kapasite geliştirme programlarının uygulanması; bu arada ticaret, çevre ve kalkınma arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi.

**48.** Doha Konferansı kararlarının Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkeler tarafından uygulanması; ticaretle ilgili teknik yardım ve kapasite geliştirme çalışmalarının daha da güçlendirilmesi; gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerinin ve çıkarlarının Dünya Ticaret Örgütü çalışma programının merkezine yerleştirilmesiyle bu ülkelerin çok taraflı ticari görüşmelere tam anlamıyla katılmalarının sağlanması.

**49.** Kurumsal sorumluluk ve hesap verebilirliklerin, Rio İlkeleri doğrultusunda artırılması; bu amaca yönelik olarak hükümetler arası anlaşmaların ve önlemlerin, uluslararası girişimlerin, kamu-özel sektör ortaklıklarının ve ilgili ülke yönetmeliklerinin eksiksiz olarak uygulanması ve ticari kuruluşların faaliyetlerinin bütün ülkelerde bu doğrultuda iyileştirilmesi.

**50.** Gelişmekte olan ülkelerin, diğer ülkeler ve finansal piyasalarla ilgili sağlıklı bilgilere rahatlıkla ve zamanında erişimleri için gerekli kapasitenin güçlendirilmesi. Çok taraflı ve bölgesel finans kurumlarının bu amaçlara yönelik olarak daha fazla yardım sağlamaları.

**51.** Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş döneminde olan ülkeler arasındaki bölgesel ticaret ve işbirliği anlaşmalarının çok taraflı ticaret sistemi ilkelerine uygun olarak geliştirilmesi; sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusundaki bu tür girişimlere uluslararası finans kurumları ile bölgesel kalkınma bankalarının da destek sağlaması.

**52.** Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş döneminde olan ülkelerin diğer ülkelerle arasındaki dijital ayrımcılığın azaltılmasına yardım edilmesi; kalkınma için yeni dijital olanaklar yaratılması enformasyon-iletişim teknolojilerinin, karşılıklı anlaşmalar temelindeki teknoloji transferi ve finansal-teknik yardım yoluyla bu amaçla seferber edilmesi; bu bağlamda bir Enformasyon Toplumu Dünya Zirvesi gerçekleştirilmesi.

**VI.**

**Sağlık ve  
Sürdürülebilir Kalkınma**



**53.** Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin duyarlılıkların merkezinde insanın yer aldığını ve insanların doğa ile uyum içinde sağlıklı ve üretken bir yaşama hakları olduğunu belirtmektedir. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılması ise, ancak insanları ağır biçimde etkileyen hastalıkların yaygınlığının azaltılmasıyla mümkün olabilir. Bu arada, nüfusun tümü için sağlık alanında elde edilecek kazanımlar da yoksullukla mücadeleyi gerektirir. Sağlıksızlığı ortaya çıkaran, çevresel mahiyette olanlar dahil nedenlerin, sağlık sorunlarının kalkınma üzerindeki etkisinin belirlenmesi, bu arada toplumdaki en güç konumdaki kesimler olarak kadınların, çocukların, yaşlıların, özürülülerin ve yerli halkların durumuna özel önem verilmesi, acilen yapılması gereken işler arasındadır.

**54.** Sağlık sistemlerinin, etkin, maliyet açısından katlanılabilir ve erişilebilir sağlık hizmetlerini herkese ulaştırabilme kapasitesinin güçlendirilmesi; bu hizmetler yoluyla hastalıkların, önlenmesi, kontrol altına alınması ve tedavisi; çevreden kaynaklanan ve sağlıkla ilgili tehlikelerin azaltılması; bütün bu çalışmaların, ilgili BM konferanslarında, Zirvelerinde ve Genel Kurul özel oturumlarında ulaşılan sonuç belgelerine uygun olarak ve ulusal yasalarla kültürel ve dinsel değerler dikkate alınarak yürütülmesi. Bu amaçla her düzeyde gerçekleştirilmesi gereken işler şunlardır:

a. En dezavantajlı konumda olanlarındaki dahil sağlıkla ilgili duyarlılıkların yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerine, politikalarına ve programlarına içselleştirilmesi;

b. Maliyet açısından katlanılabilir ve etkin sağlık hizmetlerine, tedavi dahil olmak üzere her kademede daha rahat ve eşitlik temelinde erişim sağlanması; temel ilaçların güvenli biçimde ve yine makul fiyatlardan bulunabilmesi; güvenli aşılarla birlikte bağışıklama hizmetlerinin ve tıp teknolojisinin yaygınlaştırılması;

c. Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerin Herkes için Sağlık Stratejisi'ni yaşama geçirebilmeleri için bu ülkelere teknik ve mali yardım sağlanması; sağlık enformasyon sistemleri ile sağlığa yönelik tehditlerle ilgili entegre veri tabanı oluşturma çalışmalarının da bu kapsamda ele alınması;

d. Sağlık hizmetlerinde insan kaynaklarının geliştirilmesinin ve yönetiminin iyileştirilmesi;

## Sağlık ve Sürdürülebilir Kalkınma

e. 2010 yılına dek tüm dünyada daha ileri bir sağlık bilgisi düzeyine ulaşılması amacıyla sağlık eğitimi alanındaki işbirliklerinin geliştirilmesi ve gerektiğinde BM kuruluşlarının da bu çalışmalarda yer alması;

f. Gerekli programlar hazırlanarak ve girişimler başlatılarak, bebek ve 5 yaş altı ölüm hızının 2000 yılı rakamlarına göre 2015 yılına dek üçte iki, anne ölüm hızının ise yine 2015 yılına dek dörtte üç azaltılması; bu alanlarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıkların mümkün olduğunca kısa sürede giderilmesi; bu arada kız bebek ve çocukları arasında görece daha fazla olan ölümlerin azaltılmasına özel bir önem verilmesi;

g. Araştırma çalışmalarının teşvik edilmesi ve araştırma sonuçlarının özellikle güç ve dezavantajlı durumdaki nüfus kesimlerini etkileyen öncelikli sağlık sorunlarına uygulanması; bu amaçla yeni aşular geliştirilmesi, sağlıkla ilgili risklere maruz kalma durumlarının azaltılması, sağlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanması; eğitime, tıbbi tedavi ve tıp teknolojisine önem verilmesi ve sağlıkla ilgili sorunların ikincil etkilerinin ele alınması;

h. Gerektiği yerlerde ve durumlarda, geleneksel ilaçların ve tedavi uygulamalarının korunup geliştirilmesi ve bu usullerin modern tıp uygulamalarıyla kaynaştırılması; yerli ve yerel toplulukların bu tür geleneksel bilgi ve uygulamaların taşıyıcıları olarak tanınmaları; bu çerçevede geleneksel tedavi bilgilerinin uluslararası hukuk çerçevesinde gerektiği gibi korunması;

i. Kadın doğum ve acil vakalara özel önem verilerek kadınların sağlık hizmetlerine eşit erişiminin sağlanması;

j. Üreme ve cinsel sağlık dahil olmak üzere yaş durumlarına göre bütün nüfus kesimleri için sağlıklı yaşam sağlanması; son dönemde gerçekleştirilen BM konferans ve zirvelerinin, bu arada Çocuklar için Dünya Zirvesi, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi ve Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gibi toplantıların raporlarında ve sonuç belgelerinde yer alan taahhütlerin dikkate alınması;

k. Sağlık ile çevre arasındaki bağlantıları değerlendiren uluslararası kapasite geliştirme çalışmalarına başlanması; bu çalışmalarda sağlanan bilgilerin, insan sağlığını tehdit eden çevre sorunlarına yanıt verecek daha etkin ulusal ve bölgesel politikaların hazırlanmasında kullanılması;

l. Kamusal-özel çok sektörlü ortaklıklar dahil olmak üzere üzerinde mutabakata varılmış yollardan, gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş

sürecinde olan ülkelerin kırsal ve kentsel alanlarına temiz içme suyu, sanitasyon ve atık yönetimi alanlarında teknoloji aktaracak girişimlerde bulunulması; bu alanda uluslararası finansal destek sağlanması; bu çalışmalar sırasında ülkelerin özel koşullarıyla birlikte kadınların özel teknoloji gereksinimleri dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi;

m. ILO ile WHO'nun mesleki kaza, hastalık ve ölümlerin azaltılmasına yönelik programlarının güçlendirilip yaygınlaştırılması, mesleki sağlıkla halk sağlığı arasındaki bağlantıların belirlenip mesleki sağlık alanındaki gelişmelerin halk sağlığı ve eğitimini geliştirecek bir araç olarak kullanılması;

n. Herkesin yeterli, sağlıklı, kültürel açıdan kabul edilebilir ve besleyici gıdalara ulaşabilmesinin sağlanması; tüketicinin sağlık açısından daha kapsamlı biçimde korunması; mikronütriye yetersizliği sorununun ele alınması; bu alanda üzerinde uluslararası mutabakata varılmış uygun standart ve ilkelerin yaşama geçirilmesi;

o. Uygun olduğu yerlerde, kalp hastalıkları, kanser, şeker, kronik solunum yolu hastalıkları, yaralanmalar, şiddet ve zihinsel sağlık gibi bulaşıcı olmayan hastalık ve sorunların, alkol, tütün, sağlıksız beslenme ve tembellik-hareketsizlik gibi bunlarla ilgili risk etmenlerini ele alan programların hazırlanması ve mevcut olanların güçlendirilmesi.

**55.** BM Genel Kurulu'nun 26. özel oturumunda benimsediği HIV/AIDS'le ilgili Taahhütler Bildirgesi'nde yer alan taahhütlerin belirlenen zaman süreleri içinde bütünüyle yerine getirilmesi; bu çerçevede, 15-25 yaş grubundaki genç erkek ve kadınlar arasındaki HIV/AIDS<sup>34</sup> prevalansının bu sorundan en fazla etkilenen ülkelerde 2005, bütün ülkelerde ise 2010 yılına dek yüzde 25 oranında azaltılması; ayrıca, diğer hastalıkların yanısıra sıtma ve vereme karşı mücadele edilmesi. Bu amaçla yapılması gerekenler:

a. Ulusal ölçekteki önleme ve tedavi stratejilerinin yaşama geçirilmesi, bölgesel ve uluslararası ölçeklerde işbirliği için adımlar atılması ve HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuklara özel yardım sağlanması için uluslararası girişimlerde bulunulması;

b. AIDS, Verem ve Sıtma Mücadelesi Küresel Fonu için yeterli kaynak sağlanmasına yönelik taahhütlerin yerine getirilmesi ve bu arada söz konusu

<sup>34</sup> Genel Kurul karar S-26/2, Ek.

## Sağlık ve Sürdürülebilir Kalkınma .....

alanlarda yardıma en fazla gereksinim duyan ülkelerin Fona erişimlerinin sağlanması;

c. Diğer belgelerin yanısıra Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "HIV/AIDS ve Çalışma Yaşamına İlişkin Gönüllülük Temelindeki Kurallar" başlıklı belgesi de dikkate alınarak çalışanların sağlıklarının korunması, iş güvenliklerinin sağlanması ve işyeri koşullarının iyileştirilmesi;

d. HIV/AIDS, sıtma ve verem gibi özellikle yoksul kesimleri etkileyen hastalıklarda, biyomedikal ve sağlık araştırmalarını, bu arada yeni aşı ve ilaçların geliştirilmesini amaçlayan çalışmalar için yeterli kamu kaynakları ayrılması ve özel kesimin de bu alanda teşvik edilmesi.

**56.** Kadınlara ve çocuklara özel önem verilerek solunum yolu hastalıklarının ve hava kirlenmesinden kaynaklanan diğer sağlık sorunlarının azaltılması ve bu amaçla aşağıdaki adımların atılması;

a. Kamu-özel sektör ortaklıklarını da devreye sokarak bölgesel ve ulusal ölçekli programların güçlendirilmesi; bu çerçevede gelişmekte olan ülkelere teknik ve mali yardım sağlanması;

b. Benzinin kurşundan bütünüyle arındırılmasına yönelik girişimlerin desteklenmesi;

c. Daha temiz yakıtlar ve çağdaş kirlilik kontrol teknikleri aracılığıyla emisyonların azaltılmasına yönelik çabaların desteklenmesi;

d. Kırsal topluluklara makul maliyetlerde enerji sağlanmasında gelişmekte olan ülkelere yardım edilmesi; bu bağlamda kadınların ve çocukların sağlığını olumsuz etkileyen bir etmen olarak geleneksel yakıt kaynaklarına bağımlılığın azaltılması;

**57.** Boyalarda ve insanların maruz kaldığı diğer maddelerde kurşunun bütünüyle devreden çıkartılması; bu arada özellikle çocukların kurşuna maruz kalmalarının önlenmesi ve kurşun zehirlenmesi vakalarına yönelik izleme, denetim ve tedavi çalışmalarının güçlendirilmesi.

## VII.

### Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma

**58.** Gelişmekte olan küçük ada Devletleri, gerek çevre, gerek kalkınma açısından özel konuma sahiptirler. Bu Devletler sürdürülebilir kalkınma yolunda öncülük yapmaya devam etmekle birlikte, Gündem 21, Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Programı<sup>35</sup> ve Genel Kurul'un 22. özel oturumunda alınan kararlarda açıkça belirtilen olumsuz etmenlerin getirdiği sınırlamalar giderek artmaktadır. Dolayısıyla, aşağıdaki girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi gerekmektedir:

a. GEF çerçevesinde odak olarak belirlenen alanlar başta olmak üzere, çevresel açıdan sağlıklı teknolojilerin transferi ve uluslararası topluluğun kapasite geliştirme çalışmalarına yapacağı katkılar aracılığıyla Eylem Programının ulusal ve bölgesel düzeylerde uygulanmasının hızlandırılması;

b. Balıkçılık alanlarının sürdürülebilir biçimde yönetiminin geliştirilmesi ve balıkçılık alanlarından elde edilen maddi getirilerin bu alanlara yönelik uygun yönetim organizasyonlarıyla artırılması; bu amaçla örneğin son dönemde oluşturulan Karayipler Bölgesi Balıkçılık Alanları Mekanizması gibi araçlardan ve Pasifik Okyanusu'nun Batısındaki ve Merkezindeki Göçmen Balık Stoklarının Korunması ve Yönetimi Sözleşmesi gibi anlaşmalardan yararlanılması;

c. Bu yönde somut girişimlerin geliştirilmesi dahil olmak üzere, gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde kıyıların, ayrıcalıklı ekonomik bölgelerin ve kıta sahanlıklarının belirlenmesi ve yönetimi işlerinde yardımcı olunması; gerektiğinde bu çalışmaların kıta sahanlığının kıyıda 200 mil öteye uzandığı alanları da kapsamı ve Birleşmiş Milletler Deniz Yasası ile Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın bölgesel denizlere ilişkin programları gibi belgelerden bu amaçla yararlanılması;

d. Aşağıda belirtilenlerin geliştirilmesine ve daha ileri düzeyde uygulanmasına yönelik olmak üzere kapasite geliştirme dahil destek sağlanması:

i. Denizlerdeki ve kıyılardaki biyolojik çeşitlilikle ilgili çalışma programlarında yer alan ve gelişmekte olan küçük ada Devletlerine özgü bileşenler;

ii. GEF'in odaklandığı yöreler kanalından gerçekleşecekler dahil olmak üzere, küçük ada gelişmekte olan Devletlerine yönelik tatlı su programları;

e. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde Deniz Ortamlarının Karasal

<sup>35</sup> *Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri Küresel Konferansı Raporu*, Bridgetown, Barbados, 25 Nisan-6 Mayıs 1994 (Birleşmiş Milletler yayını, Satış no: E.94.I.18), bölüm I, karar 1, ek II.

## Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma .....

girişimlerle Korunmasına Yönelik Küresel Eylem Programının uygulanmasına yönelik olarak, 2004 yılına kadar başlatılacak girişimler aracılığıyla atıkların ve kirliliğin ve bunların sağlıkla alanındaki olumsuz sonuçlarının etkili biçimde kontrolü, azaltılması ve önlenmesi;

f. Dünya Ticaret Örgütü'nün küçük ekonomilerde ticaretle ilgili olup ve üzerindeki görüşmeler halen sürmekte olan çalışma programında, küresel ekonomi ile bütünleşme sürecinde ciddi engellerle karşılaşan gelişmekte olan küçük ada Devletlerinin durumuna Doha kalkınma gündemi çerçevesinde yeterince yer verilmesi için çaba gösterilmesi;

g. 2004 yılına kadar sürdürülebilir turizm alanında topluluk temelli girişimler geliştirilmesi ve turizm ürünlerini çeşitlendirmek üzere kapasite yaratılması; bu arada mevcut kültür ve gelenekler sürdürülürken doğal kaynakların da etkin biçimde korunması ve yönetilmesi;

h. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerine gerekli yardımlar yapılarak, yerel topluluklarla birlikte uygun ulusal ve bölgesel kuruluşların kapsamlı risk ve tehlike yönetimi, doğal felaketlerin önlenmesi, olumsuz etkilerin giderilmesi, hazırlıklı bulunma ve aşırı hava koşulları ile diğer acil durumların sonuçlarının hafifletilmesi gibi alanlarda yetkin duruma gelmelerinin sağlanması;

i. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik araçlar olarak ekonomik, sosyal ve çevresel risk endeksleri ile bunlara ilişkin göstergelerin üzerinde anlaşmaya varılan koşullarda sonuçlandırılmasına ve ardından bunların ilk planda uygulamaya konulmasına yönelik çalışmaların desteklenmesi;

j. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerine, iklim değişikliği, deniz düzeyindeki yükseliş ve değişken iklim koşulları gibi durumlara uyum sağlamak amacıyla yeterli kaynakları harekete geçirmelerinde yardımcı olunması ve bu yöndeki yardımların gerektiği durumlarda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamındaki taahhütler doğrultusunda gerçekleştirilmesi;

k. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinin fikri mülkiyet haklarıyla ilgili düzenlemeleri yaşama geçirmelerini sağlayacak kapasite geliştirme ve kurumsal düzenleme çabalarına destek verilmesi.

**59.** Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinin sürdürülebilir kalkınmaları için yeterli, maliyet açısından uygun ve çevresel açıdan sakıncasız enerji hizmetlerini temin etmelerine, diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilen yollardan destek olunması:

a. Birleşmiş Milletler sistemi ve çeşitli ortaklıklar yoluyla, enerji temini ve enerji hizmetlerine ilişkin halen sürmekte olan çabaların 2004 yılına kadar daha da güçlendirilmesi ve desteklenmesi;

b. Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde, yerel ve yenilenebilir enerji kaynakları başta olmak üzere enerji kaynaklarının etkin biçimde kullanılmasının sağlanması ve ayrıca bu ülkelerdeki ulusal kurumların eğitim ve teknik bilgi donanımı yoluyla enerji yönetimi alanında yetkinleştirilmesi.

**60.** Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde aşağıdaki alanlarda yürütülen kapasite geliştirme ve güçlendirme çabalarının desteklenmesi:

a. Sağlık hizmetlerine eşitlik temelinde erişimi sağlayacak çalışmalar;

b. Özellikle HIV/AIDS, verem, şeker, sıtma ve deng humması başta olmak üzere bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların kontrolünde ve bu hastalıklara karşı mücadelede etkili olacak sürdürülebilir ve makul maliyet öngören sağlık sistemlerinin oluşturulması;

c. Atıkları ve kirliliği azaltmaya-yönetmeye ilişkin çabaların yanısıra, gerek kırsal gerek kentsel alanlara su ve sanitasyon hizmetleri götüren sistemlerin geliştirilmesine yönelik kapasite geliştirme;

d. Halihazırdaki belgenin II Kesiminde özetlenen ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyen girişimlerin yaşama geçirilmesine yönelik çabalar.

**61.** Gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma için Barbados Eylem Programı'nın uygulanmasının 2004 yılında kapsamlı ve eksiksiz bir değerlendirmesinin yapılması; bu değerlendirmenin Genel Kurulun S-22/2 sayılı kararında yer alan hükümler doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede Genel Kurul'dan, 57. oturumunda gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uluslararası bir toplantı düzenlenmesi önerisini görüşmesi talebinde bulunulması.



# VIII.

## Afrika İçin Sürdürülebilir Kalkınma

62. Sürdürülebilir kalkınma, birçok Afrika ülkesi için, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan bu yana muğlak bir konu olarak kalmıştır. Yoksulluk, Afrika'da halen en önemli sorundur ve kıtadaki ülkelerin çoğu küreselleşmenin yarattığı fırsatlardan tam olarak yararlanamamıştır. Bu durum, kıtanın marjinalleşmesi sürecini daha da ağırlaştırmaktadır. Afrika'nın sürdürülebilir kalkınma yönündeki çabaları, çatışmalar, yetersiz yatırım, pazarlara erişim imkanlarının sınırlılığı, arz yönündeki kısıtlılıklar, çevrelemez duruma gelen dış borçlar, resmi kalkınma yardımlarının giderek azalması ve HIV/AIDS'in etkileri gibi nedenler yüzünden ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, uluslararası topluluğun bu sorunları ele alma kararlılığını bir kez daha teyit etmeli ve Gündem 21'in Afrika'da uygulanmasına yönelik somut girişimlere dayanan yeni bir vizyon geliştirmelidir. Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD), Afrikalı liderlerin Afrika halkına yaptığı bir taahhüt niteliğindedir. Bu belge, Afrika ülkelerinin kendi aralarındaki ve uluslararası toplulukla gerçekleştirecekleri ortaklıkların yoksullukla mücadeleye yönelik hep birlikte paylaşılan bir vizyonun temel öğeleri olduğunu kabul etmekte, ayrıca dünya ekonomisine ve siyasetine aktif olarak katılacak ülkeleri gerek tek tek, gerek toplu olarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma rotasına yerleştirme amacını taşımaktadır. Yine aynı belge, kıtada sürdürülebilir kalkınmayı hedef alan ve tüm Afrika halkının paylaşacağı bir çerçeve ortaya koymaktadır. Uluslararası topluluk NEPAD'ı memnuniyetle karşılamakta ve bu vizyonun yaşama geçirilmesine destek olma sözü vermektedir. Bu destek, başka girişimlerin yanısıra, Afrika'nın Kalkınması için Uluslararası Tokyo Konferansı temelinde Kuzey-Güney işbirliğinin getireceği yararların yaygınlaştırılması yoluyla da sağlanacaktır. Uluslararası topluluk, ayrıca, başını tek tek Afrika ülkelerinin çektiği, strateji belgeleri dahil olmak üzere yoksullukla mücadele amacı taşıyan mevcut diğer kalkınma çerçevelerine de destek sözü vermektedir. Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılması, her düzeyde olmak üzere aşağıdaki girişimleri gerektirmektedir:

a. Bölgesel, alt-bölgesel, ulusal ve yerel ölçeklerde elverişli ortamlar yaratarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması; Afrika'nın barış, istikrar, güvenlik, çatışmaların önlenmesi ve çözüme bağlanması, demokrasi, iyi yönetim, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, bu arada kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği amaçlı çabalarına gerekli desteğin verilmesi;

b. NEPAD'ın uygulanmasının yerleşik diğer bölgesel ve alt-bölgesel çabaların, finansman, teknik ve kurumsal işbirliği, insani ve kurumsal kapasite geliştirme

## Afrika İçin Sürdürülebilir Kalkınma .....

gibi mekanizmalar aracılığıyla, bölgesel, alt-bölgesel ve ulusal düzeylerde desteklenmesi; bu destekte ulusal politikalara, programlara ve uygun olduğu durumlarda strateji belgeleri dahil olmak üzere amacıyla ülkeler ölçeğinde geliştirilen stratejilere uygun hareket edilmesi;

c. Afrika için teknoloji geliştirme, aktarım ve yaygınlaştırma çalışmalarının teşviki ve bu kıtadaki teknoloji merkezlerinde bulunan teknolojilerin ve bilginin daha ileri düzeyde geliştirilmesi;

d. Afrika ülkelerinin, dünya sınıfı teknolojiler geliştirme ve bu teknolojilere uyum sağlama kapasitesine sahip bilim ve teknoloji kurumları oluşturmalarına ve araştırma faaliyetleri yürütmelerine destek sağlanması;

e. Eğitimin, yoksullukla mücadele amaçlayan ulusal stratejiler çerçevesinde yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal programların geliştirilmesine destek olunması; eğitimle ilgili olarak üzerlerinde uluslararası planda anlaşmaya varılmış hedeflere ulaşılmasını sağlayacak kapasitenin geliştirilmesi için araştırma kurumlarının güçlendirilmesi; bu bağlamda Binyıl Bildirgesi'nde yer alan ve 2015 yılına kadar kız erkek bütün çocukların ilköğretim görmelerini ve kız ve erkek çocukların ülke gereksinimlerine uygun bir eğitime eşit erişim imkanlarına sahip olmalarını öngören hedefin özel olarak gözetilmesi;

f. Afrika ülkelerindeki endüstriyel üretkenliğin, çeşitliliğin ve ülkelerin dış rekabet güçlerinin, finansal ve teknik desteğin belirli bir kombinasyonu yoluyla temel altyapıların geliştirilmesi, teknolojiye erişim, araştırma merkezlerinin iletişim ağları oluşturmaları, ihraç ürünlerinin katma değerinin artırılması, beceri geliştirme ve dış pazarlara erişim gibi yollardan ve sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusunda artırılması;

g. Başta madencilik ve mineral-metal sanayii olmak üzere sanayi sektörünün sürdürülebilir kalkınmaya katkısının, etkili ve saydam düzenlemeler ve yönetim çerçeveleri, katma değeri artırma, geniş tabanlı katılım, sosyal ve çevresel sorumluluk ve dış pazarlara erişim gibi araçlarla yatırımlar için çekici ve uygun bir ortam yaratılarak artırılması;

h. Afrika ülkelerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yasal düzenlemeler ve kurumsal reformlar gerçekleştirme kapasitelerini geliştirecek; bu ülkelere çevresel etki değerlendirme çalışmalarını yürütme ve gerektiğinde çevreye ilişkin çok taraflı anlaşmalara taraf olma imkanları tanıyacak finansal ve teknik desteğin sağlanması;

i. Deniz ve Kıyı Ortamlarının Korunması ve Geliştirilmesinde Afrika Süreci'nin sonuçlarının etkili biçimde yaşama geçirilmesine yönelik olarak ilgili

tarafarla birlikte proje, program ve ortaklıklar geliştirilmesi ve kaynakların bu yönde harekete geçirilmesi;

j. Afrika'daki enerji sorunlarının, aşağıda belirtilenler dahil olmak üzere etkili girişimler yoluyla ele alınması:

i. Afrika'nın, başta kırsal kesimdekiler olmak üzere kıta nüfusunun en az yüzde 35'inin 20 yıl içinde enerji imkanlarına ulaşmasını amaçlayan NEPAD enerji hedeflerini gerçekleştirme yönündeki çabalarının çeşitli programlar, ortaklıklar ve girişimlerle desteklenmesi;

ii. Doğal gazın daha etkin ve temiz kullanımı ve yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanma dahil olmak üzere, enerji alanındaki diğer girişimlerin gerçekleşmesine destek olunması; özellikle kırsal alanlarda ve kentsel yerleşimlerin etrafında daha temiz fosil yakıt kullanımı dahil olmak üzere ileri enerji teknolojilerine erişim sağlanması;

k. Afrika ülkelerine, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları, aşırı hava olayları, deniz seviyesinin yükselmesi ve iklim değişikliği gibi durumlara uyum sağlayabilmeleri için gerekli kaynakları harekete geçirmelerinde yardımcı olunması; bu yardımların, ulusal iklim değişikliği stratejileri ve olumsuz etkilerin hafifletilmesi yönünde programlar geliştirilmesini de kapsayacak biçimde geniş tutulması ve iklim değişikliğinin Afrika üzerindeki olumsuz etkilerini Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi doğrultusunda hafifletme çabalarının sürdürülmesi;

l. Afrika'nın, kıtada sürdürülebilir kalkınmayı ve bağlantıyı yaygınlaştıracak uygun maliyetteki ulaşım sistemlerini ve altyapıyı geliştirme çabalarının desteklenmesi;

m. 42. paragrafın uzantısı olarak, Afrika'da yoksulluk içindeki dağ topluluklarının sorunlarının ele alınması;

n. Afrika'daki ağaçlandırma çalışmalarına finansal ve teknik destek sağlanması; orman tahribatının önlenmesi ve ormancılık sektöründeki politikaları ve hukuki çerçeveyi geliştirmeye yönelik girişimlerin gerçekleştirilmesi için gerekli kapasitenin gelişmesi.

**63.** Özellikle Afrika'da, Ciddi Kuraklık veya Çölleşme Tehdidine Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin BM Sözleşmesi'ni ülke ölçeğinde uygulama yönündeki çabalarına finansal ve teknik destek sağlanması, uygun durumlarda yerli halkların bilgi sistemlerinin de toprak ve doğal kaynak yönetimi uygulamalarına dahil edilmesi; kırsal topluluklara yönelik yayım hizmetlerinin

## Afrika İçin Sürdürülebilir Kalkınma .....

geliştirilmesi; ulusal programların uygulanma kapasitesini geliştirmek amacıyla, topraktaki bozulma sorunlarını ele alan daha gelişkin tarımsal uygulamalar dahil olmak üzere daha uygun toprak ve su havzası yönetim uygulamalarının yaygınlaştırılması.

**64.** Aşağıdaki amaçları gözeterek sağlık hizmeti sistemlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için finansal ve diğer desteklerin harekete geçirilmesi:

a. Sağlık hizmetlerine eşit erişimin yaygınlaştırılması;

b. HIV/AIDS, sıtma, verem ve tripanosomiasis gibi bulaşıcı hastalıklarla yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan bulaşıcı olmayan sağlık sorunlarına karşı mücadele ve bu hastalık ve sorunların kontrol altına alınması için gerekli ilaçların ve teknolojilerin sürdürülebilir biçimde ve makul bir maliyet ile sağlanması;

c. Tıp personeli ve yardımcılarında kapasite geliştirilmesi;

d. Geleneksel tıp dahil olmak üzere, yörelere özgü tıp bilgilerinin uygun olduğu durumlarda yaygınlaştırılması;

e. Ebola hastalığına ilişkin araştırma ve mücadele çalışmaları.

**65.** İnsani ve çevresel etkilerini de dikkate alarak doğal felaketler ve silahlı çatışmalarla ilgili etkili önlemlere başvurulması; bu çerçevede, Afrika'daki çatışmaların sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen çabalarla bu yöndeki kazanımları engellediğinin, hatta yok ettiğinin, başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere toplumun en savunmasız kesimlerinin bu durumlardan en olumsuz biçimde etkilendiklerinin özel olarak dikkate alınması ve sonuçta aşağıdaki çabaların ve girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Afrika ülkelerinin gözlem ve erken uyarı sistemleri, değerlendirme, önleme, hazırlık, acil yardım ve rehabilitasyon çalışmaları başta etkili bir felaket yönetim sistemini yerel ölçekleri de kapsamak üzere geliştirmeleri için gerekli finansal ve teknik yardımların, kurumsal ve insani kapasite inşasını da öngörececek biçimde sağlanması;

b. Afrika ülkelerine gerekli destek sağlanarak bu ülkelerin doğal felaketler ve çatışmalar yüzünden yerlerinden olan insanlarla daha iyi ilgilenmelerine ve gerekli yardım mekanizmalarını zamanında harekete geçirmelerine yardımcı olunması;

c. Afrika'nın, uyuşmazlıkların önlenmesi ve sonuca bağlanması, yönetilmesi ve hafifletilmesi, bu arada trajik insani sonuçların önüne geçmek üzere, ortaya çıkan yeni çatışma durumlarına karşı zamanında girişimlerde bulunulması yönündeki çabalarının desteklenmesi;

d. Mültecileri barındıran ülkelere, mültecileri kabul ve yerleştirme sürecinde zarar gören ekosistem ve habitat dahil olmak üzere çevreyi ve altyapıyı rehabilite etme çabalarında gerekli desteğin sağlanması.

**66.** Su kaynaklarını entegre biçimde geliştirme çalışmalarının yaygınlaştırılması; bu çalışmaların yukarı ve aşağı akım yerleşimlere optimum yarar sağlayacak biçimde düzenlenmesi; su kaynaklarının her tür kullanım için geliştirilmesi ve etkin biçimde yönetilmesi; su kalitesi ve su ekosistemlerinin korunması amaçlarına yönelik olmak üzere aşağıda belirtilen girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Hanelerin temiz içme suyu, hijyen eğitimi, gelişkin sanitasyon ve atık yönetimi imkanlarına ulaşmalarının sağlanması; bu amaçla, kamunun ve özel sektörün, hükümetler tarafından sağlanan istikrarlı ve saydam yönetmelikler çerçevesinde, yoksulların gereksinimlerine öncelik tanıyan su ve sanitasyon yatırımlarına özendirilmesi; bu çalışmalar sırasında yerel koşullara gerekli özenin gösterilerek ilgili bütün tarafların sürece katılımı; kamu kurumları ile özel şirketlerin bu alanlardaki performansının izlenmesi ve hesap verebilirliklerinin sağlanması; kritik önem taşıyan su temini, şebeke ve artım tesislerinin inşası ve su ve sanitasyon hizmetlerinin hem kırsal hem de kentsel alanlara süreklilik ve bakım temelinde ulaştırılmasını sağlayacak kapasitenin oluşturulması;

b. 25. paragraf doğrultusunda, belli başlı bütün su kaynaklarına ilişkin olarak entegre nehir ve su havzası yönetim stratejilerinin ve planlarının geliştirilmesi;

c. Su kaynaklarının yönetimine ilişkin düzenlemelerin yanısıra, veri toplama ve işleme, planlama, araştırma, izleme, değerlendirme ve uygulama alanlarında bölgesel, alt-bölgesel ve ulusal kapasitelerin güçlendirilmesi;

d. Yer altı suları ve sulak ekosistemler dahil olmak üzere su kaynaklarının kirlilikten korunması; su kıtlığının en ileri düzeye vardığı durumlarda deniz suyunun enerji ve maliyet etkin biçimde tuzdan arındırılması, yağmur suyu toplanması ve kullanılmış suyun yeniden kazanılması gibi konvansiyonel olmayan su kaynakları geliştirme çabalarının desteklenmesi.

**67.** Binyıl Bildirgesi'nde yer alanlar dahil, üzerinde anlaşmaya varılan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesi yolunda sürdürülebilir nitelikteki tarımsal üretkenliğin ve gıda güvenliğinin önemli ölçülerde artırılması ve özellikle toplam nüfus içinde açlık çekenlerin oranının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması amacıyla aşağıdaki girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Afrika ülkelerinin, ülke gereksinimlerine göre tarım sektörünü yeniden canlandırmaya, balıkçılık alanlarını sürdürülebilir tarzda geliştirmeye; bu arada

## Afrika İçin Sürdürülebilir Kalkınma .....

altyapı, teknoloji ve yayım gibi alanlardaki yatırımlarını artırmaya yönelik ulusal programları, araştırma programlarını ve kalkınma planlarını geliştirip uygulamalarına destek sağlanması. Afrika ülkelerinin, yoksullukla mücadeleyi amaçlayan ulusal programlar çerçevesinde, gıda güvenliği stratejilerini 2005 yılına kadar geliştirip uygulamaya koymaları gerekmektedir;

b. Toprak kullanımına eşitlikçi erişimi hedef alan çaba ve girişimlerin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi; kaynaklarla ilgili hakların ve sorumlulukların netleştirilmesi; bu amaçlara yönelik olarak ulusal yasalar çerçevesinde hukukun üstünlüğü ilkesini gözeten; başta kadınlar olmak üzere herkese krediye erişim imkanları tanıyan; ekonomik ve sosyal alanlardaki güçlenmenin yanısıra yoksullukla mücadeleyi de içeren; toprağın etkin ve ekolojik açıdan sağlıklı kullanımını öngören; kadın üreticilerin miras hakkı dahil tarım sektöründe karar verici ve kendi işlerinin sahibi durumuna gelmelerini güvence altına alan toprak ve tarım reformu süreçlerine başvurulması;

c. Başta en az gelişmiş olanlar, Afrika ülkelerinden çıkan malların dünya pazarlarına erişiminin Doha Bakanlar Bildirgesi çerçevesinde sağlanması; bu yöndeki çabalar sırasında Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde süren görüşmelerden çıkan sonuçların göz ardı edilmemesi ve söz konusu çabalarda tercihli anlaşmalardan da yararlanılması;

d. Afrika ülkelerine bölgesel ticareti geliştirme ve kıta ülkeleri arasında ekonomik entegrasyonu sağlama çabalarında destek olunması; bölgesel pazar altyapısı için yatırımların özendirilmesi ve artırılması;

e. Hayvan hastalıklarının tedricen ve etkili biçimde kontrol altına alınmasını amaçlayan hayvanlığı geliştirme programlarının desteklenmesi.

**68.** Tehlikeli kimyasal maddelerle atıklara özel önem vererek, kimyasal maddelerin sağlıklı biçimde yönetilmesi çabalarında Afrika ülkelerine yardımcı olacak girişimlerde bulunulması ve bu girişimler yoluyla söz konusu ülkelerin ulusal kimyasal profil çıkartmalarına, kimyasal maddelerin yönetimine ilişkin ulusal sistemler oluşturmalarına ve kritik kimyasal maddelerle ilgili uygun stratejiler geliştirmelerine destek olunması.

**69.** Dijital açığın kapatılması ve Afrika'nın entegre etkinlikler yoluyla erişim altyapısı, teknoloji transferi ve uygulaması açılarından dijital imkanlara kavuşmasının sağlanması. Yatırımları çekebilecek, temel kurumları birbiriyle ilişkilendirecek yerleşimle ilgili yeni program ve projeleri hızlandıracak, enformasyon-iletişim teknolojilerinin hükümet ve ticaret programlarının yanısıra

ulusal ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında benimsenmesini teşvik edecek olumlu bir ortam yaratılması.

**70.** Afrika'nın, sosyal, ekonomik ve altyapısal gelişimine katkıda bulunacak sürdürülebilir bir turizme ulaşma amacıyla sürdürdüğü çabaların aşağıda belirtilen önlemlerle desteklenmesi:

a. Keşif turizmi, eko-turizm ve kültür turizmi gibi Afrika turizmi çerçevesinde cazip olabilecek turizm ürünlerine özel önem vererek yerel, ulusal ve alt-bölgesel ölçeklerde çeşitli turizm projelerinin geliştirilmesi;

b. Ekosistemlerin ekosistem yaklaşımı uyarınca korunması amacıyla ulusal ve ulus-ötesi ölçeklerde koruma alanları belirlenmesi ve bu alanlardaki girişimlerin desteklenmesi; bu çerçevedeki sürdürülebilir turizm etkinliklerinin yaygınlaştırılması;

c. Yerel geleneklere ve kültürlere saygı gösterilmesi; doğal kaynak yönetimi ve eko-turizmde yerel bilgilerin kullanımının yaygınlaştırılması;

d. Dışarıdan turist alan toplulukların turizm projelerini azami yarar sağlayacak şekilde yönetmelerine yardımcı olunması ve bu arada söz konusu projelerin yerel gelenekler, kültür ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin asgari düzeyde tutulması;

e. Afrika'daki biyolojik çeşitliliğin, bu çeşitliliğin bileşenlerinin sürdürülebilir biçimde kullanılmasının ve genetik kaynakların kullanımından sağlanacak yararların hakkaniyet ve eşitlik temelinde paylaşımının, ilgili devletlerin taraf oldukları ve çeşitli yükümlülükler üstlendikleri biyolojik çeşitlilikle ilgili anlaşmalar çerçevesinde desteklenmesi; bu bağlamda Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Tehdit Altındaki Yabani Hayvanlar ve Bitkilerin Uluslararası Ticareti Sözleşmesi ve yine biyolojik çeşitlilikle ilgili bölgesel anlaşmaların özel olarak dikkate alınması.

**71.** Afrika ülkelerinin Habitat Gündemi ve İstanbul Bildirgesi'ni yaşama geçirme yönündeki çabalarının, sürdürülebilir kentleşme ve insan yerleşimleri alanlarındaki ulusal ve yerel kapasitelerin güçlendirilmesine yönelik girişimler aracılığıyla desteklenmesi; kentlerde ve diğer insan yerleşimlerinde yeterli barınak ve temel hizmetler sağlanması, etkili ve etkin yönetim sistemleri oluşturulması çabalarına destek sağlanması ve başka mekanizmaların yanısıra Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı ile Birleşmiş Milletler Çevre Programı çerçevesinde Afrika kentlerine su teminini hedef alan ortak programın bu amaçlara yönelik olarak güçlendirilmesi.



**IX.**

**Diğer Bölgesel Girişimler**

72. Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla gerek diğer Birleşmiş Milletler bölgelerinde, gerek bölgesel, alt-bölgesel ve bölgeler ötesi forumlarda önemli girişimlerde bulunulmuştur. Uluslararası topluluk bu çabaları ve elde edilen sonuçları memnuniyetle karşılamakta, bunların daha ileri düzeylere taşınması için her düzeyde girişime çağrıda bulunmakta, bu amaca yönelik bölgesel, bölgeler arası ve uluslararası işbirliğini özendirilmekte ve bölgelerdeki ülkelerin bu yönde başlatacakları daha ileri düzeyde uygulamalara desteğini ifade etmektedir.

#### **A. Latin Amerika ve Karayipler'de sürdürülebilir kalkınma**

73. Latin Amerika ve Karayipler Sürdürülebilir Kalkınma Girişimi, bölgedeki liderlerin, Ekim 2001'de Rio de Janeiro'da benimsenen Johannesburg 2002'ye Doğru Eylem Programı<sup>36</sup> temelinde başlattıkları bir hamledir. Girişim, sürdürülebilir kalkınma yolunda bölgesel eylemlerin önemini kabul etmekte, bu arada bölgenin özgülüklerini, ortak vizyonunu ve kültürel çeşitliliğini göz önüne almaktadır. Hedef, sürdürülebilir kalkınmanın biyolojik çeşitlilik, su kaynakları, olumsuz etkilere açıklık, sürdürülebilir kentler gibi çeşitli alanlarıyla birlikte sağlık ve yoksulluk dahil olmak üzere sosyal alanlarda somut girişimlerde bulunulmasıdır ve bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma etiği de gözetilerek konunun örneğinin enerji gibi ekonomik yönleri, kapasite geliştirme, gösterge geliştirme ve sivil toplum katılımı boyutları gündeme getirilmektedir.

74. Girişim, bölgedeki ülkelere arasında Güney-Güney işbirliğini geliştirici özellik taşıyan ve çeşitli ülke gruplarının desteğini alabilecek eylemleri öngörmektedir; bunların arasında, finans kuruluşlarının da katıldıkları çok taraflı ve bölgesel organizasyonlar da yer almaktadır. Bir işbirliği çerçevesi olarak bu girişim hükümetler ve belli başlı bütün gruplarla ortaklığa açıktır.

#### **B. Asya ve Pasifik'te sürdürülebilir kalkınma**

75. Binyıl Bildirgesi doğrultusunda yoksulluk içindeki insan sayısının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması hedefini dikkate alan Asya ve Pasifik için Sürdürülebilir Kalkınma Phnom Penh Bölgesel Platformu<sup>37</sup> bölgenin dünya nüfusunun yarısından fazlasını ve dünyadaki yoksulların çoğunluğunu barındırdığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bölgenin sürdürülebilir biçimde kalkınması, sürdürülebilir kalkınma hedefine küresel düzeyde ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

<sup>36</sup> E/CN.17/2002/PC.2/5/Add.2.

<sup>37</sup> E/CN.17/2002/PC.2/8.

## Diğer Bölgesel Girişimler .....

76. Bölgesel Platform, takip çalışmalarına ilişkin olarak yedi girişim belirlemiştir. Bunlar, sürdürülebilir kalkınma için kapasite geliştirme; sürdürülebilir kalkınma için yoksullukla mücadele; daha temiz üretim ve sürdürülebilir enerji; toprak yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin korunması; tatlı su kaynaklarının korunması, yönetilmesi ve bu kaynaklara erişim sağlanması; okyanuslar, kıyı ve deniz kaynakları ve gelişmekte olan küçük ada Devletlerinde sürdürülebilir kalkınma ve atmosfer ve iklim değişikliğine ilişkin girişimler. Bu girişimlere ilişkin takip çalışmaları, ulusal stratejilerle birlikte, Çevresel Açından Sağlıklı ve Sürdürülebilir Kalkınma Bölgesel Eylem Planı ile Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu tarafından düzenlenen Asya ve Pasifik'te Çevre ve Kalkınma konulu Dördüncü Bakanlar Konferansı'nda benimsenen Temiz bir Çevre için Kitakyushu Girişimi gibi ilgili bölgesel ve alt-bölgesel girişimler aracılığıyla yürütülecektir.

### **C. Batı Asya bölgesinde sürdürülebilir kalkınma**

77. Batı Asya, su kaynaklarının ve tarım yapılabilir alanların sınırlı oluşuyla tanınan bir bölgedir. Bölge, katma değeri yüksek malların daha çok bilgi temelinde üretilmesi yönünde ilerleme kaydetmiştir.

78. Bölge ülkelerini kapsayan hazırlık toplantısı aşağıdaki öncelikleri belirlemiştir: Yoksulluğun hafifletilmesi, dış borç yükünün azaltılması, su kaynaklarının entegre yönetimi dahil olmak üzere doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi, çölleşmeye karşı mücadele amacı taşıyan programların uygulanması, entegre kıyı hattı yönetimi ve su ve toprak kirliliğinin kontrolü.

### **D. Avrupa Ekonomik Komisyonu bölgesinde sürdürülebilir kalkınma**

79. Avrupa Ekonomik Komisyonu Bölge Bakanlarının Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi için yaptıkları toplantıda, bölgenin, sürdürülebilir kalkınma hedefine somut adımlarla ulaşmasını öngören küresel çabalarda önemli bir rolü ve önemli sorumlulukları olduğu kabul edilmiştir. Bölgedeki ülkelerin farklı kalkınmışlık düzeylerinde bulunmaları, Gündem 21'in uygulanması açısından farklı yaklaşımların ve mekanizmaların devreye sokulmasını gerektirebilecektir. Bölge, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel direğinin birbirini pekiştirecek biçimde yerleştirilmesi için gerekli gördüğü öncelikli girişimleri, Avrupa Ekonomik Komisyonu Bakanlar Açıklaması olarak Zirve'ye iletmiştir.<sup>38</sup>

<sup>38</sup> ECE/ACC.22/2001/2, ek I.

**80.** Bölgenin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kararlılığını daha da pekiştirici çabalar bölgesel, alt-bölgesel ve bölge ötesi düzeylerde sürmektedir. Bu çabalar ve girişimler arasında, diğerlerinin yanısıra, Avrupa için Çevre Süreci; 2003 yılı Mayıs ayında Kiev'de toplanacak olan Avrupa Ekonomik Komisyonu 5. Bakanlar Toplantısı; Doğu Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'da 12 ülkeyi kapsayacak bir çevre stratejisinin geliştirilmesi; Orta Asya Gündem 21'i; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmaları; Avrupa Birliği sürdürülebilir kalkınma stratejisi ile sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bölgesel ve alt-bölgesel anlaşmalar ve süreçler yer almaktadır. Son olarak belirtilen kategoriye, başka anlaşma ve süreçlerin yanısıra, Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Süreçlerine Katılım ve Yargısal Yollara Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi), Alp Sözleşmesi, Çevresel İşbirliği Kuzey Amerika Komisyonu, Ülkeler Arası Sınır Oluşturan Sularla İlgili Yasa, Kutup Konseyi İgaluit Bildirgesi, Baltık Gündem 21'i ve Akdeniz Gündem 21'i bulunmaktadır.

X.

Uygulama Araçları

**81.** Gündem 21'in uygulanması, bu arada gerek Binyıl Bildirgesi'nde, gerek halihazırdaki eylem planında yer alan ve üzerinde uluslararası mutabakata varılmış kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi, gerek tek tek ülkelerin, gerek bir bütün olarak uluslararası topluluğun bu yönde daha fazla çaba göstermesini gerektirmektedir. Burada temel alınması gereken husus, her ülkenin kendi kalkınmasından birinci derecede sorumlu olduğu, bu nedenle ulusal politikaların ve kalkınma stratejilerinin rolünün hiç de küçümsenmemesi gerektiğidir. Nitekim, Rio ilkeleri arasında yer alan ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi şöyle demektedir:

"Devletler, yeryüzündeki ekosistemi korumak, bu eko sistemin sağlığını ve bütünlüğünü güvence altına almak için, küresel ortaklık ruhu içinde işbirliği yapacaklardır. Küresel çevrenin bozulmasında ülkelerin farklı farklı payları olduğu gerçeğinden hareketle, Devletlerin ortak, fakat farklılaştırılmış sorumlulukları vardır. Gelişmiş ülkeler, kendi toplumlarının küresel çevre üzerindeki baskılarını ve bu arada ellerinin altındaki teknolojilerle mali kaynakları dikkate alarak, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik araştırmaya üzerlerine düşen sorumluluğu bilmektedirler."

Gerek Binyıl Bildirgesi ve Gündem 21'de, gerek halihazırdaki eylem planında yer alanlar dahil olmak üzere, uluslararası mutabakata dayanan kalkınma hedefleri, Monterrey Mutabakatı'nda da belirtildiği gibi, finansal kaynakların akışında önemli artışlar gerektirmektedir. Bu çerçevede, özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelecek yeni ve ek finansal kaynaklar söz konusudur. Bu yeni ve ek kaynaklar, gelişmekte olan ülkeler tarafından belirlenen ulusal politikaların ve programların yaşama geçirilmesi, ticaret imkanlarının artırılması, çevresel açıdan sağlıklı teknolojilere erişim ve bu teknolojilerin karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde imtiyaz ya da tercih temelinde aktarılması, eğitim ve bilinç-duyarlılık geliştirme çalışmaları, karar alma süreçlerine yönelik enformasyon ve kapasite geliştirme ve böylece belirlenen hedeflere zamanında ulaşılmasını sağlayacak bilimsel kapasite oluşumu açısından gereklidir. Bu yönde ilerleme kaydedilmesi ise, uluslararası topluluğun, belli başlı Birleşmiş Milletler konferanslarında ulaşılan sonuçları yaşama geçirmesini gerektirmektedir. Bu sonuçlar arasında, En az Gelişmiş Ülkelerle ilgili 3. Birleşmiş Milletler Konferansı'nda<sup>39</sup>, Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma Küresel Konferansı'nda ve Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı ile Dünya Ticaret Örgütü'nün 4. Bakanlar

<sup>39</sup> A/CONF.192/13.

## Uygulama Araçları .....

Konferansı dahil olmak üzere 1992 yılından bu yana ulaşılan ilgili uluslararası anlaşmalarda benimsenen programlar yer almaktadır.

**82.** Finansman kaynaklarının harekete geçirilmesi ve daha etkin biçimde kullanılması. Yoksulluğu ortadan kaldırmak, sosyal koşulları iyileştirmek, yaşam standartlarını yükseltmek ve çevreyi korumak amacıyla, Binyıl Bildirgesi'nde yer alanlar dahil üzerinde uluslararası planda anlaşmaya varılan kalkınma hedeflerine ulaşılması açısından gerekli ulusal ve uluslararası ekonomik koşulların oluşturulması, 21. yüzyılın herkes için sürdürülebilir kalkınma yüzyılı haline getirilmesinde atılacak ilk adım olacaktır.

**83.** Büyüme, yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma yolundaki ortak aramızda karşımıza çıkan kritik bir konu, gerek kamusal, gerek özel olmak üzere iç tasarrufların harekete geçmesi için gerekli koşulların sağlanması, üretken yatırımların yeterli düzeylerde sürdürülmesi ve insan kapasitesinin geliştirilmesidir. Bu çerçevede yaşamsal önem taşıyan görev ise, makro-ekonomik politikalarda etkililiğini, bütünlüğünü ve tutarlılığını sağlamaktır. İç kaynakların harekete geçirilmesi, üretkenliğin artırılması, sermaye kaçışlarının azaltılması, özel sektörün teşvik edilmesi ve bu arada uluslararası yatırımlarla yardımların çekilerek bunlardan en etkin biçimde yararlanılması açısından ülke içi koşulların elverişliliği yaşamsal önem taşımaktadır. Dolayısıyla, böyle elverişli ortamların yaratılmasına yönelik çabalar uluslararası topluluk tarafından desteklenmelidir.

**84.** Doğrudan dış sermaye yatırımlarının sürdürülebilir kalkınma etkinliklerini destekleyecek biçimde artırılması; bu yatırımlarda gelişmekte olan ülkelere altyapı tesislerine önem verilmesi; gelişmekte olan ülkelerin doğrudan dış sermaye yatırımlarından sağlayabilecekleri yararların artırılması ve bu amaçlara yönelik olarak özellikle aşağıdaki girişimlerde bulunulması:

a. Başta en az gelişmişler olmak üzere gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı sermaye akışlarında önemli ölçüde artış sağlanabilmesi için gerekli ulusal ve uluslararası koşulların yaratılması; sürdürülebilir kalkınma açısından kritik önem taşıyan bu sermaye akışlarının özellikle altyapı gelişimine ve gelişmekte olan ülkelerin harekete geçirdikleri kendi kaynaklarını takviye etmek üzere diğer öncelikli alanlara yönelmesinin sağlanması;

b. Gelişmekte olan ülkelerle geçiş dönemindeki ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunabilecek ihracat kredileri aracılığıyla teşvik edilmesi.

**85.** Gelişmekte olan ülkelerin, Binyıl Bildirgesi'nde yer alanlar dahil,

üzerinde uluslararası planda anlaşmaya varılmış kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için gerek resmi kalkınma yardımlarında, gerek diğer kaynaklarda önemli artışlar sağlanması gerektiğinin bilinmesi. Resmi kalkınma yardımlarına destek olmak ve bu yardımların etkisini artırmak amacıyla, politikalarımızı ve kalkınma stratejilerimizi işbirliği çerçevesinde daha da geliştirme amacındayız ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki girişimleri öngörüyoruz:

a. Resmi kalkınma yardımlarının, gelişmiş ülkelerden kimilerinin Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı'nda ilan ettikleri taahhütler doğrultusunda artırılması. Bu yönde taahhütte bulunmayan gelişmiş ülkelere, gayri safi ulusal hasıllarının yüzde 0.7'sinin gelişmekte olan ülkelere resmi kalkınma yardımı olarak verilmesi ve 20 Mayıs 2001 tarihinde Brüksel'de benimsenen 2001-2010 Döneminde En Azgelişmiş Ülkeler için Eylem Programı'nın 83. paragrafı<sup>40</sup> uyarınca bu yardımların söz konusu ülkelere yönlendirilmesi taahhüdünün yerine getirilmesi için somut adımlar atma çağrısında bulunulması. Gelişmekte olan ülkelerin ise, aldıkları resmi kalkınma yardımlarını, Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı sonuç belgesinde belirtildiği gibi kalkınma amaçları için etkili biçimde kullanmaları. Bütün donörlerin bu yöndeki çabaları tarafımızca takdir edilmektedir; yaptıkları katkılar belirlenen hedefi aşan, bu hedefe ulaşan ya da yaklaşan ülkeler özellikle takdir konusudur. Sonuçta, söz konusu amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlayacak yol ve yöntemlerin araştırması büyük önem taşımaktadır;

b. Yardım veren ve alan ülkelerin, bu arada uluslararası kurumların, resmi kalkınma yardımlarını yoksullukla mücadele, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından daha etkili duruma getirme yönündeki çabalara teşvik edilmeleri gerekmektedir. Konu bu yönüyle alındığında, çok ve iki taraflı finans ve kalkınma kuruluşlarınca girilen çabaların Monterrey Mutabakatı'nın 43. paragrafına uygun olarak yoğunlaştırılması, operasyonel konuların en üst standartlara göre uyumlulaştırılması ve böylece işlem masraflarının azaltılması, resmi kalkınma yardımlarının esnek bir yapıya ve gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerine daha iyi karşılık verebilecek özelliklere kavuşturulması gerekmektedir. Bu yöndeki çabalar sırasında, yardım alan ülkelerin ulusal kalkınma gereksinimleri ve amaçları dikkate alınmalı, gelişmekte olan ülkelerin kendileri tarafından geliştirilen kalkınma çerçeveleri kullanılmalı ve yardım alanın talebi üzerine söz konusu yardımlar yoksullukla mücadele strateji belgeleri dahil yoksullukla mücadele stratejilerini de öngörmelidir.

<sup>40</sup> A/CONF.191/11.



## Uygulama Araçları .....

**86.** Mevcut finansal mekanizmalar ve kurumlardan eksiksiz ve etkin biçimde yararlanılması ve bu amaçla aşağıdaki girişimlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Mevcut uluslararası finansal yapılanmanın reformunu öngören ve halen sürmekte olan çabaların güçlendirilerek gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik karar süreçlerine ve kurumlarına etkili biçimde katılabilmelerinin sağlanması; ayrıca, bu ülkelerin finansal standartların ve kuralların belirlenmesi süreçlerine de eşitlikçi temelde ve etkili biçimde katılmalarının güvence altına alınması;

b. İlgili diğer önlemlerin yanısıra, finansal akışların uluslararası finans ortamının istikrarına katkıda bulunacak, bu akışlara ilişkin bilgiyi ve saydamlığı artıracak biçimde gerçekleşmesini sağlayacak önlemlerin gerek kaynak gerek ulaşılan ülkelerde etkin biçimde alınması. Bu çerçevede, kısa dönemli sermaye akışlarının ortaya çıkardığı aşırı belirsizliğin sonuçlarını hafifletecek önlemler önemlidir ve bunların üzerinde özellikle durulması gerekmektedir;

c. Sürdürülebilir kalkınma etkinlikleri, programları ve projeleri söz konusu olduğunda, gerekli fonların uluslararası kuruluşlara ve ajanslara zamanında, güvenilir ve önceden kestirebilir biçimde sağlanması için çaba gösterilmesi;

d. Ulus ötesi şirketler dahil özel sektörün, özel vakıfların ve sivil toplum kurumlarının gelişmekte olan ülkelere yönelik finansal ve teknik yardımlarının teşvik edilmesi;

e. Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerdeki yerleşik ve yeni kamusal/özel finansman mekanizmalarının desteklenerek bu mekanizmalardan özellikle küçük girişimcilerle topluluklara dayalı küçük ve orta ölçekli işletmelerin yararlanabilmelerinin sağlanması; bu arada, söz konusu mekanizmaların saydam ve hesap verebilir nitelikte olmalarının güvence altına alınması;

**87.** GEF'in, önemli ölçüde ve başarıyla, bu arada yerleşik ve yeni odak konuların fon gereksinimlerini karşılayacak, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere bundan yararlanan ülkelerin gereksinimlerine ve duyarlılıklarına yanıt vermeyi sürdüreceği biçimde üçüncü kez yenilenmesi memnuniyetle karşılanmıştır. Bu arada, GEF'in belli başlı kamusal ve özel kuruluşlardan ek kaynaklar sağlaması, fonların daha hızlı ve standartlaştırılmış işlemlerle daha iyi biçimde yönetilmesi ve proje çevriminin yalınlaştırılması yerinde olacaktır.

**88.** Kalkınma çabalarının finansmanında yeni kamusal ve özel kaynakların ortaya çıkmasını sağlayacak yollar üzerinde durulması; bu yollar üzerinde durulurken, söz konusu kaynakların gelişmekte olan ülkelere aşırı yük

bindirmemesine özel özen gösterilmesi ve özel çekme haklarının kalkınma amaçları için kullanılmasına yönelik olup Monterrey Mutabakatı'nın 44. paragrafında yer alan önerinin dikkate alınması.

**89.** Çevrilemez duruma gelen dış borçların, duruma göre borç hafifletilmesi, borç silinmesi ve diğer yenilikçi mekanizmalar yoluyla başta en yoksul ve en ağır dış borç yükü altındakiler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin dış borç sorununa yanıt verecek biçimde azaltılması. Bu amaçla, dış borçların hafifletilmesine yönelik önlemler, yeri geldiğinde yenilikçi yollara da başvurarak kararlı biçimde benimsenmeli, bu süreçte Paris ve Londra Kulüpleri dahil ilgili diğer uluslararası forumlar da dahil edilmelidir. Bu girişimler aracılığıyla borçların çevrilebilirliği sağlanarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunulurken, çevrilemez nitelikteki dış borçların önlenmesi ve çözüme bağlanması ile ilgili sorumlulukların borçlular ve alacaklılar tarafından birlikte paylaşılması gerekliliği dikkate alınmalı, dış borçların hafifletilmesinin, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma amaçlarıyla uyumlu etkinliklere tahsis edilebilecek kaynakları artırma bakımından önemli bir katkı sağlayabileceği gerçeği gözetilmelidir. Dolayısıyla, Monterrey Mutabakatı'nın dış borçlarla ilgili 47-51 paragrafları tarafımızdan desteklenmektedir. Dış borçların hafifletilmesine yönelik düzenlemelerde, diğer gelişmekte olan ülkelere haksız yük bindirilmesinden kaçınılmalıdır. En yoksul ve ağır dış borç yükü altında bulunan ülkelere yönelik hibe biçimindeki yardımlar artırılmalıdır. Ülkeler, ulusal kırılganlıklarını azaltmada temel yollardan biri olarak, dış yükümlülüklerini izleyip yönetecek kapsamlı ulusal stratejiler geliştirmelidirler. Bu bağlamda, aşağıda belirtilen noktalara yönelik girişimler gerekli görülmektedir:

a. Bugünkü güçlendirilmiş haliyle ağır dış borç yükü altındaki ülkeler (HIPC) girişimi hızla, etkili biçimde ve eksiksiz olarak yaşama geçirilmelidir. Bu girişim bütünüyle ek kaynaklar kullanılarak finanse edilmeli; bu arada doğal felaketler, dış ticaret hadlerindeki sarsıcı gerilemeler ya da iç çatışmalar yüzünden dış borçları çevrilemez hale gelen gelişmekte olan ülkelerin ekonomik koşullarında ortaya çıkan köklü değişiklikleri de gözetilen önlemler alınmalı ve bu tür durumlar mevcut dış borçların azaltılmasına yönelik girişimlerde özellikle gözetilmelidir;

b. Dış kredi verenler arasında henüz HIPC girişimi içinde yer almayanların bu girişimde yer almaya teşvik edilmeleri;

c. Uluslararası plandaki borçluların ve alacaklıların uygun uluslararası forumlarda bir araya getirilerek çevrilemez duruma gelen dış borçların zamanında

## Uygulama Araçları .....

ve etkin biçimde yeniden yapılandırılmasının sağlanması ve gerektiği durumlarda borç nedeniyle patlak veren krizlerin aşılmasında özel sektörün de sürece katılması boyutunun göz önüne alınması;

d. Başta olağanüstü durumlarla karşılaşanlar olmak üzere ağır borç yükü altındaki kimi düşük gelirli ülkelerin borç çevrilebilirliği konusundaki sorunlarının kabul edilmesi;

e. Orta gelir düzeyinde yer alan ve ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkeler dahil gelişmekte olan ülkelerin dış borç sorunlarının kapsamlı biçimde ele alınmasını sağlayacak yenilikçi mekanizmaların özendirilmesi. Bu tür yenilikçi mekanizmalar arasında, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik borç temizleme-takas işlemleri de yer alabilir;

f. Donör durumundaki ülkeler teşvik edilerek, dış borçların hafifletilmesi amacıyla sağlanan kaynakların, gelişmekte olan ülkelere yönelik resmi kalkınma yardımlarından düşülmemesinin sağlanması.

**90.** Ticaretin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada ve yoksulluğu geriletmede oynayabileceği önemli rolü dikkate alarak, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi ülkelerin Dördüncü Bakanlar Konferansı'nda üzerinde anlaşmaya varılan çalışma programını izlemeye davet ediyoruz. Başka en az gelişmişleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretindeki büyümeden ekonomik kalkınma gereksinimlerine uygun ve gerekli payı alabilmeleri için, DTÖ üyesi ülkeler aşağıda belirtilen şu girişimlerde bulunmalıdırlar:

a. Başta en az gelişmiş ülkelerle birlikte geçiş dönemindeki ülkeler olmak üzere DTÖ üyeliği için başvuruda bulunan gelişmekte olan bütün ülkelerin Monterrey Mutabakatı çerçevesinde bu kuruluşa üye olmalarının sağlanması;

b. Doha Bakanlar Konferansı'nda benimsenen çalışma programının, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kendi kalkınma politikaları ve programlarında uygun ticaret politikalarına yer vermeleri yönünde önemli bir taahhüt olarak desteklenmesi;

c. Ticaretle ilgili teknik yardım ve kapasite inşaa önlemlerinin uygulanması ve Doha Bakanlar Konferansı ardından oluşturulan Doha Kalkınma Gündemi Küresel Fonu'nun, DTÖ bağlantılı teknik yardım ve kapasite inşaa çalışmalarına sağlıklı ve önceden kestirilebilir zemin oluşturan önemli bir adım olarak benimsenmesi;

d. Doha Bildirgesiyle onaylanan Kapasite Geliştirme, Büyüme ve Entegrasyona Yönelik Teknik İşbirliği için Yeni Strateji'nin uygulanması;

e. En Az Gelişmiş Ülkelere Ticaret Alanında Teknik Yardım için Entegre Çerçeve'nin uygulanmasına tam olarak destek sağlanması ve kalkınma ortaklarına bu Çerçeve fonlarına yaptıkları katkıları Doha Bakanlar Bildirgesi doğrultusunda önemli ölçüde artırmaları çağrısında bulunulması.

**91.** Gerek Doha Bildirgesi'ne, gerek Doha'da alınan ilgili diğer kararlara uygun olarak, gelişmekte olan ülkelerin kimi DTÖ anlaşmalarının ve kararlarının uygulanmasına ilişkin olarak gündeme getirdikleri konuları ve endişeleri, bu arada söz konusu karar ve anlaşmaların uygulanmasında karşılaşılan güçlükleri ve kaynak kısıtlılıklarını ele almaya kararlıyız.

**92.** Dünya Ticaret Örgütü üyelerine çağrıda bulunarak, Doha Bakanlar Bildirgesi'nde yer alan, başta en az gelişmişler olmak üzere özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihraç ürünleri açısından önem taşıyan pazarlara erişimle ilgili taahhütleri yerine getirmelerini talep ediyoruz. Bu amaçla yapılacaklar, Doha Bakanlar Bildirgesi'nin 45. paragrafı ışığında aşağıdakileri içermektedir:

a. Doha Bakanlar Bildirgesi'nin 44. paragrafı uyarınca, özel ve ayrıcalıklı muamele öngören bütün hükümlerin yeniden gözden geçirilerek bu hükümlerin daha kesin, etkili ve operasyonel içeriğe kavuşturulması;

b. Tarımsal olmayan ürünlere uygulanan gümrüklerin duruma göre azaltılması ya da kaldırılması hedefinin benimsenmesi; bu bağlamda, yüksek gümrük vergisi ve gümrük vergilerinde artış gibi durumlardan kaçınıldığı gibi, özellikle gelişmekte olan ülkelere yapılan ihracattan alınan vergiler başta olmak üzere gümrük-dışı ticaret engellerinin kaldırılması. Bu çerçevede değerlendirilecek ihraç ürünlerinde kapsam geniş tutulmalı ve kimi ürünlerin baştan dışlanması gibi bir yola gidilmemelidir. Bu konudaki görüşmelerde, Doha Bakanlar Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi gelişmekte olan ve en az gelişmiş durumdaki ülkelerin özel gereksinimleri ve çıkarları tam olarak dikkate alınmalı ve yapılacak indirimlerde tam bir karşılıklılık yerine bu ülkelerin lehine olan oranlara tercih edilmelidir;

c. Görüşmelerden elde edilecek sonuçlar saklı kalmak üzere, Tarım Anlaşması'nın, Doha Bakanlar Bildirgesi'nde<sup>41</sup> atıfta bulunulan 20. maddesi doğrultusunda başlatılan kapsamlı görüşmelerin sonuçlarının tam olarak yaşama geçirilmesi. Bilindiği gibi bu görüşmelerde pazarlara erişimde önemli iyileşmeler sağlanması, ihracat sübvansiyonlarının sonuçta bütünüyle ortadan kaldırılmak üzere azaltılması ve dış ticarete çarpıklıklara yol açan iç destek uygulamalarının

<sup>41</sup> A/C.2/56/2, ek, paragraf. 13 ve 14.

## Uygulama Araçları .....

hafifletilmesi amaçlanmaktadır. Bu arada gözetilecek bir husus da, gelişmekte olan ülkelere yönelik özel ve farklı uygulamalara olanak tanıyan hükümlerin bütün görüşmelerde dikkate alınması, bu hükümlere çeşitli imtiyaz ve taahhütlerde yer verilmesi ve ilgili kurallar ve disiplin hükümleri görüşülürken yine aynı noktaların gündemde yer almasıdır. Amaçlanan, gelişmekte olan ülkelerin, bu imkanlar sayesinde gıda güvenliği ve kırsal kalkınma dahil olmak üzere kendi özel kalkınma gereksinimlerini gözetecek duruma gelmeleridir. DTÖ üyelerinin görüşmelere ilişkin olarak ilettikleri önerilerde yer alan ve ticaretle ilgili olmayan duyarlılıklar da dikkate alınacaktır ve bu duyarlılıkların yapılacak görüşmelerde Doha Bakanlar Bildirgesi doğrultusunda ve Tarım Anlaşması'nda belirtildiği gibi gündeme alınacağı teyit edilmektedir.

**93.** Henüz bu yönde girişimde bulunmayan gelişmiş ülkelere çağrıda bulunularak, bu ülkelerin 2001-2010 Dönemi En Az Gelişmiş Ülkeler Eylem Programı doğrultusunda söz konusu ülkelerin ihraç mallarına yönelik gümrük ve kota uygulamalarına son vermeye davet edilmeleri.

**94.** Dünya Ticaret Örgütü'nün çalışma programı aktif biçimde izlenerek, küçük ve dış etkilere açık ekonomilerin çok taraflı ticaret sistemine kendi özel koşullarına uygun biçimde ve daha tam olarak entegrasyonlarını engelleyen ticaretle ilgili konuların ve endişelerin ele alınması ve Doha Bildirgesi'nin 35. paragrafı ışığında bu ülkelerin sürdürülebilir kalkınma yönündeki çabalarının desteklenmesi.

**95.** Belirli ihraç ürünlerine bağımlı durumdaki ülkelerin kapasitesini artırarak bu ülkelerin ihraç ürünlerini çeşitlendirmelerinin sağlanması; bu amaçla, başka mekanizmaların yanısıra, finansal ve teknik yardımların, ekonominin çeşitlendirilmesine ve sürdürülebilir kaynak yönetimine yönelik uluslararası yardımların devreye sokulması; ihraç ürünleri fiyatlarındaki istikrarsızlık ile olumsuz gelişen dış ticaret hadleri gibi sorunların ele alınması; bu arada sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek üzere Ortak Meta Fonu ikinci hesabı kapsamına giren etkinliklerin güçlendirilmesi.

**96.** Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerin ticaretteki serbestleşmeden daha fazla yararlanmalarının sağlanması; bu amaca yönelik olarak, diğer araçların yanısıra, kamu-özel sektör ortaklıkları, teknik yardım için finansal destek, teknoloji geliştirme ve kapasite geliştirme gibi mekanizmaların her düzeyde devreye sokulması ve aşağıda belirtilenlerin gerçekleştirilmesi:

a. Ticari altyapının geliştirilmesi ve kurumların güçlendirilmesi;

b. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat malları fiyatlarındaki istikrarsızlık ve elverişsiz ticaret hadleri gibi sorunlarla baş edebilmeleri için ihracat mallarını çeşitlendirme kapasitelerinin geliştirilmesi;

c. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat ürünlerinde katma değer artırılması.

**97.** Ticaret, çevre ve kalkınma öğelerinin birbirlerini destekleyici nitelikte olmasını sağlamaya yönelik çabaların, sürdürülebilir kalkınma hedefi çerçevesinde ve aşağıdaki girişimler yoluyla her düzeyde sürdürülmesi:

a. DTÖ Ticaret ve Çevre Komitesi ile DTÖ Ticaret ve Kalkınma Komitesi'nin, kendi görev alanları içinde, görüşmelerin kalkınma ve çevreyle ilgili yönlerinin belirlendiği ve tartışıldığı birer forum olarak işlev görmeye teşvik edilmesi; böylece, Doha Bakanlar Bildirgesi doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma açısından yararlı sonuçlara ulaşılmasına bu yönden de bir katkıda bulunulması;

b. Doha Bakanlar Bildirgesi'nin sübvansiyonlara ilişkin çalışma programının tamamlanmasını destekleyerek sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma çabalarının yaygınlaştırılması; çevre üzerinde önemli ölçülerde zarara yol açan ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uymayan sübvansiyonların gözden geçirilmesi yönündeki girişimlerin özendirilmesi;

c. DTÖ, UNCTAD, UNDP, UNEP sekreterlikleri ile çevre ve kalkınma ile ilgili diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşlar arasındaki işbirliğinin, gelişmekte olan ülkelere teknik yardım sağlanması boyutu dahil olmak üzere, ticaret, çevre ve kalkınma alanlarında daha da geliştirilmesi;

d. Ticaret, çevre ve kalkınma arasındaki bağlantıların belirlenmesinde ülke ölçeğinde önemli bir araç olarak çevresel etki değerlendirmelerinin gönüllülük temelinde kullanımının özendirilmesi. Bu alanda deneyimli olan ülkelerle uluslararası kuruluşların gelişmekte olan ülkelere gerekli teknik yardımda bulunmalarının sağlanması.

**98.** Çok taraflı ticaret sistemi ile çok taraflı çevre anlaşmaları arasındaki karşılıklı tamamlayıcılığın-destekleyiciliğinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda daha da geliştirilmesi; her iki alandaki belgelerin kendi iç tutarlılıkları gözetilerek, DTÖ kanalıyla üzerinde anlaşmaya varılan çalışma programının bu yoldan desteklenmesi.

**99.** Doha Bakanlar Bildirgesi ile Monterrey Mutabakatı'nın ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde kamu kesimi/özel kesim ortaklıkları gibi kanallar

## Uygulama Araçları .....

aracılığıyla daha ileri girişimlerle takviyesi ve desteklenmesi ve böylece gerek gelişmekte, gerek ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerin ticaretteki serbestleşmeden daha fazla yararlanmalarının sağlanması. Bu amaçla gerçekleştirilmesi gereken somut girişimler arasında şunlar da yer almaktadır:

a. Sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik yeni ticaret ve işbirliği anlaşmalarının çok taraflı ticaret sistemi ile uyumlu biçimde gerçekleştirilmesi ve halen yürürlükte olan anlaşmaların bu yönde güçlendirilmesi;

b. Gerek çevresel, gerek kalkınmaya ilişkin yararları azamiye çıkartan organik ürünler dahil olmak üzere çevre dostu mal ve hizmetlere ulusal ve uluslararası ölçekte pazar yaratmak amacıyla gönüllü, DTÖ ilkeleri ile uyumlu ve piyasa temelli girişimlerin desteklenmesi; bu amaçla, başka araçların yanısıra gelişmekte olan ülkelere teknik yardım ve kapasite inşası gibi mekanizmalara başvurulması;

c. Ticari işlemleri etkileyen ulusal yönetmelik ve usullerin daha basit ve saydam hale getirilmesini amaçlayan önlemlerin desteklenmesi ve böylece özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ihracatçılara yardımcı olunması.

**100.** Gelişmekte olan ve en az gelişmiş durumdaki birçok ülkeyi etkileyen ve en başta HIV/AIDS, verem, sıtma ve diğer salgın hastalıklardan kaynaklanan halk sağlığı sorunlarının ele alınması. Halk sağlığı alanındaki bu tür sorunlar ele alınırken, Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri Anlaşmasını (TRIPS anlaşması) halk sağlığı çerçevesinde ele alan<sup>42</sup> Doha Bildirgesi'nin öneminin bir kez daha vurgulanması. Burada belirtildiği gibi, TRIPS Anlaşması, DTÖ üyesi ülkelerin halk sağlığını koruma amaçlı önlemlerini engelleyecek biçimde yorumlanamaz ve uygulanamaz. Dolayısıyla, burada TRIPS anlaşmasına ilişkin taahhütlerimizi bir kez daha teyit ederken ayrıca belirtiyoruz ki, söz konusu Anlaşma, DTÖ üyesi ülkelerin halk sağlığını koruma ve özellikle ilaçları gereksinim duyan herkese ulaştırma haklarını destekleyecek biçimde yorumlanıp uygulanmalıdır.

**101.** Devletler, bütün ülkeler için ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak ve çevresel bozulma sorunlarının daha iyi ele alınmasına imkan tanıyacak, destekleyici nitelikte ve açık bir uluslararası ekonomik sistemin yerleştirilmesi amacıyla işbirliği yapmalıdırlar. Ticaret alanında uygulanıp çevresel amaçlara yönelik olan politikalar, keyfi ve haksız ayrımcılık araçları olarak kullanılmamalı ya da uluslararası ticarete yönelik örtülü bir kısıtlamaya dönüştürülmemelidir. Çevresel sorunlarla ilgili olup ithalatçı konumundaki

<sup>42</sup> age., paragraf. 17-19.

ülkenin kendi egemenlik alanının dışında kalan tek taraflı girişimlerden kaçınılmalıdır. Sınır ötesi ya da küresel çevre sorunlarıyla ilgili önlemler, mümkün olduğu ölçüde, uluslararası mutabakata dayandırılmalıdır.

**102.** Uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olmayan, bu arada etkilenen ülkelerin başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere genel nüfusunun ekonomik ve sosyal kalkınmayı eksiksiz biçimde gerçekleştirmesini engelleyen, bu ülkelerdeki nüfusun esenliğini olumsuz etkileyen; ya da sağlık ve esenlik için yeterli bir yaşam standardına ulaşma, beslenme, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetlere ulaşma hakkı dahil olmak üzere insan haklarından tam olarak yararlanılmasını önleyen tek taraflı herhangi bir önlemden kaçınılması için gerekli önlemlerin alınması. Bu arada gıda maddeleri ile ilaçların siyasal baskı araçları olarak kullanılmamasının sağlanması.

**103.** Halkların ekonomik ve sosyal kalkınmasını olumsuz etkileyen ve insanlık onuruyla bağdaşmayan olgular olarak sömürge yönetimi ya da dış işgal altında yaşayan halkların kendi kaderlerini belirleme hakları önünde duran engellerin ortadan kaldırılması için daha ileri düzeyde etkili önlemler alınması; bu olgulara karşı mücadele edilerek sömürge ve işgal durumlarına son verilmesi. Yabancı işgal altındaki halkların, uluslararası hukuk çerçevesinde korunması.

**104.** Yukarıda yer alan paragraf, Birleşmiş Milletler Şartı doğrultusundaki Uluslararası Hukukun Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine Yönelik İlkeleri Bildirgesi çerçevesinde<sup>43</sup>, eşit haklar ve halkların kendi kaderlerini belirleme ilkelerine uygun olarak herhangi bir farklılık gözetilmeksizin belirli bir toprak bütünlüğündeki tüm halkın temsilcisi bir hükümetin işbaşında bulunduğu bağımsız ve hükümran devletlerin toprak bütünlüğünü ve siyasal birliğini bütünüyle ya da kısmen bozacak herhangi bir girişime yetki tanınması ya da böyle bir girişimin özendirilmesi biçiminde yorumlanamaz.

**105.** Özellikle gelişmekte olan ve ekonomileri geçiş sürecindeki ülkeler açısından, çevre-duyarlı teknolojilerle bunlara ilişkin know how'ın geliştirilmesi, bu ülkelere kendileri açısından elverişli koşullarda aktarılması ve yaygınlaştırılması; bu amaçla, Gündem 21'in 34. bölümünde de belirtildiği gibi tercihli uygulamalara başvurulması ve aşağıdaki işlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

- a. Enformasyonun daha etkin biçimde sağlanması;
- b. Gelişmekte olan ülkelerin çevre-duyarlı teknolojilerle bunlara ilişkin bilgi

<sup>43</sup> Genel Kurul kararı 2625 (XXV), ek.



## Uygulama Araçları .....

altyapısına ulaşmaları, bu teknolojileri geliştirmeleri, yaygınlaştırmaları ve aktarmaları için gerekli kurumsal kapasitelerinin oluşturulması;

c. Ülke bazındaki teknoloji gereksinimi değerlendirmelerinin teşvik edilmesi;

d. Çevre-duyarlı teknolojilerin gerek kamu gerek özel sektör tarafından maliyet etkin biçimde transferini hızlandıracak yasal ve diğer düzenlemelerin aktarıcı ve alıcı ülkelerde gerçekleştirilmesi ve bunların uygulanmasının desteklenmesi;

e. Doğal felaketlerden etkilenen ülkelere erken uyarı sistemleri ile ilgili teknolojilerin ve zarar hafifletme programlarının aktarılması;

**106.** Özellikle iki taraflı ve bölgesel düzeylerde olmak üzere gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferinin geliştirilmesi ve bu amaçla aşağıdakilerin yerine getirilmesi:

a. Üniversiteler, araştırma kurumları, hükümet kuruluşları ve özel sektör arasındaki etkileşimin, işbirliğinin ve iletişim ağlarının geliştirilmesi;

b. Teknoloji ve produktivite merkezleri; araştırma, eğitim ve geliştirme kurumları ile ulusal ve bölgesel düzeylerdeki daha temiz üretim merkezleri aracılığıyla ilgili kurumsal destek yapılarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi;

c. Gelişmekte olan ülkelerle birlikte ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere yardım amacına yönelik teknoloji geliştirme, transfer, yaygınlaştırma ve yatırım işlemleri için elverişli ortaklıklar yaratılması; bu amaçla örnek uygulamaların paylaşılıp yardım programlarının geliştirilmesi; ticari şirketlerle araştırma kurumlarının sanayi ve tarımda verimliliği artırma, çevre yönetimi ve rekabet gücü sağlama gibi alanlarda işbirliği yapılarının özendirilmesi;

d. Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere kamusal mülkiyet altında olan ya da kamusal alanda bulunan çevre-duyarlı teknolojilere erişim konusunda yardım sağlanması; yine kamusal alandaki bilim ve teknoloji bilgilerinin bu ülkelere aktarılması; söz konusu ülkelerin kendi kalkınma çabalarında bu bilgilerden bağımsız biçimde yararlanabilmeleri için gerekli bilgi altyapısı ve uzmanlığın bu ülkelere açılması;

e. Çevre-duyarlı teknolojilerin gelişmekte olan ülkelere ve geçiş ekonomilerine aktarılması ve yaygınlaştırılması ile ilgili mevcut mekanizmaların geliştirilmesi ve yeni mekanizmaların oluşturulması.

**107.** Çok taraflı ve küresel kapsamlı araştırma ve geliştirme programlarına daha fazla erişim için gerekli olan kapasitenin oluşturulmasında gelişmekte olan

ülkelere yardım edilmesi. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir kalkınma merkezlerinin desteklenmesi ve gerektiği yerlerde bu tür merkezlerin oluşturulması.

**108.** Bilim ve teknoloji alanlarında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kapasitenin artırılması; bu doğrultuda araştırma ve geliştirme alanındaki ortaklıkların geliştirilmesi ve ulaşılan sonuçların araştırma kurumları, üniversiteler, özel sektör, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, bu arada gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin bilim insanları ve akademisyenleri tarafından geniş çapta uygulanmasının sağlanması; gelişmekte olan ülkelerin bilim merkezleri arasındaki iletişim ağının bu amaçla geliştirilmesi.

**109.** Başka yolların yanısıra, fen ve sosyal bilim alanlarındakiler ve bilim insanları ile politikaları belirleyenler arasındaki işbirliğinin daha üst düzeye çıkarılmasıyla her düzeydeki politika belirleme ve karar alma süreçlerinin iyileştirilmesi ve bu amaçla aşağıdaki alanlarda acilen girişimlerde bulunulması:

a. Bilimsel bilgi ve teknolojilerin daha yaygın biçimde kullanılması, yerli ve yerel bilgilerin, bu bilgilere sahip olanların haklarına gerekli özen gösterilerek ve ilgili ulusal yasalar çerçevesinde daha fazla kullanılması;

b. Entegre bilimsel değerlendirmelerle risk değerlendirmelerinden, disiplinler ve sektörler arası yaklaşımlardan daha fazla yararlanılması;

c. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli dahil olmak üzere karar süreçlerini destekleyen uluslararası bilimsel değerlendirmelerden daha fazla yararlanılması ve bu sürece gelişmekte olan ülkelere uzmanların da geniş biçimde katılmaları;

d. Bilim ve teknoloji politikaları geliştirmelerinde gelişmekte olan ülkelere yardım edilmesi;

e. Bilimsel, kamusal ve özel kurum ve kuruluşlar arasında ortaklıklar oluşturulması; bilimin, teknoloji geliştirme ve mühendislik sektörlerinin rolünün artırılması amacıyla bilim insanlarının tavsiyelerinin politikaların belirlenmesinde dikkate alınması;

f. Kararların bilimsel temellere daha fazla dayandırılmasının sağlanması ve Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nin 15. ilkesinde yer alan aşağıdaki yaklaşımın teyit edilmesi:

"Çevrenin korunmasına yönelik önleyici yaklaşımlar, kendi kapasitelerine göre Devletler tarafından yaygın biçimde benimsenecektir. Ortada ciddi ya da

## Uygulama Araçları .....

telafisi mümkün olmayacak tehditlerin bulunduğu durumlarda, çevre bozulmasının önüne geçecek maliyet etkin önlemlerin bilimsel kesinlik bulunmayışı gerekçesiyle ertelenmesine mazeret teşkil etmeyecektir."

**110.** Uluslararası işbirliği aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin çevrenin korunmasına ve yönetimine ilişkin çabalarındaki kapasitenin geliştirilmesine yardımcı olunması ve bu amaçla aşağıdaki işlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Gelişmekte olan ülkelerin bilim ve teknolojiyi, çevrenin izlenmesi, model değerlendirmesi, sağlıklı veri tabanlarının oluşturulması ve entegre enformasyon sistemlerinin kurulması gibi çalışmalarda daha yaygın biçimde kullanmaları;

b. Kaliteli veri toplanması, elde edilen verilerin doğrulanması ve güncelleştirilmesi; havadan ve yer merkezli gözlemlerin daha da geliştirilmesi gibi çalışmalarda uydu teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi, bu yolla kaliteli, uzun dönemli, tutarlı ve güvenilir veriler derlenmesine yönelik çabaların desteklenmesi;

c. Bilim ve teknoloji alanında etkili politikalar geliştirilmesi açısından gerekli olan bilim eğitimi, araştırma ve geliştirme etkinliklerine ilişkin sağlıklı veriler sağlayacak ulusal istatistik hizmetlerinin oluşturulması ve/ya da daha da geliştirilmesi.

**111.** Politikaları belirleyenlerle bilim topluluğu arasında düzenli işleyen kanallar oluşturularak Gündem 21'in uygulanmasında yarar sağlayacak bilimsel ve teknolojik tavsiyelerin bilim çevrelerinden uygulamalara karar verecek çevrelere aktarılması; bilginin, deneyimin ve örnek uygulamaların paylaşılması ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde bilimsel kapasite oluşturulması amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bilim ve eğitim ağlarının oluşturulup güçlendirilmesi.

**112.** Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, iletişimin sıklaştırılması, bilgi ve deneyimin paylaşılması, bütün ülkelerde enformasyon ve iletişim teknolojisinin kalitesinin yükseltilmesi ve bu kaynaklara erişim sağlanması amacıyla kullanılması; bu çabalarda Birleşmiş Milletler Enformasyon ve İletişim Teknolojisi Görev Gücü ile birlikte ilgili diğer uluslararası ve bölgesel forumlarda ulaşılan sonuçlardan yararlanılması.

**113.** Kamu tarafından finanse edilen, araştırma ve geliştirme kuruluşlarının daha temiz üretim ve ürün teknolojilerine ulaşmak amacıyla yöneldikleri stratejik ittifakların desteklenmesi; bu amaca yönelik olarak, başka girişimlerin yanısıra, mümkün olan bütün kaynaklardan yeterli mali ve teknik destek sağlanması; yeni

ve ek kaynakların devreye sokulması; bu teknolojilerin özellikle gelişmekte olan ülkelere aktarılması ve bu ülkelerde yaygınlaştırılması.

**114.** Küresel ölçekte ilgi odağı olan konuların açık, saydam ve kapsayıcı çalıştaylarda ele alınıp tartışılması ve bu şekilde söz konusu sorunların kamuoyu tarafından daha iyi kavranmasının sağlanması.

**115.** Sürdürülebilir kalkınma açısından ciddi engeller yaratan uluslararası terörizme karşı ortak önlemler alma kararlılığının daha da pekiştirilmesi.

**116.** Eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından kritik önemdedir. Dolayısıyla, bütün düzeylerdeki mali kaynaklar, ikili ve çok taraflı yardım ve bağışlar, bu arada Dünya Bankası ile bölgesel kalkınma bankaları tarafından sağlanan fonlar, sivil toplumla vakıfların katkıları, hükümetlerin eğitim alanındaki çabalarını desteklemek üzere seferber edilmeli ve aşağıda belirtilen hedef ve girişimler için kullanılmalıdır:

a. Binyıl Bildirgesi'nde yer alan ve herkesin ilköğretim eğitimi görmesini ve 2015 yılına dek dünyanın neresinde olursa olsun bütün kız ve erkeklerin ilköğretimini tamamlamış olmalarını öngören eğitimle ilgili kalkınma hedefinin gerçekleştirilmesi;

b. Bütün çocuklara, bu arada başta kız çocuklar olmak üzere özellikle kırsal kesimlerde ve yoksulluk içinde yaşayanlara ilköğretimini eksiksiz tamamlama olanaklarının sağlanması;

**117.** Aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesi için gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere eğitim, araştırma, kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları ve kalkınma kurumlarının oluşturulması alanlarında mali yardım ve destek sağlanması:

a. Çevre ve halk sağlığı eğitimi dahil olmak üzere (bu ülkelerin) eğitim altyapılarının ve programlarının süreklilik kazanması;

b. Başta gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkeler olmak üzere dünyanın birçok yerinde karşılaşılan, üniversiteler dahil olmak üzere yüksek öğrenimde sıkça ve ciddi biçimde baş gösteren finansal kısıtlılıkların aşılması için çaba gösterilmesi.

**118.** HIV/AIDS salgınından ağır biçimde etkilenen ülkelerde bu hastalığın eğitim sisteminde yarattığı olumsuzlukların ele alınması.

## Uygulama Araçları .....

**119.** Ulusal ve uluslararası kaynakların, Dakar Herkes için Eğitim Eylem Çerçevesi'nde<sup>44</sup> öngörüldüğü gibi temel eğitime tahsis edilmesi; sürdürülebilir kalkınmanın eğitime, iki ve çok taraflı kalkınma programlarına içselleştirilmesi; finansmanı kamu tarafından sağlanan araştırma ve geliştirme programlarıyla kalkınma programlarının birbiriyle kaynaştırılması.

**120.** Dakar Herkes için Eğitim Eylem Çerçevesi'nde öngörüldüğü gibi, ilk ve orta öğretimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin 2005, öğretimin bütün kademelerindeki eşitsizliklerin ise en geç 2015 yılına dek ortadan kaldırılarak Binyıl Bildirgesi'nde yer alan bu alandaki kalkınma hedeflerine ulaşılması; bu amaca yönelik olarak, başka önlem ve müdahalelerin yanısıra, eğitimin ve kapasite geliştirmenin bütün düzey ve biçimlerine eşit erişimin, toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim sistemleri aracılığıyla sağlanması.

**121.** Başlıca değişim aracı olarak eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla sürdürülebilir kalkınmanın bütün düzeylerde olmak üzere eğitim sistemlerine içselleştirilmesi;

**122.** Eğitim eylem planlarının ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi; bu planların Dakar Herkes için Eğitim Eylem Çerçevesi paralelinde hazırlanması ve planların, topluluk kalkınmasını hedefleyecek ve bu arada eğitimi sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası haline getirecek içerikte olmasının sağlanması.

**123.** Topluluklardaki bütün kişilere, gönüllülük temelindeki hizmet programları dahil olmak üzere örgün ve yaygın eğitim anlamında ve süreklilik temelinde fırsatlar sağlanması; bu yolla okumaz yazmazlığa son verilmesi, yaşam boyu öğrenmenin öneminin vurgulanması ve sürdürülebilir kalkınmanın bu yolla desteklenmesi.

**124.** Eğitimin sürdürülebilir kalkınmayı geliştirmek için bir araç olarak desteklenmesi ve bu amaçla aşağıdaki adımların ivedilikle atılması:

a. Enformasyon ve iletişim teknolojisinin gerek kırsal gerek kentsel toplulukların erişebileceği biçimde okul müfredatına sokulması ve bu alandaki teknolojilerin öğrenilmesi için gerekli ortamın sağlanmasında özellikle gelişmekte olan ülkelere yardım edilmesi;

<sup>44</sup> Bakınız Ekonomik ve Sosyal Konsey Resmi Kayıtları, 2001, Ek No. 9, (E/2001/29) Bölüm I.B

b. Deneysel paylaşımını ve bütün taraflara yarar sağlayacak kapasite gelişimini sağlamak amacıyla gelişmekte olan ülkelerden öğrencilere, araştırmacılara ve mühendislere gelişmiş ülkelerin üniversitelerinde ve araştırma kurumlarında uygulanan programlara daha fazla katılma imkanları sağlanması;

c. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun sürdürülebilir kalkınma için eğitim çalışma programının uygulanmasına devam edilmesi;

d. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na, 2005 yılından başlamak üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitim onyılı ilan edilmesi önerisinin götürülmesi.

**125.** İnsani, kurumsal ve altyapısal kapasite geliştirme girişimlerinin özendirilmesi ve hızlandırılması; bu çerçevede, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili özel gereksinimlerini karşılayacak ortaklıkların yaygınlaştırılması.

**126.** Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerin bilgi kapasitesini geliştirmek amacıyla, yerel, ulusal, alt-bölgesel ve bölgesel ölçeklerde başlatılan ve bilim ve eğitim alanındaki merkezlerin güçlendirilmesiyle çeşitli alanlardaki bilgi ve tekniklerin geliştirilmesini, kullanılmasını ve uyarlanmasını hedefleyen girişimlerin desteklenmesi; bu desteğin, başka yolların yanısıra, yeni ve ek kaynaklar dahil olmak üzere yeterli mali ve diğer kaynakların harekete geçirilmesiyle sağlanması;

**127.** Aşağıdaki amaçların gerçekleştirilebilmesi için, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Kapasite 21 programı benzeri kapasite geliştirme çabaları dahil gelişmekte olan ülkelere teknik ve mali yardım sağlanması:

a. Gelişmekte olan ülkelerin bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeylerde kendi kapasite geliştirme gereksinimlerini değerlendirmeleri;

b. Küreselleşmenin gündeme getirdiği görevlerin daha etkili biçimde yerine getirilmesi ve Binyıl Bildirgesi'nde yer alanlar dahil uluslararası mutabakat sağlanmış kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla kapasite geliştirme programları hazırlanması ve yerel, ulusal ve topluluk düzeyindeki programların desteklenmesi;

c. Gençler dahil olmak üzere sivil toplumun sürdürülebilir kalkınma politika ve stratejilerinin her düzeyde hazırlanmasına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine katılmasının sağlanması;

d. Gündem 21'in etkili biçimde yaşama geçirilmesi için gerekli ulusal kapasitelerin oluşturulması ve güçlendirilmesi.

## Uygulama Araçları .....

**128.** Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nin 10. ilkesinin aynı Bildirgede yer alan 5, 7 ve 11. ilkeler de gözetilerek yaşama geçirilmesinde, çevreyle ilgili bilgilere ve bu konudaki yargısal ve idari süreçlere erişim sağlanması, ayrıca karar süreçlerine halkın da katılması.

**129.** Sürdürülebilir kalkınma politikaları ve programları açısından gerekli olan ulusal ve bölgesel ölçekteki bilgi, istatistik ve analiz hizmetlerinin güçlendirilmesi; verilerin bu amaçla cinsiyete, yaşa ve diğer etmenlere göre ayrıştırılması; donörlerin, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politikalar geliştirip programlar uygulama kapasitesini artırmalarına yardımcı olmak üzere gelişmekte olan ülkelere mali ve teknik destek sağlamaya özendirilmeleri.

**130.** Ülkelerin, gönüllülük temelinde, konunun toplumsal cinsiyetle ilgili yönlerini de kapsayacak biçimde ve kendi koşul ve önceliklerini gözeterek ulusal ölçekte giriştikleri sürdürülebilir kalkınma göstergeleri çalışmalarının teşvik edilmesi.

**131.** Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 9/4 sayılı kararının 3. paragrafı ile uyumlu olarak göstergeler üzerinde daha fazla çalışılması.

**132.** Çevre üzerindeki etkiler, toprak kullanımı ve toprak kullanımındaki değişikliklerle ilgili kaliteli veriler elde edilmesine yönelik olarak yer gözlem teknolojilerinin, uydu aracılığıyla uzaktan algılamanın, küresel haritalamanın ve coğrafi enformasyon sistemlerinin geliştirilip daha yaygın biçimde kullanılması ve bu amaçla aşağıdaki ivedi girişimlerde bulunulması:

a. Entegre küresel gözlemler için küresel gözlem sistemleri ve araştırma programları arasındaki işbirliği ve eşgüdümün geliştirilmesi; bu çalışmalarda, kapasite geliştirme, yer gözlemlerinden ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgilerin bütün ülkeler tarafından paylaşımı gibi gerekliliklerin dikkate alınması;

b. Yeryüzü gözlem verilerinin aktif biçimde mübadelesi dahil olmak üzere değerli verilerin paylaşılmasını mümkün kılacak enformasyon sistemlerinin geliştirilmesi;

c. Küresel haritalama çalışmalarına yönelik girişim ve ortaklıkların teşvik edilmesi.

**133.** Başta kalkınma sürecindekiler olmak üzere ülkelerin aşağıdaki alanlardaki ulusal çabalarının desteklenmesi:

a. Uzun dönemli, sağlıklı, doğru ve tutarlı verilerin derlenmesi;

b. Veri toplanmasında ve yerdeki gözlemlerin daha da geliştirilmesinde uydu görüntüleri ile uzaktan algılama teknolojilerinin kullanılması;

c. Uydu aracılığıyla uzaktan algılama, küresel uydu konumlandırması, haritalama ve coğrafi bilgi sistemleri gibi teknolojiler kullanarak coğrafi bilgilere erişim sağlanması, bu bilgilerin geliştirilmesi ve kullanılması.

**134.** Doğal felaketlerin önlenmesine ve etkilerinin hafifletilmesine yönelik çabaların desteklenmesi ve bu amaçla aşağıdaki işlerin her düzeyde gerçekleştirilmesi:

a. Felaketlerle ilgili bilgilere erken uyarı amaçları doğrultusunda gerekli erişimin makul bir maliyet karşılığı sağlanması;

b. Eldeki verilerin, özellikle küresel meteorolojik gözlem sistemleri aracılığıyla elde edilenlerin zamanlı ve yararlı ürünlere dönüştürülmesi.

**135.** Diğer çalışmaların yanında, ulusal bir araç olarak çevresel etki değerlendirmelerinin geliştirilmesi ve daha geniş kapsamda uygulanması; bu yolla, çevre üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkiler yaratması olası projelerle ilgili kararların verilmesi açısından gerekli bilgilere ulaşılması.

**136.** Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili kararların yerel ve ulusal ölçekte, bu arada gerektiğinde bölgesel ölçekte alınabilmesi için politika, strateji ve proje düzeyindeki yöntemlerin daha da geliştirilmesi. Bu konuyla ilgili olarak, tek tek ülkeler tarafından benimsenecek yöntemlerin söz konusu ülkenin veri ve koşullarına uygun düşmesi, gönüllülük temeline dayanması ve ülkenin kalkınma öncelikleriyle uyumlu olması gerekliliğinin vurgulanması.



**XI.**

**Sürdürülebilir Kalkınma İçin  
Kurumsal Çerçeve**

**137.** Gündem 21'in bütün yönleriyle uygulanabilmesi, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin sonuçlarının izlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yeni ortaya çıkan mücadelelerin altından kalkılabilmesi için etkin bir kurumsal yapı anahtar konumdadır. Böyle bir çerçevenin güçlendirilmesine yönelik tedbirler, Gündem 21'in maddelerine, 1997'de çıkarılan Gündem 21'in daha fazla ileri düzeyde uygulanabilmesi için Program'a ve Çevre ve Kalkınma konusundaki Rio Deklarasyonu'nun ilkelerine dayanmalı; ve Binyıl Bildirgesi'ndekiler de dahil olmak üzere uluslararası düzeyde karara bağlanmış kalkınma hedeflerine erişimi teşvik etmeli; Monterrey Mutabakatı ile 1992 yılından bu yana ilgili başlıca Birleşmiş Milletler konferanslarının çıktılarını ve uluslararası sözleşmeleri dikkate almalıdır. Gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimlerini, uygulama araçları da dahil dikkate alarak, bütün ülkelerin ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. İlgili bölgesel, ulusal ve yerel kurumların güçlenmesi kadar, sürdürülebilir kalkınma konusunda çalışan uluslararası organların ve organizasyonların halihazırdaki görevlerine de saygı duyarak, güçlenmelerine yol açmalıdır.

**138.** Sürdürülebilir kalkınma için iyi yönetim kaçınılmaz bir gerekliliktir. Anlamlı ekonomik politikalar, halkın ihtiyaçlarına cevap verebilen güçlü demokratik kurumlar ve gelişmiş bir altyapı, sürdürülebilir ekonomik büyümenin, yoksulluğun giderilmesinin ve istihdam yaratılmasının temelidir.

#### **A. Amaçlar**

**139.** Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uluslararası düzenlemelerin her düzeyde güçlendirilmesine yönelik önlemler Gündem 21 çerçevesinde alınmalı,<sup>45</sup> bu önlemler alınırken BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan bu yana meydana gelen gelişmeler gözetilmeli ve söz konusu önlemler diğerlerinin yanısıra aşağıdaki hedeflere yönlendirilmelidir:

- a. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kararlılığın güçlendirilmesi;
- b. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının dengeli biçimde bütünleştirilmesi;
- c. Gündem 21 uygulamalarının, özellikle gelişmekte olan ülkeler için, finansal ve teknik kaynakların harekete geçirilmesi ve kapasite geliştirme programları dahil olmak üzere çeşitli yollardan desteklenmesi ve güçlendirilmesi;

<sup>45</sup> Bu bölümde Gündem 21'e yapılan atıfların Gündem 21'i, Gündem 21'in Daha İleri Düzeyde Uygulanmasına Yönelik Programı ve Zirve Sonuçlarını hep birlikte içerdiği varsayılmaktadır.

## Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çerçeve .....

d. Tutarlılık, eşgüdüm ve izleme çalışmalarının güçlendirilmesi;

e. Hukukun üstünlüğü ilkesinin ve hükümet kuruluşlarının güçlendirilmesi;

f. Birleşmiş Milletler sistemi içindeki ve dışındaki uluslararası kuruluşların etkililiklerinin ve etkinliklerinin, her birinin özel görevi ve karşılaştırmalı üstünlüğü dikkate alınarak, bu arada çalışmalarda örtüşme ve tekrar durumları azaltılarak güçlendirilmesi;

g. Sivil toplumun ve ilgili diğer tarafların Gündem 21 uygulamalarına aktif biçimde katılmalarının ve bu uygulamalarda yer almalarının sağlanması; aynı çalışmalarda saydamlığın ve en geniş anlamda halk katılımının güvence altına alınması;

h. Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere ülkelerin sürdürülebilir kalkınma kapasitelerinin her düzeyde güçlendirilmesi;

i. Gündem 21 ile Zirve sonuçlarının yaşama geçirilmesini amaçlayan uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi.

### **B. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kurumsal çerçevenin uluslararası planda güçlendirilmesi**

**140.** Uluslararası topluluk aşağıdakileri yerine getirmelidir:

a. Gündem 21'de belirtilen sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ve Zirvede ulaşılan sonuçların, ilgili Birleşmiş Milletler kuruluşlarının, fonlarının ve programlarının, GEF'in, uluslararası ticaret ve finans kurumlarının kendi özel alanlarındaki politikalarına, çalışma programlarına ve işlemsel kılavuzlarına içselleştirilmesi ve bu yöndeki uygulamaların desteklenmesi; bu çerçevede, söz konusu kurum ve kuruluşların etkinliklerinde, başta gelişmekte olan ve duruma göre ekonomileri geçiş sürecinde bulunan ülkelerinki olmak üzere sürdürülebilir kalkınma amacına yönelik ulusal programların ve önceliklerin tam olarak dikkate alınmasının öneminin özellikle vurgulanması;

b. Birleşmiş Milletler sistemi, uluslararası finans kuruluşları, GEF ve Dünya Ticaret örgütü gibi birimlerin kendi içlerindeki ve aralarındaki işbirliğinin, Birleşmiş Milletler Sistemi Eşgüdüm Kurulu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubu, Çevre Yönetim Grubu ve kuruluşlar arası eşgüdümünden sorumlu diğer organlar aracılığıyla güçlendirilmesi. Kuruluşlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi çabaları, operasyonel düzeye gerekli önem verilerek ve özel konulardaki ortaklık anlaşmaları yoluyla, özellikle gelişmekte olan ülkelerin Gündem 21'i yaşama geçirme çabalarına destek olacak biçimde bütün bağlamlarda sürdürülmelidir;

c. Sürdürülebilir kalkınma politikalarının ve programlarının üç boyutunun güçlendirilmesi ve aralarındaki entegrasyonun daha ileri düzeyde sağlanması; sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, başlıca ilgi alanı sosyal konular olan organların politika ve programlarına eksiksiz biçimde içselleştirilmesi. Bu arada özellikle, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun, diğer yolların yanısıra Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi sonuçlarının ve beş yıl ara ile yapılan değerlendirmelerin ve yayınlanan raporların takibi aracılığıyla ve sosyal güvenlik sistemlerine sağlanacak destekle güçlendirilmesi;

d. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Yönetim Konseyi'nin 7. özel oturumunda uluslararası çevre yönetişimi konusunda aldığı kararın sonuçlarının eksiksiz olarak yaşama geçirilmesi<sup>46</sup> ve Yönetim Konseyi'ne/Bakanlar Küresel Çevre Forumu'na üyelik standartlarının belirlenmesi gibi önemli, ancak karmaşık bir konuyu 57. oturumunda ele alması için Genel Kurula çağrıda bulunulması;

e. Yolsuzluk ve rüşvet gibi olaylara karşı hazırlanacak kapsamlı Birleşmiş Milletler sözleşmesine ilişkin görüşmelerin zamanında tamamlanması için aktif ve yapıcı bir tutumun benimsenmesi ve yasa dışı yollardan edinilen fonların kaynak ülkelere iadesi gibi konuların da bu çerçevede ele alınması;

f. Ticari kuruluşların sürdürülebilir kalkınma bağlamında daha fazla sorumluluk üstlenmelerinin, hesap verebilirliklerinin ve örnek uygulamalar konusunda birbirlerini bilgilendirmelerinin teşvik edilmesi; bu amaçla Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu ve diğer girişimlerde örneklendiği gibi gerektiğinde çok taraflı diyaloga girmelerinin sağlanması;

g. Monterrey Mutabakatı'nın her düzeyde yaşama geçirilmesi için somut girişimlerde bulunulması.

**141.** Uluslararası düzeyde iyi yönetim, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılması aç ısından temel önemdedir. Dinamik ve imkanlar açısından zengin bir uluslararası ekonomik ortamın oluşturulması için, küresel ekonomik yönetişimin, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma beklentileri üzerinde etkisi olan uluslararası finans, ticaret, teknoloji ve yatırım örüntüleri aracılığıyla geliştirilmesi önem taşımaktadır. Uluslararası topluluk bu doğrultuda, yapısal ve makro-ekonomik reformlara destek, dış borç sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması ve gelişmekte olan ülkelerin dünya pazarlarına erişiminin artırılması dahil olmak üzere gerekli ve uygun bütün önlemleri almalıdır. Uluslararası finansal yapının reformu yönündeki çabalar daha fazla saydamlıkla ve gelişmekte olan ülkelerin karar alma süreçlerine daha etkili biçimde katılımlarının sağlanmasıyla sürdürülmelidir.

<sup>46</sup> UNEP/GCSS.VII/6, ek I.

## Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çerçeve .....

Evrensel kapsamlı, kurallara dayalı, açık, ayrımcı olmayan ve eşitlikçi bir ticaret sistemi, ticarete anlamlı bir serbestleştirmeyle birlikte, hangi kalkınma düzeyinde olurlarsa olsunlar ülkelere yarar sağlayarak kalkınmayı tüm dünya çapında canlandırabilir.

**142.** Canlı ve etkili bir Birleşmiş Milletler sistemi, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve herkesin yararına işleyecek bir küresel ekonomik sistemin oluşturulması açısından temel önemdedir. Bu amaçla mutlaka gerçekleştirilmesi gerekenler arasında, Birleşmiş Milletler ideallerine, uluslararası hukuk ilkelerine ve BM Şartında yer alan diğer ilkelere tam bir bağlılığın sağlanması, BM ve çok taraflı diğer kurumlardan oluşan sistemlerin güçlendirilmesi ve bu ağ içinde yer alan kurum ve kuruluşların çalışmalarının daha ileri düzeye taşınması yer almaktadır. Devletlerin mümkün olan en kısa sürede yerine getirmeleri gereken bir diğer yükümlülük de, rüşvet ve suiistimalin bütün biçimlerini hedef alan bir Birleşmiş Milletler sözleşmesinin hazırlanmasıdır. Bu sözleşme, haksız ve yasa dışı yollardan kazanılan fonların kaynak ülkelere geri verilmesi ve kara para aklama uygulamalarının ortadan kaldırılmasına yönelik işbirliğinin güçlendirilmesi gibi hususları da içermelidir.

### **C. Genel Kurul'un rolü**

**143.** Birleşmiş Milletler Genel Kurulu sürdürülebilir kalkınmayı BM etkinliklerinin tümünü kucaklayan kilit bir unsur olarak benimsemeli, sürdürülebilir kalkınmanın Binyıl Bildirgesi'nde yer alanlar dahil üzerinde uluslararası mutabakata varılmış kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde oynayacağı rolü vurgulamalı ve Gündem 21 uygulamalarına ve bunların değerlendirilmesine siyasal yönlendiricilik yapma görevini üstlenmelidir.

### **D. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in rolü**

**144.** Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili hükümleri, Gündem 21'in Ekonomik ve Sosyal Konsey'le ilgili hükümleri ve ayrıca Konseyi, BM sistemiyle uzman kuruluşların eşgüdümünü ve başta işlevsel komisyonlar olmak üzere yan organların denetimini sağlayacak merkezi mekanizma olarak tanımlayan 48/162 ve 50/227 sayılı Genel Kurul kararları doğrultusunda Konsey, sistem kapsamındaki eşgüdümü geliştirerek Gündem 21'in yaşama geçirilmesi amacıyla aşağıdaki adımları atmalıdır:

a. Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politika ve programlarının sistem bütünlüğü içindeki eşgüdümünde ve bu politika ve programlarda yer alan ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların dengeli biçimde entegrasyonundaki rolünü artırmak;

b. Gündem 21'in uygulanmasına ilişkin olarak sürdürülebilir kalkınma temalarının ele alınacağı periyodik toplantılar düzenlenmesi ve bu toplantılarda uygulama araçlarının da görüşülmesi. Bu temalara ilişkin tavsiyeler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu tarafından dile getirilebilir;

c. Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kalkınmayla ilgili çalışmalarının önemli bütün yönlerini gereğince etkili biçimde ele alabilmek için üst düzeydeki eşgüdüm ve yürütme işlevlerinin tam olarak yerine getirilmesi. Konsey, bu bağlamda, belli başlı grupların kendi üst düzey görüşmelerinde ve çeşitli alanlardaki işlevsel komisyonlarda, yerleşik usuller çerçevesinde yer almalarını teşvik etmelidir;

d. Gündem 21 uygulamalarında yeri olan işlevsel komisyonları ile diğer organları arasında daha fazla eşgüdüm ve karşılıklı tamamlayıcılık sağlamak ve bu komisyonlarla organların faaliyetlerinde etkililik ve etkinliği artırmak;

e. Kalkınmada Enerji ve Doğal Kaynaklar Komitesi'nin çalışmalarını sona erdirerek bu kapsamdaki işleri Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'na devretmek;

f. Konsey'in Zirve sonuçlarının takibi alanındaki rolü ile Monterrey Mutabakatı'nın takibindeki rolü arasında, kalıcı ve eşgüdümlü yakın bir bağlantı kurulmasının sağlanması. Konsey, bu amaca yönelik olarak, Monterrey Mutabakatı'nda belirtildiği gibi, Bretton Woods kurumları ve DTÖ ile yapacağı toplantılara ilişkin düzenlemeler üzerinde durmalıdır;

g. Gündem 21'in eşgüdümlü uygulanmasında, toplumsal cinsiyet kaynaştırmasının bu yöndeki etkinliklerin ayrılmaz bir parçası haline gelmesini sağlayacak çabaları yoğunlaştırmak.

#### **E. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun rolü ve işlevi**

**145.** Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, Birleşmiş Milletler sistemi içinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili üst düzey komisyon olma konumunu korumalı ve sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun entegrasyonu ile ilgili konuların ele alınacağı bir forum olarak işlev görmelidir. Komisyonun Gündem 21'in ilgili bölümlerinde belirtilen Genel Kurul'un 47/191 sayılı kararında onaylanan rolü, işlevleri ve görevi geçerliliğini korumakla birlikte, ilgili diğer kurum ve kuruluşların rolü de göz önüne alınarak Komisyonun güçlendirilmesi gerekmektedir. Komisyonun bu yönde geliştirilmiş rolü, Gündem 21'in yaşama geçirilmesindeki ilerlemelerin değerlendirilmesi ve izlenmesi; uygulama, girişim ve ortaklıklar arasında bir tutarlılık oluşturulması da yer almalıdır.

## Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çerçeve .....

**146.** Komisyon bu bağlamda, Gündem 21'in uygulanmasında hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve ilgili diğer taraflar arasında ortaklığı teşvik ve kolaylaştırma dahil, uygulamayı her düzeyde mümkün kılacak girişimlere daha fazla önem vermelidir.

**147.** Komisyon, aşağıdakileri yerine getirmelidir:

a. Gündem 21 uygulanmasının gözden geçirilip değerlendirilmesi ve uygulamada daha ileri düzeylere ulaşılması;

b. Belirli bir sektöre ilişkin olduğu halde başka sektörleri de ilgilendiren yönler içeren konular üzerinde odaklanılması ve entegrasyonu daha iyi gerçekleştirecek politikalar için bir forum oluşturulması; bu amaçla, sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli boyutları ve sektörleri ile ilgilenen bakanların üst düzeyde etkileşim içine girmelerinin sağlanması;

c. Gündem 21'in uygulanmasına ilişkin yeni görevlerin ve fırsatların ele alınması;

d. Komisyon toplantılarındaki pazarlıkların iki yılda bir yapılacak toplantılara sınırlandırılmasıyla Gündem 21'in uygulanmasına yönelik etkinlikler üzerinde yoğunlaşılması;

e. Her oturumda görüşülecek konu sayısına sınırlama getirilmesi.

**148.** Komisyon, uygulamayı kolaylaştırma rolü açısından aşağıdaki başlıklara özel önem tanınmalıdır:

a. Kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesi ve Gündem 21 uygulamalarının daha ileri düzeylere taşınması. Komisyon, bu bağlamda, uygulama önündeki sınırlamaları belirlemeli ve bu sınırlamaların aşılmasına yönelik tavsiyeler geliştirmelidir;

b. Edinilen derslerin, sağlanan ilerlemelerin ve örnek uygulamaların paylaşılması dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınmayı yaygınlaştıracak ortaklıkların ele alınmasında merkez olarak işlev görülmesi;

c. Sürdürülebilir kalkınma ve kapasite geliştirmeye yönelik finansal yardımlar ve teknoloji transferi konularının ele alınması ve bu arada mevcut enformasyondan eksiksiz biçimde yararlanılması. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu bu bağlamda ulusal raporlarla bölgesel deney birikiminin daha etkili biçimde kullanılması konusunu ele alabilir ve aynı amaçla gerekli tavsiyelerde bulunabilir;

d. Sürdürülebilir kalkınma planlaması, karar alma ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanması gibi alanlarda yardımcı olacak önlemlerin analizi ve bu

önlemler konusunda deney alışverişi için bir forum oluşturulması. Komisyon, bu açıdan, ulusal ve bölgesel raporların daha etkili biçimde kullanılması konusunu göz önüne alabilir.

e. Sürdürülebilir kalkınma alanında ortaya çıkan önemli hukuksal gelişmelerin dikkate alınması; bu çerçevede ilgili hükümetler arası organların Gündem 21'in uluslararası hukuksal belgeler ve mekanizmalara ilişkin uygulamalarını desteklemekteki rolünün gözetilmesi.

**149.** Komisyonun pratik işlerine ve çalışma programlarına gelince; bu konulara ilişkin somut kararların, Komisyonun tematik çalışma programının hazırlanacağı ikinci oturumda ele alınması daha yerinde olur. Bu bağlamda özellikle dikkat edilmesi gereken başlıklar şunlardır:

a. Komisyonun 47/191 sayılı Genel Kurul kararında belirtilen bütün görevlerin yerine getirilmesinde dengeli bir yaklaşımın gözetilmesi;

b. Uluslararası kuruluşların ve belli başlı grupların Komisyonun çalışmalarına daha doğrudan ve doyurucu biçimde katılmalarını sağlayacak girişimlerin sürdürülmesi;

c. Sürdürülebilir kalkınmaya, örneğin bilim topluluğunun harekete geçirilmesi; ulusal, bölgesel ve uluslararası bilim ağlarının Komisyon çalışmalarında yer alması gibi yollardan sağlanabilecek bilimsel katkıların özel olarak dikkate alınması;

d. Eğitimcilerin sürdürülebilir kalkınmaya, bu arada mümkün olduğu durumlarda Komisyonun etkinliklerine daha fazla katkıda bulunmalarının sağlanması;

e. Oturumlar arası toplantıların tarih ve sürelerinin belirlenmesi.

**150.** Sürdürülebilir kalkınmada örnek uygulamaların ve edinilen derslerin daha geniş kesime ulaştırılmasına yönelik daha ileri düzeylerde girişimlerde bulunulması ve ayrıca enformasyon teknolojilerinin daha geniş anlamda kullanılması dahil olmak üzere çağdaş veri toplama yöntemlerinin yaygınlaştırılması.

#### **F. Uluslararası kurumların rolü**

151. Uluslararası finans kuruluşları, Dünya Ticaret Örgütü ve GEF dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler örgütünün içindeki ve dışındaki uluslararası kuruluşların aşağıda belirtilen alanlarda işbirliğine yönelmeleri konusuna özel önem verilmesi:

a. Gündem 21'in uygulanmasına her düzeyde etkili ve kolektif katkı sağlanması;



## Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çerçeve .....

b. Uluslararası kuruluşların, Gündem 21, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Binyıl Bildirgesi'nin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili bölümleri, Monterrey Mutabakatı Dünya Ticaret Örgütü'nün 2001 yılı Kasım ayında Doha'da yapılan 4. Bakanlar Toplantısı kararlarını yaşama geçirmedeki etki ve eşgüdümünün geliştirilmesi.

**152.** Birleşmiş Milletler Sistemi Yürütme Görevlileri Eşgüdüm Kurulu ve işbirliğine dayalı enformel yollar aracılığıyla, BM Genel Sekreteri'nden, sürdürülebilir kalkınmayla ilgili sistem ölçeğindeki kuruluşlar arasında işbirliğini ve eşgüdümü daha ileri düzeye götürmesi, karşılıklı bilgi alışverişini kolaylaştırıcı önlemler alması ve Gündem 21'in uygulanmasına ilişkin olarak atılan adımlar konusunda Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Komisyonu sürekli bilgilendirmesi talebinde bulunulması.

**153.** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın kapasite geliştirme programlarına yönelik desteğin önemli ölçülerde güçlendirilmesi; bu yöndeki çabalarda özellikle gelişmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda, Kapasite 21 programından edinilen deneyim de dikkate alınarak, sağlanacak desteğin yerel ve ulusal ölçeklerdeki kapasite geliştirme çabaları açısından önemli bir mekanizma olduğunun görülmesi.

**154.** Birleşmiş Milletler Çevre Programı ile diğer BM organları ve uzmanlık kuruluşları, Bretton Woods kurumları ve Dünya Ticaret Örgütü arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi.

**155.** Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, kendi görev alanları çerçevesinde, başta kapasite geliştirme olmak üzere sürdürülebilir kalkınma programlarına ve Gündem 21 uygulamalarına yönelik katkılarını artırmalıdır.

**156.** Gündem 21'in uluslararası planda etkili biçimde uygulanması için aşağıdaki hususların da dikkate alınması gerekmektedir:

a. Sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılacak uluslararası toplantıların takviminin belirlenmesi ve gerektiğinde uygulamaya yönelik pratik konular üzerinde daha fazla durulabilmesi için toplantı sayısının, toplantı sürelerinin ve görüşülmüş sonuçlara ayrılacak zamanın azaltılması;

b. İlgili bütün tarafların Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sonuçlarının yaşama geçirilmesine yönelik ortaklık girişimlerine özendirilmesi. Bu bağlamda, daha ileri düzeyde gerçekleştirilecek ortaklıklar ve ortak girişim sonuçlarının takibi, Zirve öncesi hazırlık çalışmalarını da dikkate almalıdır.

c. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerden tam olarak yararlanılması.

**157.** Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin uluslararası kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi bir süreç işidir. Gündem 21'in uygulanması açısından yapılması gerekenler, ilgili düzenlemelerin sürekli yeniden değerlendirilmesi; boşlukların belirlenmesi; işlev tekrarlarının önüne geçilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları arasında daha sıkı bir bütünlük ve eşgüdüm sağlanmasıdır.

**G. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kurumsal düzenlemelerin bölgesel düzeyde güçlendirilmesi**

**158.** Gündem 21'in ve Zirve kararlarının uygulanması, bölgele komisyonlarla diğer bölgesel ve alt-bölgesel kurumlar ve organlar yoluyla bölgesel ve alt-bölgesel düzeylerde etkili biçimde izlenmelidir.

**159.** Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bölge-içi eşgüdüm ve işbirliği, bölgesel komisyonlar; BM Fonları, programları ve kuruluşları, bölgesel kalkınma bankaları ve diğer bölgesel ve alt-bölgesel kurum ve organlar düzeyinde geliştirilmelidir. Bu amaçla, uygun olduğu durumlarda, ulusal ve bölgesel öncelikleri yansıtan ve üzerinde mutabakat sağlanan bölgesel sürdürülebilir kalkınma ve stratejileri geliştirilmeli, desteklenmeli ve uygulamaya konulmalıdır.

**160.** Bölgesel komisyonlar, özellikle gündem 21'in ilgili hükümlerini dikkate alarak ve diğer bölgesel ve alt-bölgesel organlarla gerekli işbirliği içinde aşağıdakileri yerine getirmelidir:

a. Gündem 21 uygulaması dahil olmak üzere, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun çalışmalara dengeli biçimde içselleştirilmesi. Bölgesel komisyonlar bu amaca yönelik olarak gerektiğinde dış destekle takviyeli iç girişimlerle kapasitelerini artırmalıdır;

b. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının, bölgesel, alt-bölgesel ve diğer organların çalışmalarına dengeli biçimde içselleştirilmesinin, örneğin Gündem 21 uygulamalarına ilişkin çeşitli deneyimlerin, örnek uygulamaların ve durum araştırmalarının karşılıklı aktarılması gibi yollardan kolaylaştırılması ve güçlendirilmesi;

c. Teknik ve finansal yardımların harekete geçirilmesine yardımcı olunması; üzerinde bölgesel ve alt-bölgesel düzeylerde anlaşmaya varılmış sürdürülebilir kalkınma program ve projelerinin uygulanması için yeterli finansmanın sağlanması ve bu çabalarda yoksullukla mücadele hedefinin de gözetilmesi;

## Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çerçeve .....

d. Farklı tarafların katılımlarını özendirme çabalarının sürdürülmesi ve Gündem 21'in bölgesel ve alt-bölgesel düzeylerde uygulanmasını destekleyecek ortaklıkların teşvik edilmesi.

**161.** Örneğin Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) gibi üzerinde bölgesel ve alt-bölgesel düzeyde anlaşmaya varılmış sürdürülebilir kalkınma girişimleri ve programları ile küresel mutabakata dayalı Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Programı'nın bölgeler arası yönlerinin yaşama geçirilmesi yönündeki çabaların desteklenmesi.

### **H. Sürdürülebilir kalkınma için ulusal düzeydeki kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi**

**162.** Devletler şunları yapmalıdır:

a. Uygun hallerde, politikaların geliştirilmesi, koordinasyon, uygulama ve kanunların yaptırımını için gereken mevcut yetkili mercilerin ve mekanizmaların güçlendirilmesi veya oluşturulması dahil, sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapılara yönelik birbirini tamamlayıcı ve koordineli yaklaşımların desteklenmesi;

b. Sürdürülebilir kalkınma için ulusal stratejilerin formulasyonu ve geliştirilmesinde gelişme kaydetmek üzere derhal gereken adımların atılması ve 2005 yılına kadar uygulamaya başlanması. Bu amaçla, gerekli hallerde, gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimleri ve özellikle en az gelişmiş ülkelerin durumu gözönünde bulundurularak, stratejilerin, uluslararası işbirliği yoluyla desteklenmesi. Bu stratejiler, ilgili yerlerde, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerini bütünleştiren yoksulluğu azaltma stratejileri olarak formüle edilebilir, her bir ülkenin kendi önceliklerine göre takip edilebilir.

**163.** Herbir ülke kendi sürdürülebilir kalkınmasından birinci derecede sorumludur; ve ulusal politikalar ve kalkınma stratejilerinin rolünde aşırı ısrar edilemez. Bütün ülkeler, ulusal düzeyde sürdürülebilir kalkınmayı tesisi etmeli; bu amaçla herşeyin yanında, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen açık ve etkin kanunlar çıkarıp; uygulamaya koymalıdır. Bütün ülkeler gerekli altyapıyı sağlayarak; şeffaflığı, hesap verebilirliği tesis ederek ve hakça idari ve yargısal kurumlar kurarak devlet kurumlarını güçlendirmelidir.

**164.** Bütün ülkeler, mevzuata, yasalara, faaliyetlere, politikalara ve programlara ilişkin bilgilere erişimi sağlayacak tedbirleri almak suretiyle halkın katılımını tesis etmelidir. Sürdürülebilir kalkınma politikalarının formulasyonu ve uygulanmasında halkın tam katılımını teşvik etmelidir. Kadınlar, politika geliştirme ve karar alma süreçlerine tam ve eşit olarak katılabilmelidirler.

**165.** Sürdürülebilir kalkınma politikalarına üst düzeyde odaklanılabilmesi için sürdürülebilir kalkınma konseyleri ve/veya koordinasyon birimlerinin kurulması veya güçlendirilmesine yerel düzey de dahil olmak üzere, ulusal ölçekte önayak olunması. Bu bağlamda, çok-paydaşlı katılımların teşvik edilmesi.

**166.** Özellikle gelişme yolundaki ülkelerin ve ekonomileri geçiş sürecindeki ülkeler dahil olmak üzere, bütün ülkelerin, sürdürülebilir kalkınma için yerel düzey de dahil, ulusal kurumsal düzenlemelerine ilişkin çabalarının desteklenmesi. Bu destek, ilgili durumlarda, yoksulluğun azaltılması stratejileri, yardımların koordinasyonu, katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi ve politika analizlerinin artırılması, yönetim kapasitesi ve uygulama kapasitesi, ve bütün bu aktivitelerde cinsiyet perspektifinin gözetilmesini temin ederek, sürdürülebilir kalkınma için stratejilerin ve planların formülasyonunda sektörler arası yaklaşımların tanıtılmasını kapsamalıdır.

**167.** Gündem 21'in ve Zirvenin çıktılarının uygulanmasında yerel yönetimlerle paydaşların rollerinin ve kapasitelerinin güçlendirilmesi, Yerel Gündem 21 programları ile bağlantılı girişim ve ortaklıkları için devam eden desteğin güçlendirilmesi; özellikle Habitat Gündemi diye adlandırılan sürdürülebilir kalkınmanın daha ileri düzeyi için, yerel yönetimler arasında ve devletin diğer katmanları ve paydaşlar arasında ortaklıklar oluşturulması.

#### **I. Temel grupların katılımı**

**168.** Her düzeyde sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için hükümet ve hükümet dışı aktörler arasında, gönüllü gruplarda da dahil olmak üzere bütün ana gruplar arasında programlar ve faaliyetlere ilişkin ortaklıkların artırılması.

**169.** Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin ve gözlemci statüsündeki ülkelerin tümünün şeffaf katılımıyla, kalkınma hakkı da dahil, çevre ve insan hakları arasındaki ilişki ihtimalinin dikkate alınmasının kabul edilmesi.

**170.** Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin programlara ve faaliyetlere gençliğin katılımının, örneğin yerel gençlik konseylerinin veya eşdeğerlerinin desteklenmesi ve bulunmadığı yerlerde kurulmalarının cesaretlendirilmesi yoluyla, desteklenmesi veya teşvik edilmesi.

## **EK-I**

### **SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN JOHANNESBURG BİLDİRGESİ**

#### **Köklerimizden Geleceğe**

1. Dünya insanların temsilcileri olan bizler, 2-4 Eylül 2002 tarihlerinde Johannesburg'da (Güney Afrika) Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi için bir araya gelerek sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığımızı yineliyoruz.

2. İnsani değerlerin herkes için bir ihtiyaç olduğu gerçeğinin bilincinde olan, insancıl, eşitlikçi ve duyarlı bir küresel toplumu kurma konusunda kararlılığımızı vurguluyoruz.

3. Zirve'nin başlangıcında dünya çocukları, bizlere, çok yalın ama net bir dille geleceğin kendilerine ait olduğunu hatırlattılar. Bu bağlamda, onlara yoksulluk, çevresel tahribat ve sürdürülemez tüketim kalıplarının sonucunda insani ve ahlaki değerlerden yoksun bir dünya bırakılmaması için kararlı adımlar atılması yolunda bizlere uyarılarını iletiler.

4. Hepimizin ortak geleceği olan bu çocuklara cevabımızın bir parçası olarak, dünyanın değişik noktalarından çok farklı yaşam tecrübelerini taşıyan bizler, acilen yeni ve daha aydınlık bir dünya yaratma konusunda en içten duygularımızla bir araya geldik ve bu uğurda harekete geçtik.

5. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevre korumadan oluşan birbiriyle bağımlı ve destekleyici üç kolunun yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte geliştirilmesini ve güçlendirilmesini ortak sorumluluğumuz olarak kabul ediyoruz.

6. İnsanlığın Beşiği olan bu kıtadan, kabul ettiğimiz bu *Bildirge* ve *Uygulama Planı* aracılığıyla, birbirimize, yaşamın sürekliliğini sağlayan döngüye ve çocuklarımıza karşı sorumluluğumuzu açıklıyoruz.

7. İnsanlığın bir dönüm noktasında bulunduğu bilinciyle, yoksullukla mücadele ve insani gelişme yolunda pratik ve gerçekçi bir plan geliştirilmesi ihtiyacını karşılayacak kararlı bir çaba göstermek için ortak bir paydada buluştuk.

#### **Stockholm'den Rio de Janeiro'ya, Rio'dan Johannesburg'a**

8. 30 yıl önce Stockholm'de çevrenin bozulması sorununa acil çözüm geliştirilmesi konusunda görüş birliğine vardık. 10 yıl önce Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda, Rio İlkeleri

ışığında çevre koruma ile sosyal ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir kalkınma için temel unsur olduğuna karar verdik. Böyle bir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için, tekrar bağlılığımızı vurguladığımız, küresel program, *Gündem 21* ve *Rio Bildirgesi*'ni kabul ettik. Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma için yeni bir gündem belirleyen tarihi bir evreydi.

**9.** Monterrey Kalkınmanın Finansmanı Konferansı ve Doha Bakanlar Konferansı da dahil olmak üzere, dünya ulusları Rio'dan Johannesburg'a doğru giden yolda birçok büyük konferansta biraraya gelmiştir. Bu Konferanslar, tüm dünya için insanlığın geleceği konusunda kapsamlı bir yaklaşım ortaya koymuştur.

**10.** Johannesburg Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınmanın öngörüsünü hayata geçiren ve buna saygı duyan bir dünya için, çok geniş bir yelpazedeki insanları ve görüşleri, yapıcı bir arayış doğrultusunda ortak bir anlayışla biraraya getirme konusunda önemli başarılar elde ettik. Johannesburg, aynı zamanda gezegenimizin insanları arasında ortaklık ve küresel bir uzlaşmanın yolunda önemli adımlar atıldığını da kanıtlamıştır.

#### **Karşılaştığımız Zorluklar**

**11.** Yoksullukla mücadele, tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi ve ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temelini yönetiminin, sürdürülebilir kalkınma için öncelikli hedefler ve olmazsa olmazlar olduğunun bilincindeyiz.

**12.** İnsan toplumlarını zengin ve yoksul temelinde ayıran derin fay hattı ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında artan mesafe küresel refah, güvenlik ve kararlılık için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

**13.** Küresel çevrenin tahrip edilmesi devam etmektedir. Biyolojik çeşitliliğin yok olması sürüyor, balık stokları azalmaya devam ediyor, çölleşme sonucunda giderek daha fazla verimli toprak kaybediliyor, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları daha net ortaya çıkıyor, doğal afetler daha sık yaşanıyor ve daha fazla hasar veriyor, gelişmekte olan ülkeler daha fazla etkileniyor ve hava, su ve deniz kirliliği milyonlarca masum hayatı söndürmeye devam ediyor.

**14.** Küreselleşme bu sorunlara yeni bir boyut eklemektedir. Dünya çapında sermayenin dolaşımı, piyasanın hızlı entegrasyonu yatırım akışlarındaki önemli artışlar sürdürülebilir kalkınma için yeni açılımlar ve fırsatlar doğurmaktadır. Ancak küreselleşmenin faydaları ve maliyetleri eşit olmayan bir şekilde dağılmakta ve gelişmekte olan ülkeler bu süreçte daha özel zorluklarla karşılaşmaktadır.

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

**15.** Bu küresel eşitsizliklerin giderilmesini riske atıyoruz. Eğer yoksulların yaşamlarında temel iyileştirmeler yaratacak düzenlemeler geliştiremezsek, her şeyin bir laf salatasından ibaret olduğu düşüncesiyle, onlar kendi temsilcilerine ve bağlı olduğumuz demokratik sistemlere güvenlerini yitirebilirler.

### **Sürdürülebilir Kalkınmaya Olan Bağlılığımız**

**16.** Çeşitliliğimizi bir zenginlik ve ortak gücümüz olarak değerlendirerek, bu gücü değişim ve sürdürülebilir kalkınma yolundaki ortak hedeflerimizde yapıcı ortaklıklar için kullanmak konusunda kararlıyız.

**17.** İnsanı dayanışmanın öneminin bilinciyle, dünya insanları ve uygarlıkları arasında, ırk, zihinsel ve fiziksel engeller, din, dil, kültür ve gelenek farkı gözetmeksizin, diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesini talep ediyoruz.

**18.** Johannesburg Zirvesi'ni, insanlık değerlerinin bölünmezliği temelinde sevinçle karşılıyoruz ve insanlığın temel ihtiyaçları olan temiz su, sanitasyon, yeterli barınma, enerji, sağlık, gıda güvenliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması alanlarında erişimin acilen artırılması yönündeki hedefler, zaman çizelgeleri ve ortaklıklar için varılan kararlara sahip çıkıyoruz.

**19.** Aynı zamanda, geri kalmışlığın ebediyen ortadan kaldırılması için teknoloji transferi, insan kaynağının geliştirilmesi öğretim ve eğitimin varlığını sağlamak ve kalkınmanın gelişimi için modern teknolojinin kullanılması, kapasite gelişiminin sağlanması, piyasaların açılmasından faydalanılması, finansal kaynaklara erişimin sağlanması konularında birbirimize yardımcı olmak için ortak çalışmalar yürüteceğiz.

**20.** İnsanlarımızın sürdürülebilir kalkınmaları çabalarına ciddi engeller oluşturan küresel ölçekteki koşullarla mücadele etme konusuna özel bir önem verdiğimizde dair sözümüzü yineliyoruz. Bu koşulların arasında; kronik açlık, yetersiz beslenme, yabancı işgal, silahlı çatışmalar, yasadışı uyuşturucu sorunları, organize suç, yolsuzluk, doğal afetler, yasadışı silah ve insan ticareti, terörizm, hoşgörüsüzlük ve ırkçı, etnik, dini ve diğer düşmanlıkların körüklenmesi, başta HIV/AIDS, sıtma ve verem olmak üzere endemik, bulaşıcı ve kronik hastalıklar yer almaktadır.

**21.** Küresel toplumun, tüm insanlığı kapsayacak şekilde, yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınmanın gereklerini yerine getirecek olanaklara ve kaynaklara sahip olduğu gerçeğinin bilincindeyiz. Hep beraber, mevcut bu kaynakların insanlığın yararına kullanılmasını sağlayacak yeni adımlar atacağız.

22. Bu bağlamda, kalkınma amaçlarımıza ve hedeflerimize ulaşabilme yolunda katkı sağlaması amacıyla, halen bu yükümlülüklerini yerine getirmemiş olan gelişmiş ülkeleri, Resmi Kalkınma Yardımları'nı uluslararası platformda kararlaştırılan düzeye çıkarmaları konusunda somut adımlar atmaya çağırıyoruz.

23. Bölgesel işbirliklerinin, daha etkin uluslararası işbirliğinin ve sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesi için Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) gibi acilen oluşması gereken daha güçlü bölgesel gruplaşmaları ve ittifakları memnuniyetle karşılıyor ve destekliyoruz.

24. Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri ve En Az Gelişmiş Ülkeler'in kalkınma ihtiyaçlarına özel bir önem verilmesi devam ettirmeliyiz.

25. Sürdürülebilir kalkınmada yerli halkların hayati rollerini tekrar vurguluyoruz.

26. Sürdürülebilir kalkınmada politika üretilmesi, karar verme süreçleri ve uygulama aşamalarının, tüm kesimlerin geniş katılımıyla ve uzun vadeli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğinin bilincindeyiz. Sosyal ortaklar olarak bizler, özgün ve önemli rollerine saygı çerçevesinde bütün temel gruplarla kararlı ortaklıklar kurmaya devam edeceğiz.

27. Özel sektörün, gerek büyük gerek küçük ölçekli firmalar ölçeğinde, eşitlikçi ve sürdürülebilir toplumların geliştirilmesine katkıda bulunma sorumluluğu olduğu düşüncesine katılıyoruz.

28. Aynı şekilde, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) *Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi* göz önünde bulundurularak, gelir getirici istihdam olanaklarına katkıda bulunmak konusunda da fikir birliği içerisindeyiz.

29. Özel sektör firmalarının muhasebe işlemlerinin daha etkin kontrolü alanında düzenlemelere ihtiyaç olduğunun bilincindeyiz. Bu düzenlemeler şeffaf ve kararlı bir idari süreçte gerçekleştirilmelidir.

30. *Gündem 21, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı'nın*, etkin uygulanması için her düzeyde yönetişimin güçlendireceğimizi ve geliştireceğimizi taahhüt ediyoruz.

#### **Gelecek Çoktaraflıdır**

31. Sürdürülebilir kalkınma konusundaki hedeflerimize ulaşabilmek için daha etkin, demokratik ve hesap verilebilir uluslararası ve çoktarafli kurumlara ihtiyacımız vardır.



## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

32. *Birleşmiş Milletler Şartı* ile uluslararası hukuka ve çoktarafılık kavramının güçlendirilmesine olan bağlılığımızı tekrar ifade ediyoruz. Dünyadaki en evrensel ve temsil gücü en yüksek kurum olarak değerlendirdiğimiz Birleşmiş Milletler'in, sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesinde oynadığı öncü rolünü destekliyoruz.

33. Sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedeflerimize ulaşmada erişilen başarılarımızı düzenli aralıklarla izlemek konusunda da kararlılığımızı bildiriyoruz.

### **Gerçekleştirebilmek !**

34. Bu sürecin, Johannesburg Zirvesi'ne katkı koyan tüm temel grupları ve hükümetleri kapsayacak bir şekilde ilerlemesi konusunda görüş birliği içerisindeyiz.

35. Gezeganimizi kurtarmak, insani kalkınmayı geliştirmek ve evrensel huzur ve barışa ulaşmaktaki ortak kararlılığımızla, beraber hareket edeceğiz.

36. *Johannesburg Uygulama Planı*'na ve burada gündeme getirilen tarihsel kısıtlı sosyo-ekonomik ve çevresel hedeflere ulaşılmasını hızlandırmak konusuna bağlılığımızı belirtiyoruz.

37. İnsanlığın Beşiği olan Afrika Kıtası'ndan tüm dünya insanlarına ve bu dünyayı bırakacağımız gelecek nesillere, ortak umudumuz olan sürdürülebilir kalkınmayı hayata geçirme konusunda kararlı olduğumuza dair söz veriyoruz.

Güney Afrika halkına ve hükümetine, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ndeki mükemmel düzenlemeler ve sıcak misafirperverlikleri için en derin şükranlarımızı sunarız.

**EK-II**  
**JOHANNESBURG UYGULAMA PLANI -**  
**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN**  
**YILLAR İTİBARI İLE SEÇİLMİŞ HEDEFLER**

<b>Hedef Yılı</b>	<b>Hedef</b>
<b>2003</b>	Belirli Tehlikeli Kimyasal Maddeler Ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Uygulanacak Ön Bildirimli Kabul Sistemine ilişkin <i>Rotterdam Sözleşmesi</i> 'nin yürürlüğe girmesi
<b>2004</b>	Kalıcı Organik Kirleticilerle ilgili <i>Stockholm Sözleşmesi</i> 'nin yürürlüğe girmesi Birleşmiş Milletler gözetiminde, mevcut bölgesel değerlendirmelerden yararlanarak, bugünkü ve gelecekteki sosyo-ekonomik yönleri dahil, deniz çevresinin durumuna ilişkin bildirim ve değerlendirmeleri sağlayacak düzenli bir sürecin geliştirilmesi
<b>2005</b>	<i>Uluslararası Balıkçılık Kapasitesinin Yönetimi Eylem Planı</i> 'ni yürürlüğe koymak üzere gerekli ulusal eylem planlarının ivedilikle geliştirilip uygulanması  Bütün kız ve erkek çocukların temel eğitimi tamamlamasının sağlanması  Entegre su kaynakları yönetimi ve su kullanım verimliliği planlarının hazırlanması  Sürdürülebilir kalkınma için ulusal stratejilerin formülasyonu ve geliştirilmesinde gereken adımların atılması ve uygulamaya başlanması
<b>2008</b>	Kimyasal maddelerin sınıflandırılması ve etiketlenmesine ilişkin küresel olarak uyumlulaştırılmış yeni sistemin tam olarak işletilmesi
<b>2010</b>	Biyolojik çeşitliliğin yok olma hızında önemli bir azalma sağlanması  15-25 yaş grubundaki genç erkek ve kadınlar arasındaki HIV/AIDS prevalansının yüzde 25 oranında azaltılması

**Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi**  
**Johannesburg Uygulama Planı** .....

- 2015**
- Günlük 1 dolardan az geliri olan ve açlık çeken insanların oranının %50 azaltılması
  - Cinsiyetler arası farklılıkların, bütün eğitim kademelerinde giderilmesi
  - Beş yaşından küçük çocuklar arasındaki ölüm oranının 2/3 oranında azaltılması
  - Anne ölümlerinin sayısının %75 oranında azaltılması
  - Güvenilir içme suyuna erişemeyen insanların sayısının %50 azaltılması
  - Yeterli sanitasyon imkanlarından yoksun insanların oranının %50 azaltılması
  - Mevcut balık stoklarının, sürdürülebilir azami hasılayı sağlayacak biçimde korunması ya da yenilenmesi
- 2020**
- Gecekondularda yaşayan en azından 100 milyon insanın yaşamında önemli iyileşmeler sağlanması

**EK-III**  
**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KOMİSYONU**  
**2004-2017 ÇALIŞMA PLANI\***

<b>Dönem</b>	<b>Konu Başlığı</b>
2004/2005	<ul style="list-style-type: none"><li>• Su</li><li>• Sanitasyon</li><li>• İnsan yerleşimleri</li></ul>
2006/2007	<ul style="list-style-type: none"><li>• Sürdürülebilir Kalkınma için Enerji</li><li>• Endüstriyel Kalkınma</li><li>• Hava Kirliliği / Atmosfer</li><li>• İklim Değişikliği</li></ul>
2008/2009	<ul style="list-style-type: none"><li>• Tarım</li><li>• Kırsal Kalkınma</li><li>• Arazi</li><li>• Kuraklık</li><li>• Çölleşme</li><li>• Afrika</li></ul>
2010/2011	<ul style="list-style-type: none"><li>• Ulaştırma</li><li>• Kimyasallar</li><li>• Atık Yönetimi</li><li>• Madencilik</li><li>• Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Kalıpları için On Yıllık Program Çerçevesi</li></ul>
2012/2013	<ul style="list-style-type: none"><li>• Ormanlar</li><li>• Biyolojik Çeşitlilik</li><li>• Biyoteknoloji</li><li>• Turizm</li><li>• Dağlar</li></ul>

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

- |           |   |
|-----------|---|
| 2014/2015 | <ul style="list-style-type: none"><li>• Okyanuslar ve denizler</li><li>• Deniz Kaynakları</li><li>• Gelişmekte olan Küçük Ada Devletleri</li><li>• Afet Yönetimi ve Etkilenme</li></ul>                             |
| 2016/2017 | <ul style="list-style-type: none"><li>• <i>Gündem 21</i> Uygulamasının, <i>Gündem 21'in Daba İleri Düzeyde Uygulanması Programı'nın</i> ve <i>Johannesburg Uygulama Planı'nın</i> Genel Değerlendirilmesi</li></ul> |

---

\* 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen Dünya Zirvesi sonrasında, Gündem 21'in yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde uygulanmasının izlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla kurulan Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, aynı zamanda Johannesburg Uygulama Planı'nın uygulanmasının izlenmesinden de sorumludur. 28 Nisan - 9 Mayıs 2003 tarihlerinde New York'ta gerçekleştirilen Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu 11. Oturumu'nda 2004-2017 yılları arasında yürütülecek izleme çalışmalarının çerçevesi ve öncelikli temalar belirlenmiştir.

## **EK-IV**

### **JOHANNESBURG YENİLENEBİLİR ENERJİ BİLDİRGESİ**

1- Yenilenebilir enerjinin tanıtılması ve küresel birincil enerji kaynakları içerisindeki payının daha da artırılması konusundaki yükümlülüklerimize sahip çıkıyoruz. Bu yöndeki Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sonuçlarını destekliyoruz. Bu sonuçların, konu ile ilgili uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi için uygun bir başlangıç oluşturduğuna inanarak, yenilenebilir enerji alanında gelineen noktadan daha da ileri adımlar atmayı hedefliyoruz.

2- Yenilenebilir enerjinin kullanımının artırılması, ulusal ve küresel ölçekte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için son derece gerekli bir araçtır. Yenilenebilir enerji kaynakları, kirlilik azaltımı, enerji temininde çeşitlilik ve güvenlik, yoksullukla mücadele konularında çok önemli yeni çözümler geliştirilmesini sağlayabilir. Bunlara ek olarak, fosil yakıtların tüketilmesi seragazi salımlarının en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin, tehlikeli düzeyde iklim değişikliğinin önlenmesi olarak belirlenen nihai amacına ulaşabilmek için, bu salımlar azaltılmak zorundadır.

3- Yenilenebilir enerji kaynaklarının tanıtımı ve daha da geliştirilmesi konusundaki işbirliğimizin geliştirilmesi yönündeki hassasiyetimizi vurguluyoruz. Bu çerçevede, Uygulama Planı madde 19(e)'de vurgulanan aciliyet doğrultusunda, yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilmesi, desteklenmesi ve bu kaynaklarının kullanımının belirgin bir ölçekte artırılması için ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte net ve cesur hedefler içeren işbirlikleri gerçekleştirmek için ortak çalışmalar yürüteceğiz.

4- Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi yönünde somut hedefler belirledik (veya belirleyeceğiz) ve diğer ülkeleri de bu yönde cesaretlendireceğiz. Bu hedeflerin, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının küresel ölçekte belirgin bir şekilde artırılması yönünde gerekli politikaların geliştirilmesine yardımcı olacağına inanıyoruz. Bu tür hedefler, yenilenebilir enerji kaynakları teknolojilerinin pazarının ve bu konudaki yatırımların yönlendirilmesi için çok önemli araçlardır.

## Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı .....

5- Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılmasına katkıda bulunabilecek ortaklık girişimleri ve gerçekleştirilecek uluslararası konferanslar yoluyla, bu hedeflerimizi hayata geçirebilmek için diğer taraflarla da işbirliğimizi geliştirmeyi taahhüt ediyoruz.

### **JOHANNESBURG YENİLENEBİLİR ENERJİ KOALİSYONU\***

AVRUPA BİRLİĞİ, BULGARİSTAN, ÇEK CUMHURİYETİ,  
ESTONYA, GKRY, İSVİÇRE, İZLANDA,  
KÜÇÜK ADA DEVLETLERİ KOALİSYONU, LİTVANYA, MACARİSTAN,  
MALTA, NORVEÇ, POLONYA, ROMANYA, SLOVAKYA, SLOVENYA,  
TÜRKİYE ve YENİ ZELANDA

---

\* Ekim 2003 itibarı ile Koalisyon'a katılan ülke sayısı 80'i aşmıştır. Koalisyon'un öncelikli hedefleri arasında 2004 yılı Haziran ayında Almanya'da gerçekleştirilecek Uluslararası Yenilenebilir Enerji Konferansı bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için <http://www.renewables2004.de/default.asp>

**EK-V**  
**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KONUSUNDA**  
**YARARLI İNTERNET ADRESLERİ**

BM Sürdürülebilir Kalkınma Bölümü

<http://www.un.org/esa/sustdev/index.html>

Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü (IISD)

<http://www.iisd.ca/>

Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Konseyleri İletişim Ağı

<http://www.ncsdnetwork.org/>

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)

<http://unfccc.int/>

BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UNCBD)

<http://www.biodiv.org/>

BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD)

<http://www.unccd.int/main.php>

BM Çevre Programı (UNEP)

<http://www.unep.org/>

BM Kalkınma Programı (UNDP)

<http://www.undp.org/>

Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı (Monterrey Konferansı)

<http://www.un.org/esa/ffd/>

Uluslararası Yenilenebilir Enerji Konferansı - 2004

<http://www.renewables2004.de/default.asp>